

ભગવાન શ્રી કૃષ્ણ દ-કંઠાન
જે ન ગા શ્ર માળા
પુષ્પ ત્રોથુ

છ દાળા

શ્રી જેન સ્વાધ્યાય મહિર દ્રશ્ટ
મુવર્ણપુરી-સોનગઢ-કાઠિયાવાડ

કવિવર અધ્યાત્મ મેમી વહિત

દોલતરામજી કૃત

છ દાખા

[ગુજરાતી સાપાનુવાદ]

અ નુ વા દ ક

શ્રી યુનીલાલ હઠીમીંગ રોઠ

(B E)

પ્રમશક
શ્રી જૈન સ્વાધ્યાય મંદિર ટ્રસ્ટ
સુવર્ણપુરી-ગોનગદ-કાઠિયાવાડ-

આશ્રિતિ
પટેલી

કિમલ
ચોદ આના

દિવિય રૈવ
૨૦૦૧

મુદ્રક
જમનાદાસ માણેકચંદ રવાણી-
સિપ્ત સાહિત્ય મુદ્રણાલય-
દાસ કે જ, મોટા આકેડિયા, (કાઠિયાવાડ)

પ્રેતાવના ★ ★ ★ ★

૧. ક્રિવર પડિત હોવતગમજી કૃત 'છડ-ઢાલા' જૈન સમાજમા સારી રીતે પ્રચલિત છે ધણા ભાઈ-બેનો તેનો નિત્ય-પાઠ કરે છે, જૈન પાઠ્યાળાઓતુ તે ઓડ પાઠ્ય પુસ્તક છે સા ૧૮૬૧ ના વૈશાખ સુદ-૩ (અશ્વયજીત) ના રોજ અથગજે તે રત્નુ હંતુ આ અથમા ધર્મનુ સ્વરૂપ દુલમા સારી રીતે બતાવવામા આ-યુ છે, અને તે બાળ કમી માત્રી વૃદ્ધ સુધી સર્વે જીવો તરત સમજી શકે તેવી સરળ ભાવામા આપવામા આ-યુ છે

૨ આ અથમા છ-ઢાળા [૭ પ્રકરણો] છે, તેમા આવતા વિષયો દુકમા હરે પત્રી આપવામા આરે છે

જીવની અનાદિની માત ભુલો

૩ આ અથની બીજી ઢાળમા જીવની અનાદિની ચાલી આવતી સાત ભૂલોનુ અરૂપ આપવામા આ-યુ છે, તે દુકમા નીચે મુજબ છે -

(૧) 'શરીર તે હું છું' એમ જીવ અનાદિની નાની રહ્યો છે, તેથી હું તેને હવાધી-અવાધી શકુ, શરીરના પ્રયો હું કરી શકુ, શરીર સાડી હોય તો મને લાભ થાય-એ વગેરે પ્રકારે તે શરી-

રતે પોતાનું માને છે, આ મહા ભ્રમ છે આ
જીવ તત્ત્વની ભૂત છે એટલે જ જીવને તે અજીવ
માને છે

(૨) શરીરની ઉત્પત્તિથી જીવનો જન્મ અને
શરીરના વિયોગથી જીવનું મરણ તે માને છે, તેમા
અજીવને જીવ માને છે, આ અજીવતત્ત્વની ભૂત છે

(૩) મિથ્યાત્વ, રાગાદિ પ્રગટ હોય દેનારા છે,
છતાં તેનું મેવન કરવામા સુખ માને છે, આ
આમ્યજ તત્ત્વની ભૂત છે

(૪) શુભને લાભદાયક અને અશુભને નુકસાન
કારક તે માને છે પણ તત્ત્વગિયો તે બંને નુક
સાનકારક છે એમ તે માનતો નથી-આ બધ
તત્ત્વની ભૂત છે

(૫) સમ્યગ્જ્ઞાન તથા તે પૂર્વકનો વૈરાગ્ય જીવને
સુખરૂપ છે, છતાં તે પોતાને કષ્ટ આપનાર અને
ન સમજાય એવા છે-એમ જીવ માને છે-તે સવર
તત્ત્વની ભૂત છે

(૬) શુભાશુભ ઇચ્છાઓને નહિ એકતા, ઇદ્રિ
યોના વિષયો પ્રત્યે ઇ જા ક્યો કરે છે, તે નિર્જ્ઞા
તત્ત્વની ભૂત છે

(૭) સમ્યગ્દર્શનપૂર્વક જ પૂર્વ નિરાકૃતતા
પ્રગટ થાય છે, અને તે જ બડ સુખ છે-એમ ન

મનતા, ગાદી' વસ્તુઓની મગવટોથી યુગ મંજી
શકે-એમ જીવ માને છે તે મોક્ષતત્ત્વની ભૂલ છે

ઉપરની ભૂલોનું ફળ

૪ આ મથનો પહેલી ઢાળમા આ ભૂલોનું
ફળ જતા યુ છે આ ભૂલોનું ફળ જીવને
સમયે સમયે અંતત હું જોનો ભોગવટો છે, એટલે
કે ચારે ગતિઓમા-મનુષ્ય, દેવ, તીર્થ ચ કે નારકી
તરીકે જન્મી-મરી હું જ ભોગવે છે, લોકો દેવ
ગતિમા યુગ માને છે પણ તે બ્રમણ છે-ખોટું
છે ગાથા ૧૫-૧૬ મા તે સ્પષ્ટ જતાવવામા
આ યુ છે

૫ આ ગતિઓમા મુખ્ય ગતિ નિગોદ-એકે
ન્દ્રિયની છે, સસારદશામા વધારેમા વધારે ઢાળ
જીવ તેમા જાડે છે તે અવન્યા ટાળી બેઠાન્દ્રિયથી
પચેન્દ્રિય લાગ્યે જ વાય છે, અને તેમા પણ
મનુષ્યપણુ પ્રાપ્ત વસ્તુ તો અતિ અતિ દીર્ઘકાળે
જને છે, એટલે કે જીવ મનુષ્યભવ 'લગભગ
તલિવત્' પામે છે

ધર્મ પામવાનો સમય

૬. જીવને ધર્મ પામવાનો મુખ્ય સમય મનુ
ષ્યપણુ છે, તેથી ત્યારે જો જીવ ધર્મ સમજવાની
શરુઆત કરે તો તે કાયમને માટે હું જ ટાળી

શકે પરંતુ મનુષ્યજનમાં પણ કા તો ધર્મનો
 મથાર્થ વિચાર કરતો નથી, અગર તો ધર્મને નામે
 ચાલતી અનેક મિથ્યા માન્યતાઓમાંથી કાઢીને
 કોઈ જોડી માન્યતાને ગ્રહણ કરે છે અને કુદેવ,
 કુશુર તથા કુશાસ્રમાં તે કસાર્થ જાય છે, અથવા
 તો 'બધા ધર્મો એક છે' એમ ઉપવદ્દાન્ટિએ માની
 લઈને બધાનો સમન્વય કરવા લાગે છે અને પોતાની
 એ જમણાવાળી બુદ્ધિને વિશાળ બુદ્ધિ માનીને
 અભિમાન નેવે છે, કદી તે જીવ મુદેવ-મુશુરુ અને
 મુશાસ્રનું બાહ્ય સ્વરૂપ મમત્તે તોપણ પોતાનું
 ખરૂં સ્વરૂપ સમજવા જીવ મથાર્થ પ્રયાસ કરતો
 નથી તેથી તે ફરી ફરીને સસારચક્રમાં ફેંખડી
 પોતાનો મોઢામાં મોઢો જળ નિગોહ-એકેન્દ્રિય
 પણામાં કાઢે છે

મિથ્યાત્વનું મહાપાપ

૭ ઉપર જીવ તે બધાનું મૂળજરણ પોતાના
 સ્વરૂપની જીવને જમણા છે, પરંતુ હું કરી શકું,
 પરંતુ મારું કરી શકે, પરથી મને લાભ થાય, પરથી
 મને નુકશાન થાય—એવી મિથ્યા માન્યતાનું નિત્ય
 અપરિમિત મહાપાપ હરેક હણે જીવમેવ્યા કહે છે,
 તે મહાપાપને શાસ્ત્રીય પરિભાષામાં મિથ્યાદર્શન
 કહેવામાં આવે છે તેના ફળ તરીકે ક્રોધ, માન,

માયા, લોક જે પરિમિત પાપ છે તેને તીવ્ર કે મંદપણે સેવે છે જીવો ક્રોધાદિકને પાપ ગણે છે, પણ તેનું મૂળિયું મિથ્યાદર્શનરૂપ મહાપાપ છે તેને તેઓ ઓળખતા નથી, તો પછી તેને ટાળે તો ક્યાથી ?

વસ્તુ ૨૧૩૫

૮ વસ્તુ સ્વરૂપ જોઈ કે નૈનધર્મ કહો, તે બંને એક જ છે તેનો વિધિ એવો છે કે-પહેલાં મોટું પાપ છોડાવી પછી નાનું પાપ છોડાવે છે માટે મહાપાપ શુ અને નાનું પાપ શુ તે પ્રથમ સમજવાની ખામ જરૂર છે

૧-જીગર, ૨-માસભક્ષણ, ૩-મદીરાપાન, ૪-વેશ્યાગમન, ૫-શિકાર, ૬-પરનારીનો સગ અને ૭-ચોરી એ સાત જગતમા મોટા વ્યસનો ગણાય છે, પણ એ સાતે વ્યસનો કરતા મિથ્યાત્વ તે મહા પાપ છે, તેથી તેને પ્રથમ છોડાવવાનો નૈનધર્મનો ઉપદેશ છે, છતાં ઉપદેશકો, પ્રચારકો અને અગ્રેસરોનો મોટો ભાગ મિથ્યાત્વના મથાઈ સ્વરૂપથી અજાણ છે, આ સ્થિતિમા મહાપાપરૂપ મિથ્યાત્વ ટાળવાનો ઉપદેશ તેઓ ક્યાથી આપી શકે ? તેઓ 'પુણ્ય'ને ધર્મમા સહાયક માની તેના ઉપદેશની મુખ્યતા કરે છે, એ પ્રમાણે ધર્મને નામે મહા મિથ્યાત્વરૂપી પાપને અવ્યક્તરીતે ચોરે છે આ.

બુદ્ધ હવે ટાળી શકે તે માટે સમ્યગ્દર્શન-મિત્રતા દર્શન તથા સમ્યગ્જ્ઞાન અને મિત્રતાજ્ઞાનનું સ્વરૂપ આ ગ્રંથની પ્રીતિ અને ચોથી હાજમો આપેલ છે. આનો અર્થ એવો નથી કે શુભને બદલે અશુભ ભાવ હવે ઠરવા, પણ શુભ ભાવને ધર્મ કે વર્મમાં સહાયક માનવો. હી નીચની અવધ્યામા શુભભાવ થયા વિના રહે નહિ, પણ તેને ધર્મ માનવો તે મિત્રતાસ્વરૂપ મહાપાપ છે.

સમ્યગ્દર્શિની ભાવના

૯ પાંચની હાજમો બા-ભાવનાનું સ્વરૂપ આપ્યું છે. સમ્યગ્દર્શિ હવે જ આ ખરી ભાવના હોય છે.

૧૦ સમ્યગ્દર્શનથી જ ધર્મ ઠી સરખાતે થાય છે તેથી સમ્યગ્દર્શિ હવે પોતાના સ્વરૂપમાં બ્યારે સ્થિર રહી શકતા નથી ત્યારે આ બાગ પ્રજાની ભાવનાઓ ભારે છે, તેમાં જે શુભભાવ થાય છે તેને તે ધર્મ માનતા નથી પણ બધનું કાળુ માને છે જેટલો રાગ ટળે છે તથા સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાનની જે દહતા થાય છે તેને તે ધર્મ માન છે, તેથી તેને સવર નિઃસર થાય છે અજ્ઞાનીઓ તો શુભભાવને ધર્મ અથવા ધર્મમાં સહાયક માને છે તેથી તેમને આ ખરી ભાવના હોતી નથી.

મમ્યંકયાગ્રિ તથા મહાવ્રત

૧૧ મમ્યંકયાગ્રિ જીવ પોતાના સ્વરૂપમાં ગ્રિયે રહે તેને મમ્યંકયાગ્રિ કહેવામાં આવે છે, અને તેમાં સ્થિત ગ્રહી શકે નહિ ત્યાં તે શુભભાવરૂપ આક્રુન્ત કે મહાન્ત પામે છે, પણ તેમાં થતા શુભભાવને તે 'ધર્મ' માનતા નથી તે વગેરેનું સ્વરૂપ છઠ્ઠી ઢાળમાં છલુ છે

દ્રવ્યાર્થિકનયે નિશ્ચયનુ ગ્વરૂપ અર્તે તેના
આશ્રયે વતી શુદ્ધ પર્યાય

૧૨ આત્માનો સ્વભાવ ત્રિકાળી શુદ્ધ અખંડ ચૈતન્યમય છે એ સમ્યક્દર્શનનો તથા નિશ્ચયનયનો વિષય હોવાથી દ્રવ્યાર્થિકનયે આ ત્રિકાળી શુદ્ધ રાખડ ચૈતન્યસ્વરૂપ આત્માને 'નિશ્ચય' કહેવામાં આવે છે, આત્માનો તે ત્રિકાળી સામાન્ય સ્વભાવ દ્રવ્યાર્થિકનયે આત્માનું સ્વરૂપ છે, તે ત્રિકાળી શુદ્ધતા તરફના વલણથી જીવની જે શુદ્ધ પર્યાય મળે છે તે શુદ્ધ પર્યાયને 'વ્યવહાર' કહેવામાં આવે છે, તે અદ્ભુત વ્યવહાર છે, અને અવસ્થામાં જે વિહાર કે રાગનો અનુરૂપ રહે છે તે પર્યાય જીવનો અમદ્ભુત વ્યવહાર છે, તે અમદ્ભુત વ્યવહાર જીવનું પરમાર્થ સ્વરૂપ નહિ

હોવાથી ટળી શકે છે, અને તેથી નિશ્ચયનયે તે
 હવતુ સ્વરૂપ નથી એમ સમજવું
 પર્યાયાર્થિકનયે નિશ્ચય અને વ્યવહારતુ ૨૧૩૫

—અથવા—

નિશ્ચય અને વ્યવહાર પર્યાયતુ ૨૧૩૫

૧૩ ઉપર કહેલ સ્વરૂપ નહિ જાણનાર હવે
 શુભ કરતા કરતા ધર્મ (શુદ્ધતા) થાય એમ માને
 છે અને તેઓ શુભને વ્યવહાર માને છે તથા તે
 કરતા કરતા ભવિષ્યમા નિશ્ચય (શુદ્ધભાવ-ધર્મ) થયે
 એમ તેઓ માને છે—આ એક મહાન ભૂલ છે, તેથી
 તેતુ સાચુ સ્વરૂપ અહીં દુઃકમા આપવામા આવે છે

સમ્યગ્દષ્ટિ હવને નિશ્ચય (શુદ્ધ) અને વ્યવહાર
 (શુભ) એવી મિશ્ર પર્યાય નીચડી અવસ્થામા એકી
 વખતે હોય છે કેાઈ વખતે નિશ્ચય (શુદ્ધભાવ)
 મુખ્યપણે હોય છે અને કેાઈ વખતે વ્યવહાર (શુભ
 ભાવ) મુખ્યપણે હોય છે આનો અર્થ એવો છે કે
 સમ્યગ્દષ્ટિ હવ પોતાના સ્વરૂપમા સ્થિર રહે તેતુ
 નામ નિશ્ચય પર્યાય (શુદ્ધતા) છે, અને તેમા સ્થિર
 રહી શકે નહિ ત્યારે સ્વયમે અશુભભાવ ટાળી શુભમા
 રહે અને તે શુભને ધર્મ માને નહી, તેને વ્યવ
 હારપર્યાય (શુભપર્યાય) કહેવામા આવે છે, કેમકે
 તે હવને શુભ પર્યાય યોગ્ય વખતમા ટળી શુદ્ધ

પર્યાય પ્રગટે છે, આ અપેક્ષા લક્ષ્મી રાણી વ્યવહાર સાધક અને નિશ્ચય સાધ્ય-એમ પર્યાયાર્થિકનયે કહેવામા આવે છે, તેનો અર્થ એવો છે કે મગ્ય ગદ્દિની શુભ પર્યાય ટળી ક્રમે ક્રમે શુદ્ધપર્યાય થતી જાય છે, આ બને પર્યાયો હોવાથી તે પર્યાયાર્થિકનય નો વિષય છે આ અથમા કેટલાક કેકાણે નિશ્ચય અને વ્યવહાર એવા શબ્દો વાપરવામા આવ્યા છે, ત્યાં તેનો આ અર્થ સમજવો વ્યવહાર [શુભભાવ] નો વ્યય તે સાધક અને નિશ્ચય [શુદ્ધભાવ] નો ઉત્પાદ તે સાધ્ય એવો તેનો અર્થ થાય છે, તેને દુકામા 'વ્યવહાર સાધક-નિશ્ચય સાધ્ય' એમ પર્યાયાર્થિકનયે કહેવામા આવે છે.

બીજા વિષયો -

૧૪ આ પુસ્તકમા બહિરાત્મા, અતરાત્મા, પરમાત્મા વગેરે વિષયોનું સ્વરૂપ આપવામા આવ્યું છે બહિરાત્મા તે મિથ્યાદૃષ્ટિનું બીજું નામ છે, કેમકે બહારના સંયોગ-વિયોગ, શરીર, રાગ, દેવ ગુરુ-શાસ્ત્ર આદિથી બરેબર (પરમાર્થે) પોતાને લાભ થાય એમ તે માને છે, અતરાત્મા તે સમ્યગ્દૃષ્ટિનું બીજું નામ છે, કેમકે પોતાના અંતરથી જ એટલે કે મારા ત્રિકાળી શુદ્ધ ચૈતન્યસ્વરૂપના લક્ષે જ મને લાભ થઈ શકે એમ તે માને છે, પરમાત્મા તે

આત્માની સંપૂર્ણ શુદ્ધ અવસ્થા છે આ સિવાય
બીજા અનેક વિષયો આ અથમા હોવામા આવ્યા
છે, તે બધા કાળજીપૂર્વક સમજવાની જરૂર છે ,

પાઠકોને વિનંતિ

૧૫ પાઠકોએ આ પુસ્તકનો સુસ્મરણીય
અભ્યાસ કરવો, કેમકે સત્યાન્નો ધર્મજુદિ વડે
અભ્યાસ ને સમ્યક્દર્શનનું કારણ છે, આ ઉપરાંત
શાસ્ત્રાભ્યાસમા નીચેની બાબતો ખાસ લક્ષમા
રાખવી -

(૧) સમ્યક્દર્શનથી જ ધર્મની શરૂઆત થાય છે
(૨) સમ્યક્દર્શન પામ્યા સિવાય કોઈપણ જીવને સાચા
વ્રત, સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, તપ, પ્રત્યાખાન વગેરે હોય
નહી કેમકે તે ક્રિયા, પ્રથમ પાત્રમે શુભરથાને
શુભભાવરૂપે હોય છે

(૩) શુભભાવ જ્ઞાની અને અજ્ઞાનીને બન્નેને થાય છે
પણ અજ્ઞાની તેનાથી ધર્મ મશે એમ માને છે અને
જ્ઞાની (તે હેય જુદિએ હોવાથી) તેનાથી કંઈ ધર્મ
થાય નહી એમ માને છે

(૪) આ ઉપરથી શ્રી
આર્યે છે એમ મ

માનવો નહીં કે તેથી કંમે કંમે ધર્મ થશે
એમ માનવું નહીં કેમકે અનંત વીતરાગોએ
તેને બધું જાણુ કહ્યું છે

(૫) એક દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યનું કાર્થ જી શકે નહીં,
પરિણામી શકે નહીં, પ્રેરણા કરી શકે નહીં,
અસર, મદદ કે ઉપકાર કરી શકે નહીં, લાભનું
જ્ઞાન કરી શકે નહીં, મારી જીવાડી શકે નહીં,
શુભ દુષ્ટ આપી શકે નહીં એવી દરેક દ્રવ્ય-ગુણ
પર્યાયની સંપૂર્ણ સ્વતંત્રતા અનંત જ્ઞાનીઓએ
પોઝારી પોઝારીને કહી છે

(૬) જિનમતમાં તો એવી પરિપાટી છે કે
પહેલાં સમ્યક્ત્વ હોય પછી વ્રત હોય, હવે
સમ્યક્ત્વ તો સ્વ-પરંતુ અજ્ઞાન થતા થાય
છે તથા તે અજ્ઞાન દ્રવ્યાનુયોગનો અભ્યાસ
કરતા થાય છે, માટે પહેલાં દ્રવ્યાનુયોગ
અનુસાર અજ્ઞાન કરી સમ્યગ્દષ્ટિ થવું

(૭) પહેલે શુભસ્થાને જિજ્ઞાસુ જીવોને શાશ્વતો
અભ્યાસ, વાચન-મનન, જ્ઞાની પુરુષનો ધર્મોપદેશ
સાલજવો, નિરંતર તેમના સમાગમમાં ગહેવું, દેવ
દર્શન, પૂજા, ભક્તિ, દાન વગેરે શુભ લાવો હોય
છે પરંતુ પહેલે શુભસ્થાને સાચા વ્રત, તપ વગેરે
હોતા નથી

૧૬ ઉપલક્ષ્યે દષ્ટિએ જોનારને નીચેની જે શરૂ
થવાનો સંભવ છે -

(૧) આવા ક્યન સાલગવાથી કે વાચવાથી
હોકોને ઘણું નુકસાન થવા સંભવ ॥ (૨) હાલ
હોકો જે ઝાંઝ મત, પર્યાખાણ, પ્રતિક્રમણાદિ ક્રિયા
કરે છે તે છોડી દેશે

તેનો ખુલાસો નીચે પ્રમાણે છે -

સત્યથી કેળવણી જીવને નુકસાન થાય એમ
કહેવું તે જીવજરૂર છે અથવા અસત્ય ક્યનથી હોકોને
હાલ થાય એમ માનના જરાળસ થાય છે સત્
સાલગવાથી કે વાચવાથી જીવોને જે નુકસાન થાય
જ નહિ અને મત-પર્યાખાણ કરનારાઓ જાણી છે
કે અજાણી છે તે જાણવાની જરૂર છે જે તેઓ
અજાણી હોય તો તેને સાચા મતાદિ હોતા જ
નથી તેથી તે છોડવાનો પ્રયત્ન જ નથી જે નત
કરનાર જાણી હશે તો છત્રસ્થ દશામા તે મત
છોડી અશુભમા જશે તેમ માનવું ન્યાય વિરુદ્ધ છે
પરંતુ એમ જાને કે તે ક્રમેક્રમે શુભભાવને ટાળી
શુદ્ધને વધારે પણ તે તો લાભનું કારણ છે, નુક
સાનનું કારણ નથી માટે સત્ય ક્યનથી ટોળને
નુકસાન થાય નહિ

આ પુસ્તકનો ગુજરાતી અનુવાદ ધર્મપ્રેમી
ભાઈશ્રી ચુનીલાલ હઠીસગ શેઠ (B E) એ
કરી આપ્યો છે તે માટે તેમનો ઉપકાર માની
વિરમુ છું.

શ્રી મહાવીર જન્મ કલ્યાણકે રામજી માણેકચંદ હોશી
મહોત્સવદિન —પ્રમુખ—
૨૦૦૧—સોનગઢ શ્રી જૈન સ્વાધ્યાય મંદિર ટ્રસ્ટ

છહદાળા

—

અનુક્રમણિકા

-વિષય-

દાળ પહેલી

-પાનુ -

૧ થી ૨૬

મ મનાચરણ

૧

મ થો ઉ મ આ હ ની ચાહના

૨

મુનુસિદ્ધા અને સ સાગુ ગમ્મ

૩

મ થ ઈ પ્રમાણિતા

૩-૪

નિગાહના કુ ખનુ વણુન

૪-૫

નિર ચગનિના કુ ખનુ વણુન

૫-૮

ન મતિના કુ ખનુ વણુન

૮-૧૩

મુખ્યમતિના કુ ખનુ વણુન

૧૪-૧૫

દેવમતિના કુ ખનુ વણુન

૧૫-૧૭

સારાસ

૧૮-૨૦

ભે.સમ

૨૧

સક્ષાત્ મમ

૨૧-૨૮

અતઃ પ્ર સન

૨૪

નમાનની

૨૫-૬

દાળ બીજી

૨૭ થી ૪૭

સ સાગ પિંચમણુન કારણ

૨૭

અગ્રહીત મિથ્યાસન

૨૮

સાત તત્વોની નિપરીત નદા

૨૮-૩૪

અટીત મિથ્યાગાન

૩૪-૩૫

અગ્રહીત મિથ્યાચારિન

૩૬

ગ્રહીત મિથ્યા સન આ કુચુના લલચુ

૩૭-૩૮

કુદેન-કુધર્મના લક્ષણ	૩૮-૪૦
ગૃહીત મિથ્યાનાનુ લક્ષણ	૮૧
-ગૃહીત મિથ્યાચાગિનુ લક્ષણ	૪૧-૮૨
મિથ્યાચાગિત અને સમાગ ત્યાગનો ઉપદેશ	૪૨-૪૩
સારાશ	૪૨-૪૪
બે સમદ	૪૪
લક્ષણ સમદ	૪૫
અત-પ્રગત	૪૬
પ્રનામની	૪૬-૪૭
દાળ ત્રીજી	૪૮ થી ૮૮
સાચુ સુખ અને મોક્ષમાર્ગનુ સ્વરૂપ	૮૮-૪૯
નિશ્ચય મોક્ષમાર્ગનુ સ્વરૂપ	૫૦-૫૧
વ્યવહાર સમ્યક્ત્વનુ સ્વરૂપ	૫૧-૫૨
શુદ્ધ દ્રવ્ય અને તેના બે	૫૨-૫૭
આદ્ય દ્રવ્ય અને તેના બે	૫૭-૫૯
આસવ તરનુ નર્મન	૫૯-૬૦
નિધ-સવર-નિર્ગરનુ લક્ષણ	૬૧-૬૩
મોખનુ લક્ષણ	૬૪
વ્યવહાર સમ્યક્દર્શન આે તેના કારણ	૬૪-૬૫
સમ્યક્ત્વના ૩૫ દોષ તથા ૮ ગુણોનુ વર્ણન	૬૫-૭૩
સમ્યક્દર્શનો મહિમા	૭૩-૭૭
સમ્યક્ દર્શન વગર ત્રાસને ચાગિનુ મિથ્યાપણ	૭૮-૭૯
સારાશ	૭૯-૮૧
બે સમદ	૮૨-૮૩
લક્ષણ સમદ	૮૩-૮૪

અ તર-પ્રદર્શન	૮૫-૮૬
પ્રતિનાવતી	૮૬-૮૮

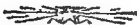
ઢાળ ચોથી ૮૯ થી ૧૧૯

સમ્યજ્ઞાનનું સ્વરૂપ	૮૯
સમ્યજ્ઞાન અને સમ્યજ્ઞાનમાં તદ્દાવન	૮૯-૯૧
સમ્યજ્ઞાનના બેઠોનું સ્વરૂપ	૯૧-૯૪
જ્ઞાતી અને અજ્ઞાતીનો તદ્દાવન	૯૪-૯૫
મનુષ્યપર્વોપી કુર્નભતા	૯૫-૯૭
સમ્યજ્ઞાનનો મદિમા	૯૭-૧૦૧
સમ્યક્ચાત્રિના બે બેદ	૧૦૧
આવકના નાજર મનોનું સ્વરૂપ	૧૦૧-૧૧૧
સારાસ	૧૧૧-૧૧૪
બેદસ મહ	૧૧૪-૧૧૬
અ તર-પ્રદર્શન	૧૧૬-૧૧૭
પ્રતિનાવતી	૧૧૭-૧૧૮

ઢાળ પાચમી ૧૨૦ થી ૧૩૬

જ્ઞાત બાવનાઓનું સ્વરૂપ	૧૨૦-૧૩૩
નિમવધર્મ	૧૩૩-૧૩૪
સારાસ	૧૩૪-૧૩૫
બેદસ મહ	૧૩૫-૧૩૬
વધુ સમજ	૧૩૬-૧૩૮
અ તર-પ્રદર્શન	૧૩૮
પ્રતિનાવતી	૧૩૮-૧૩૯

ઢાળ છઠ્ઠી	૧૪૦ થી ૧૭૩
પાય મહાત્મતનુ લક્ષણ	૧૪૦-૧૪૩
પાય સમિતિનુ લક્ષણ	૧૪૩-૧૪૫
ત્રણ ગુપ્તિ તથા ઇન્દ્રિયજનનુ અવકાશ	૧૪૫-૧૪૭
૭ આવશ્યક અને સાત મૂળગુણ	૧૪૭-૧૫૦
મુનિઓના સ્વરૂપાચારુ આગ્રિનુ અવકાશ	૧૫૦-૧૫૬
અગ્નિ તત્ત્વા	૧૫૭-૧૫૮
સિંધુ દયાનુ વર્ણન	૧૫૮-૧૬૧
લીલ આત્મકિન કથાનો ઉપદેશ	૧૬૨-૧૬૫
સાગંદ	૧૬૬-૧૬૭
બે સમદ	૧૬૮-૧૬૯
લગ્નનુ સમદ	૧૬૯-૧૭૧
અતર પ્રદર્શન	૧૭૧
પ્રજાવતી	૧૭૧-૧૭૩
છઠાળાની મૂળ ગાથાઓ	૧૭૬

ભગવાન શ્રી કૃષ્ણ-કૃષ્ણ જૈન શાસ્ત્રમાળા

॥ ૩૭ ॥

શ્રી સદ્ગુરુદેવાય નમઃ

શ્રી અધ્યાત્મ શ્રેષ્ઠી કવિવર

પદિત દોલતરામ કૃત

—ૐ— છ-ઢાળા —ૐ—

—o—

પહેલી ઢાળ

—o—

મગલાચરણ (ગો-લ)

ત્રીનંબુવનમે સાર, વીતરાગ વિજ્ઞાનતા ।

શિવસ્વરૂપ શિવકાર, નમદુ ત્રિયોગ સમ્હારિકે ॥

અન્વયાર્થ —(વીત-રાગ) રાગદ્વેષ-હિત, (વિજ્ઞાનતા)

દેવજ્ઞાન, (ત્રીનંબુવનમે) ત્રણતોહમા (માર) ઉત્તમ
વસ્તુ (શિવ-સ્વરૂપ) આનંદ-સ્વરૂપ અને (શિવકાર)
ગોદાની પ્રાપ્તિ કરાવનાર [છિતેને હુ] (ત્રિયોગ) ત્રણયો
ગ ॥ (સમ્હારિકે) સાવધાનીથી (નમદુ) નમસ્કાર કરે છુ

નોંદ —આ મગમા સપત્ર () એવું ચિન્હ નજ મળ્યા
પદ્મ નમ્રુ અને [] એવું ચિન્હ કપરથી સધિ મેળવવ
માટેનું નામ

ભાવાર્થ—રાગદેવ રહિત 'દેવજ્ઞાન' બ્રહ્મ, મધ્ય અને પાતાળ એ ત્રણલોકમા ઉત્તમ વસ્તુ, આનંદ સ્વરૂપ અને મોક્ષ દેનાર છે તેથી હું (દૌલતરામ) મારા વિશેષ અધોત મન વચન અને ક્રયાથી તે દેવજ્ઞાનને નમસ્કાર કરું છું

ગાથા ૧

॥ ૫ રચનાનો ઉદેશ અને શ્રવની વ્યાપ્તિ
જે ત્રિભુવન મેં જીવ જનત, સુખ વાહેં દુરતે મમત
તાતે હું સહારી સુતમાર, વહેં સીર ગુરુ કર્મધાર ॥

અન્વયાર્થ—(ત્રિભુવનમે) ત્રણલોકમા (જે) જે (અનન્ત) અનત (શ્રવ) પ્રાણી છે તે (સુખ) સુખને (વાહે) ધરે છે અને (દુખને) દુખથી (અયવન્ત) કરે છે (તાતે) તેથી (ગુરુ) આચાર્ય (કરણી) દયા (ધાર) કરીને (દુખહારી) દુખનો નાશ કરવાવાળી અને (સુખકાર) સુખને આપવાવાળી (સીખ) શિક્ષા-શિખામણુ (કહે) આપે છે

ભાવાર્થ—ત્રણલોકમા જે અનત પ્રાણી છે તે દુખથી ડરે છે અને સુખને ચાહે છે તેથી આચાર્ય દુખનો નાશ કરવાવાળી અને સુખને આપવાવાળી શિખામણુ આપે છે

ગાથા ૨

ગુરુશિક્ષા સાબળવાનુ કરમાન અને સ સાર
પતિસમણુ ઠારણુ

(યથા) જેવી (મુનિ) પૂર્વાચાર્યોએ (કહી) કહી છે (તથા) તે પ્રમાણે હું પણ (કહું) ચોડી (કહું) કહું છું [આ છુવે] (નિગોદ મ બાર) નિગોદમા (એકેન્દ્રિ) એકેન્દ્રિય (તન) શરીર (ધાર) ધારણ કરીને (અન ત) અન ત (કાવ) કાળ (વીત્યે) ગુમાવ્યો છે

ભાવાર્થ - સ સારમા જન્મ મરણ ધારણ કરવાનું યથા મિટી છે તો પણ જે પ્રકારે પૂર્વાચાર્યોએ પોતાના બીજા ગ્રન્થોમા કહી છે, તે પ્રકારે હું (હોલતરામ પણ આ ગ્રન્થમા ચોડુક કહું છું આ છુવે, નારકીયં. પણ કનિષ્ઠ નિગોદમા એક ઇન્દ્રિય શરીર ધારણ કરીને એટલે કે સાધાણુ વતરપતિમયમા ઉપજીને ત્યાં અન તો કાળ પસાર થયો છે

ગાથા ૪

નિગોદાંતુ દુ મ અને ત્યાથી નિકળી પ્રાપ્ત કરેલી
જુરી જુરી પધાધા

एक भास म अठदस बार, जन्मो मर्यो मर्यो दुखभार ।

निकसि भूमि जल पावक मयो, पवन प्रत्येक वनस्पति धयो ॥

અન્વયાર્થ - [નિગોદમા આજીવ] (એક શ્વાસમે) એક શ્વાસમા (અઠદસ વાર) અદાર વખત (જન્મ્યો) જન્મ્યો અને (મર્યો) મર્યો અને (દુ ખભાર) દુ ખોના સમૂહને (ભયો) સહન કર્યો [અને ત્યાથી] (નિકસિ) નીકળીને (ભૂમિ) પૃથ્વી (જલ) પાણી (પાવક) અગ્નિ

(લયો) થયો વળી (પવન) વાયુ અને (પ્રત્યેક વનસ્પતિ) પ્રત્યેક વનસ્પતિ (થયો) થયો.

ભાવાર્થ - નિગોદમા [સાધારણ વનસ્પતિઢાળી ધણીમા] આ જીવે એક શ્વાસમાત્ર જેટલા વળતમા ૧૮ વાર જન્મ અને * મરણ કરીને લય કરે હુ ખ મહન કર્યું અને ત્યાથી નીકળીને પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ અને પ્રત્યેક વનસ્પતિના * જીવ તરીકે ઉત્પન્ન થયો.

ગાથા ૫

તિથ ચ મતિમા ત્રમ પર્યાયની દુર્લભતા અને તેનું હુ ખ દુર્લભ હિ જ્યો ચિન્તામણી, ત્યો પર્યાય રહી ગ્રસતણી ।
હટ પિપીલ અલિ આદિ શરીર, ધર ધર મર્યો સહી ચટુર્પીર ॥

અન્વયાર્થ - (લયો) જેવીગીતે (ચિન્તામણિ) ચિન્તા મણી રત્ન (દુર્લભ) મુન્કેલીથી (લહિ) પ્રાપ્ત થાય છે (ત્યો) તેવીજ ગીતે (ગ્રસતણી) ત્રમની (પર્યાય) પર્યાય (દુર્લભ) મુન્કેલીથી (લહી) પ્રાપ્ત થાય છે (હટ) થેજ (પિપીલ) છીડી (અલિ) લમરો (આદિ) વિગેરેના (શરીર) શરીરોને (ધરધર) વાગવાર ધારણ કરીને,

* નરીન નરીગ ધાગ્યુ ડગુ અને વર્તમાન શરીરનો ત્યાગ

* નિગો માથી નીખાને આ પ્રમાણે પર્યાયો હોવાનો મોક્ષસ ક્રમ નથી, અક્રમ પણ હોય છે નિગોદમાથી એકદમ મનુષ્ય પર્યાય પણ મળી શકે કે જેમકે ભગ્વતના ૩૨૦૦૦ પુત્રો નિગોદમાથી એકદમ મનુષ્ય પર્યાય પામીને મોક્ષ પણ ગુપ્તા છે.

(મયો) મરણ પામ્યો (અને) (બહુધી) ઘણી પીડા
(મહી) સહન કરી

ભાનાર્થ - જેવી રીતે ચિંતામાપી રત્ન સુરકેલીથી પ્રાપ્ત થાય છે તેવી રીતે પ્રાણીને ત્રસની પર્યાય પશુ પ્રણી મહાન સુરકેલીથી પ્રાપ્ત છે થાય આ ત્રસ પર્યાયમા પણ લટ-ચેજ વિગેરે બે ઇન્દ્રિય જીવ, મ કોડા વિગેરે ત્રણ ઇન્દ્રિય જીવ અને ભમરો વિગેરે ચાર ઇન્દ્રિય જીવના શરીર વારવાર ધારણ કરીને મયો અને ઘણું દુઃખ સહન કર્યું

ગાથા ૬

તિથ ચ મતિમા અમહી અને સ રીતુ દુઃખ

કનક પચેન્દ્રિય પશુ મયો, મન વિન નિપટ અજ્ઞાની થયો ।

સિંહાદિક સૈની હૈં નૂર, નિગલ પશુ હૃતિ ત્રાયે મૂર ॥

અનન્યાથ - [આજીવ] (કળાઈ) આરેક (૫ ચેન્દ્રિય) ૫ ચેન્દ્રિય (પશુ) તિથ ચ (મયો) થયો [તો] (મનવિન) મનવગર (નિપટ) અત્ય ત (અજ્ઞાની) મૂખ (થયો) થયો [અને] (સૈની) સ રી (જૂરે) થયો [તો] (સિંહાદિક) સિંહ વગેરે (નૂર) દુષ્ટ જીવ (હૃતે) ધર્મને (નિગલ) પોતાવી નળગા અને (ભૂરા) ઘણા (પશુ) તિથ ચેને (હૃતિ) હૃદિને (ખાયે) ખાધા

ભાવાર્થ - આ જીવ આરેક ૫ ચેન્દ્રિય અસ જીવ પશુ પશુ થયો તો મન નહિ હોવાથી અત્ય ત અજ્ઞાની

રહ્યો અને ઢોળક વખત સડી થયો તો સિંહ વિગેરે
દુષ્ટ પ્રાણી વધને, પોતાથી નિર્બલ અનેક જીવોને
મારીને ખાધા જેનાથી ઘોર પાપ બાધ્યા

ગાથા ૭

તિર્યંચ ગતિમા નિર્બળ જીવ પશુના દુખ
વગરૂં આપ મયો વલ્લીન, સગલનિ કરિ રાવો અતિદીન ।
છેદા મેદન મૂલ્ય પિયામ, માર-વહન હિમ આતપત્રાસ ॥

અન્વયાર્થ - [આજીવ તિર્યંચ ગતિમા] (દુઃખ) ક્યારેક (આપ) પોતે (ગલ્લડીન) કમજોર (ભયો) વયો [તો] (અતિદીન) અસમર્થ હોવાથી (સગલનિકરિ) પોતાથી બળવાન પ્રાણીઓએ તેને (ખાધો) ખાધો [અને] (છેદન) છેદાવુ, (મેદન) મેદાવુ (ભૂખ) ભૂખ (પિયામ) તરમ (મા-વહન) ભોજો ઉપાડવો (હિમ) ઠંડી (આતપ) ગરમી વિગેરેના (ત્રાસ) દુખ મહન કયા

ભાવાર્થ - આ જીવ તિર્યંચ ગતિમા જ્યાં જે ઢોળક વખત પોતે નિર્બલ પશુ થયો તો અસમર્થ હોવાથી પોતાથી જીવ બળવાન પ્રાણીઓએ તેને ખાધો તે તિર્યંચ ગતિમા છેદાવુ, મેદાવુ, ભૂખ, તરસ, ભારવહન કરવો, ઠંડી, ગરમી વિગેરેના દુખ મહન આ

ગાથા ૮

તિય સ્થના દુખની અધિકતા અને નરક ગતિના
પ્રાપ્તિનું કારણ

(દેહ) શરીરને (અસિ જ્યો) તરવારની માફક (વિહારે)
કાઝી નાખે છે, અને (તત્ર) ત્યાં, એ નરકમાં (એમી)
એવી (શીત) ઠંડી (અનો) (ઉપ્સુતા) ગરમી (થાય)
થાય છે [ઠી] (મેરૂ સમાન) મેરૂ પર્વતની ધરાધર
(લોહ) લોહાનો ઢગલો (ગચ) ગળી (ભાય) નય છે

જાનાર્થે - એ નરકમા ઘણા મેમરના આડા છે, તેના પાદડા તગ્વાગની ધાર જેવા તીક્ષ્ણ છે. જ્યારે દુષ્ટી નારકી યથા મળવાની ઈ ઠાથી તે આડની નીચે જાય છે, ત્યારે તે આડના પાદડાઓ તેની ઉપર પડીને, તે નારીઓના શરીરને ચીરી નાખે છે અને એ નરકમા એટલી ગરમી થાય છે કે એક લાખ જોજનની ઉચાઈ વાળા સુમેરુ પર્વતની બરોબર લોહાનો પિંડ પણ જોગળી જાય છે તથા એટલી ઠંડી પડે છે કે સુમેરુની બરોબર લોહાનો ગોળો પણ થીજી જાય છે જેવી રીતે લોકમા ઠહેવાય છે કે ઠંડીમા હાથ હંવાઈ જાય, હીમથી આડ અથવા અનાજ બગી ગયું વગેરે

* मेरुसमलोहर्षिण्ड, सी^२ ३०६ विलम्बि पन्थित ।

ण लहदि तलपदेश, निलीयद मरणसुख वा ॥

* मेरुसमलोहपिंड, उ ३ सीद जिल्मि पदित्यत ।

ण लहदि तल पन्हा, विलीय, लवणसुड या ॥

(निर्देश: प्रश्न 11 में 10 अंक दिए गए हैं।)

એટલે કે લોહાની અદર એકદમ શરદીના
કાળે ચીડણાં એવી થવાથી તેનો રુધ વિખ
રાઈ જાય છે

ગાથા ૧૧

નરકમાં ખીખ નારકી, અસુરકુમાર અને તગ્મનાડુ ખ
તિલ તિલ કરેં દેહકે સડ, અસુર મિઠાઈ દુષ્ટ પ્રચણ્ડ ।
સિન્ધુનીરત્ન ત્યાસ ન જાય, તો પળળક ન થૂંદ લહાય ॥

અન્યથાર્થ—[એ નરકમાં નારકી છવ એક
ખીખના] (દેહકે) ગંગીના (તિલતિલ) તલના કાણા
જેવડા (ખડ) ટુકડા (કરે) ઠગે છે અને (પ્રચંડ)
અત્યંત (દુષ્ટ) દુર (અસુર) અસુરકુમાર જાતિના
દેવ, [એક ખીખ આવે] (ખીડાવે) ભેગે કરાવી આપે

* મર્થ—જેની રીતે ગરમીમાં મીઠું પિગળી જાય છે
(પાણી પી માક આપના લાગે છે) તેની રીતે સુમેર
જગમર દોડાળો જોયો ગરમ પિવડી આલે ફેકવામાં આવે
તો વચમાં જ એગળના માટે કે

x અો જેવી રીતે દડ-ગરમામાં મીઠું એગળી જાય
છે-પાણી થઈ જાય છે તેની રીતે સુમેર પી જગમર લોખાનો
જોયો દડા પિગળીમાં ફેકવામાં આવે તો વચમાં જ એ-
ગળવા લાગે છે પડેની, ખીજી ત્રીજી અો એવી નગ્મની
ભૂમિઓ ગરમ છે, પાચમી નરકમાં ઉપડી ભૂમિ ગરમ
તથા નીચે નીચે જાગ દડી અને છટી તથા સાતમીની
ભૂમિ ઠંડી કે

છે, (તથા એટલી) (ખ્યાસ) તરન (લાગે છે કે) (સિન્ધુ નીરત) સમુદ્ર સરના પાણી પીવાથી પણ (ન બચ) છીપી મરતી નથી (તોપણ) છતાં (એક બૂદ) એક ટીપુ પણ (ન લહાય) મળી શકતુ નથી

જ્ઞાનાર્થ - તે નરકોમા નારકી એક ખીજાને દુ ખ આખ્યા કરે છે, કુતરાની માફક હ મેળા અદરો અદર લડે છે અને ઝઘડા કયા કરે ॥ તે એક ખીજાના શરીરના દુકડા કરી નાખે છે છતાં પણ તેના શરીરને મેળવી દેવા ા પારાની* માજલ ફગીને જેવું ને તેવું મળી બન ટે જેના પરિણામ સકલિષ્ટ છે એવા અમ્મ અને અમ્મરીપ વગેરે જાતિના અસુરદુમ - દેવ પહેલી, બીજી અને ત્રીજી નાગી સુધી જઈને ત્યાંના ઘણા દુ ખી નારકીઓને પોતાના અવધિજ્ઞાનથી વેર બનાવીને અથવા કૂરતા અને કુતૂહલથી, અદરોઅદર વડાવી મારે છે અને પોતે આનંદિત થાય છે તે નારકી છુવોને એટલી વધાએ તરસ લાગે છે કે જો મળે તો એક મોટા સમુદ્રનું પાણી પણ પીઈ બચ તો પણ તરન છીપી શકે નહિ પણ પીવાને પાણીનું એક ટીપુ પણ મળતુ નથી

* પારો એક પાતુના સ જેવો હાથ ડે જમીન ઉપર ફેંકનાથી જો કોટો વિખેરાઈ જાય તો ફગી એકરો ફગી દેવાથી ના એ પિ - વા બચ છે

ગાથા ૧૨

નરકની ભૂખ, નરકનુ આયુ અને મનુષ્યગતિ
પ્રાપ્તિનુ વર્ણન

ત્રીન લોક વેા નાજ જુસાય, મિટૈન ભૂખ કળા નહાય ।
વેદુર વહુ સાગર લૌ સહે, કરમ જોગ તે નરગતિ લહે ॥

અન્યથાર્થ—[એ નરકોમા એટલી ભૂખ લાગે
છે કે] (ત્રીન લોકકો) ત્રણ લોકનુ (નાજ) અનાજ
(જુ ખાય) ખાય તો પણ (ભૂખ) ભૂખ
(ન મિટે) મટી શકે નહિ, પણ ખાવાને (હણ)
એક દાણો (ન લહાય) મળતો નથી (ચે હુ ખ)
આવુ હુ જા (બહુ સાગર લૌ) ઘણા સાગરો સુધી
(સહે) સહી શકે છે, (કરમ જોગ તે) કેમકે શુભ
કર્મના ઉપથી (નરગતિ) મનુષ્ય ગતિને (લહે)
પામે છે

ભાવાર્થ—એ નરકોમા એટલી ભૂખ લાગે છે
કે જો મળે તો ત્રણલોકનુ અનાજ ખાઈ જાય તો
પણ ભૂખ મટે નહિ છતા ત્યા ખાવાને એક દાણો
પણ મળી શકતો નથી એ નરકોમા એ જીવ
ઘણા ત્રીન હુ ખોને ઘણા સમય (ઓછામા ઓછા
દશ હજાર વર્ષ અને વધારેમા વધારે તેત્રીસ
સાગરોપમ) સુધી જોગવે છે બીજી ગતિઓમાથી
છૂટકાને મળવાથી કેમકે વિશેષ શુભ કર્મના ઉદયથી
આ પ્રાપ્તી મનુષ્ય ગતિને પામે છે

ગાથા ૧૩

મનુષ્ય ગતિમા મળવાન અને મનવકાળનુ દુ ખ
જનની જ્વર રસ્યો નયમામ, અગ સમુચ્ચૈ વાઠ ત્રાસ ।
નિઃસત જે દુઃસ પાય ઘાર, તિનડો કહત ન જાએ ઓર ॥

અન્યાર્થ - [મનુષ્ય ગતિમા પણ આ જીવ]
(નવમાસ) નન મહિના સુધી (જનની) માતાના
(કે ૨) પેટમા (રસ્યો) રહ્યો - [ત્યારે તે ઠેઠો] (અગ)
શરીર (મનુષ્યનું) મ કોચીને રહેવાથી (ત્રાસ) દુ ખ
(વાઠ) પામ્યો (ઓર) અને (નિઃસત) નિકળતી
વખતે (જે) જે (ધોર) ભય કર (દુખ) દુ ખ (પાયે)
પામ્યો (તિનડો) તેને (મહેત) હેતા (ઓર) આ ત
(ન આવે) આવતો નથી

ભાનાર્થ - મનુષ્યગતિમા પણ આ જીવ નવ
મહિના સુધી તો માતાના પેટમા રહ્યો, ત્યાં પણ
શરીર સ કોચીને રહેવાનું હોવાથી ઘણું દુ ખ
પામ્યો જેનું વર્ણન પણ થઈ શકતું નથી. ઢોઈ
ઢોઈ વખતે તો માતાના પેટમાથી નિકળતી વખતે,
માતાનું અગવા પુનનું અથવા જાનેનું મરણ પણ
થઈ જાય છે

ગાથા ૧૪

મનુષ્યગતિમા જાળમ્પણ, જીવાની અને
જીહાવિજ્ઞાનુ દુ ખ

વાલપનેમે જ્ઞાનન લહો, તમ્મણસમય તમ્મણીરત રહો ।
અર્ધમૃતક મમ વૃદ્ધાપનો, વૈસે રૂપ લગ્ગે જાપનો ॥

અન્વયાર્થ - [મનુષ્યગતિમા જીવ] (જાલપને
મે) જાગડપણમા (જ્ઞાન) જ્ઞાન (ન લહો) પામ્યો
નહિ (તરૂણમય) અને જુવાનીમા (તરૂણીરત)
જુવાન શ્રીમા લીન (રહો) રહ્યો અને (બુદ્ધાપનો)
ઘડપણ (અર્ધમૃતકસમ) અર્ધમૂઆ જેવુ [નહુ આ-
હાલતમા] (કેમે) ઢેવી ગીતે [જીવ] (જાપનો) પોતાનુ
(કપ) સ્વરૂપ (લગ્ગે) નિચારે [જેમે]

ભાવાર્થ - મનુષ્યગતિમા આજીવ જાત્યાવસ્થામા
નિષેધ જ્ઞાન પણ ન પામ્યો, જુવાનીમા અમજીવ
પામ્યો પણ શ્રીના મોહમા ભૂલી ગયો અને ઘડ
પણમા ઇન્દ્રિઓની ગઢિત ઘટી ગઈ અથવા મરણ
પર્યંતનો રોગ વધ આવ્યો કે જેથી અર્ધમુઆની
માફક પડ્યો રહ્યો આવી હાલતમા આ પ્રાણી
જીવે અવસ્થામા આત્મસ્વરૂપનુ દર્શન ન કરી શક્યો

ગાથા ૧૫

દેવગતિમા જીવનત્રિકુ ૮ અ

કમી અકામનિવરા કરે, મયનત્રિકમે મુરતન ધરે ।
નિપય વાદ ઘાગાનકરો, મરત ત્રિલાપ જરત દુગ્ધ સહો ॥

અન્વયાર્થ - [આજીવે] (કમી) કોઈ વળત
(અકામ નિર્વરા) અકામ નિર્વરા (કો) પડી (મરત)

નનિક) ભવનવામી, વ્યન્તર અને જ્યોતિષીમા (મુર તન) દેવ પચાય (ધરૈ) ધારણ કરી, પિણ ત્યા તો] (વિપય ચાહ) પાત્ર ઇદ્રિઓના વિષયોની ઇચ્છારૂપ (દાવાનલ) ભયકર અગ્નિમા (દહ્યો) જાગતો રહ્યો અને (મરત) મરતી વખતે (વિનાય કરત) રો, રો કરીને (હુ ખ) હુ ખને (મહ્યો) મહન કર્યું

ભાનાર્થ-જ્યારે કોઈ વખતે આ પ્રાણીએ અકામનિર્જરા કરી ત્યારે મરીને તે નિર્જરાના પ્રભાવથી (ભવનનિક) ભવનવામી, વ્યન્તર અને જ્યોતિષી દેવોમાથી કોઈ એવું શરીર ધારણ કર્યું ત્યાં પણ મીઠા દેવોના વેલવ દેખીને પાત્ર ઇદ્રિ ઓના વિષયોની ઇચ્છારૂપ અગ્નિમા જાગતો રહ્યો અને અવધિજ્ઞાન તથા મહારમાળા કરમાઈ જતી દેખીને, અને શરીર અને ૨ ભુવલ્લોની કાન્તિ ક્ષીણ થતી દેખીને પોતાનું મરણ નજીક છે એમ જાણવાથી 'હામ! હવે આ લોગ અને લોગવવાને નહિ મળે' એવા વિચારથી રો, રો કરીને ઘણું હુ ખ મહન કર્યું

ગાથા ૧૬

દેવ અતિમા વેમાનિક દેવોનુ હુ ખ

જો વિમાનગાસી હુ થાય, સમ્યગ્દર્શન ચિત્ત દુર પાય ।

તઠતે ચય ધાર તમ ધરૈ, ચો પરિવર્તન પૂરે કરૈ ॥

અન્વયાર્થ.- (જે) જે (વિમાનરામી) વંમાનિક
 દેવ (હું) પણ (યાય) થયો તો ત્યા (સમ્યગ્દર્શન)
 સમ્યગ્દર્શન (વિન) વિના (હુખ) હુ ખ (પાય) પામ્યો
 [અને] (તેડતે) ત્યાથી (ચય) મગીને (વાવર તન) મ્યાવર
 તુ રારીર (ધરે) ધારણ કરે (યો) આ રીતે હવ
 (પરિવર્તન) પાય પરિવર્તન (પૂરેકરે) પૂરા કરે છે

ભાવાર્થ - આ હવ નૈગાનિ (સોળ મ્વર્ગ અને
 પ્રેયક) / દેવોમા ઉત્પન્ન થયો તો પણ ત્યા સમ્યગ્દર્શન
 વિના હુ ખ ઉઠાવ્યું અને ત્યાથી મગીને પૃથ્વીકાય
 વિગેરે મ્યાવરોતુ x શરીર ધારણ કર્યું, એટલે કે
 મગીને નિર્ધન ગતિમા ગયો આ રીતે આ હવ
 મન્માન્મા અનિદિ ડાળથી રણકયા કરે છે અને
 પાય પરિવર્તન કરી રહ્યો છે

† પ્રેયકોની ઉપર અનુદિષ્ટ મંત્ર અનન્ત વિમાનોના
 દેવ પણ રેમાનિક કહેવાત છે, પણ અ મધ્ય સમ્યગ્દર્શન
 નાથ કે તેથી અધી ના મમાવેશ કરવામા આ રો
 ૧૨ી જતા પણ ત્યા મયાય હુખ કે એમ અમલ ન નુ
 x મિત્યાહિન્દિ ૨૧ ન મરી. અહિન્દિ ૧૧ થાય કે
 સ અહિન્દિ નદિ

પહેલી ઢાળનો મારાશ

નણ લોકની અદર ને અનતા હોય છે તે બધા સુખને ચાહે છે અને દુખથી ડરે છે, એટલા માટે આચાર્યોએ પોતાના અધોમા સુખની પ્રાપ્તિનો ઉપાય બતાવ્યો છે સસાર પરિવ્રમણની ક્વા લાખી છે તે જો કે પુરેપૂરી કહી શકાતી નથી તોપણ એનું કાર્ક આ પ્રમાણે વર્ણન કરી શકાય છે

તિર્થંચ ગતિના દુખોનું વર્ણન-આ હવે નિગોહમા આ તમળ સુધી રહીને ત્યાં એક શ્વાસમા ૧૮ વાર જન્મ અને મરણ ધારણ કરીને, જેનું વ્યથન ન થઈ શકે એવું દુખ ઉઠાવે છે ત્યાંથી નીકળીને બીજી સ્થાવર પર્યાયોને પ્રાપ્ત કરે છે નસની પર્યાય તો ચિતામણિ રત્નની મારફત ઘણી જ મુશ્કેલીથી પ્રાપ્ત થાય છે ત્યાં પણ વિકલ નેમનું શરીર ધારણ કરી ઘણું દુખ પામે છે કાચિત અસહી પચેન્દ્રિ થયો તો મન વગર દુખ પામે છે સહી થાય તો ત્યાં કમજોર પ્રાણીને બળવાન પ્રાણી મતાવે છે બળવાન બીજાને દુખ આપીને ઘણા પાપનો બધ કરે છે, તથા છેદાઈ જવું, બેઠાઈ જવું, જૂખ, તરમ, ઠંડી, ગરમી વગેરેથી અકાચ દુખ પામે છે

નરકગતિનું દુખ-જ્યારે જોટા પરિણામથી મરણ થાય છે તો નરકમા જઈ પડે છે, ત્યાંની

મટીનો એક કણ પણ ને અહીં આવે તો
 અહીંના અનેક ગાઉ સુધીના મઝી પચેન્દ્રિય જીવો
 પણ એની દુર્ગંધથી મરી જાય છે ત્યાંની જમીનને
 અડવાથી જ અસહ્ય દુખ થાય છે ત્યાં વેતરણી
 નદી, સેમરનુ ઝાડ, શરદી, ગરમી અને અન્ન
 પાણીનું નમજાવુતેથી, પોતાની એજે મહાન દુખ
 થાય છે જ્યારે ખિલોમા ઉધે માથે લટકે છે ત્યારે
 ઘોર દુખોનો અનુભવ થાય છે પત્રી બીજા નારકી
 જીવ તેને દેખતા તુગ્ત જ કુતરાની માફક માગ્પીટ
 વિગેરે જરવા લાગી જાય છે ત્રીજી નારકી સુધી
 અમળ અને અમ્બરિષ વિગેરે નામના સદ્વિહ્વટ
 પરિણામી અશ્વરકુમાર દેવ ત્યાં જઈને અવધિજ્ઞાન
 મારકત, પૂર્વના વિરોધનું સ્મરણ કરાવીને અદરો
 અદર લડાવી મૂકે છે, ત્યારે નારકિઓ મારકત
 ઘાણીમા ખીલાવુ, અગ્નિમા બળવુ, કરવતથી
 ચીરાવુ, કઠાર્ધમા ઉકળાવુ, દુકડે દુકડા ઠરી નાખવા
 વિગેરેથી ઘણું દુખ ઉઠાવે છે તોપણ પલ્લ માન
 પણ સાતા મળતી નથી, કારણ કે શરીરના દુકડા
 ધવા છતાં પણ પારાની માફક કઠીને જેવું હટુ તેવું
 મળી જાય છે આયુ પૂર્ણ થયા વિના મરણ થતું
 નથી નરકમા આવું દુખ જોછામા જોછા વંશ
 હજાર વર્ષ સુધી તો સહન કરવું જ પડે છે પણ
 ને ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્યનો ભય પડ્યો હોય તો તેનીસ
 માગર વર્ષ સુધી શરીર છૂટતું નથી

પહેલી ઢાળનો મારાશ

ત્રણ લોકની અદર જે અનતા હવે છે તે બધા મુખને ચાહે છે અને દુખથી કડે છે, જોટલા માટે આચાર્યોએ ચોતાના અધોમા મુખની પ્રાપ્તિને ઉપાય બતાવ્યો છે સમાર પરિભ્રમણની કથા જાણી છે તે જો કે પુરૂષો કહી સમતી નથી તોપણ જોનું કાઈક આ પ્રમાણે વર્ણન કરી શકાય છે

તિર્થંથ ગતિના દુખોનું વર્ણન-આ હવે નિગોઢમા અતકાળ સુધી રહીને ત્યાં જોક શ્વામમા ૧૮ વાર જન્મ અને મરણ પારણ કરીને, જેનું કથન ન થઈ શકે એવું દુખ ઉઠાવે છે ત્યાંથી નીકળીને બીજી સ્થાવર પદાર્થોને પ્રાપ્ત કરે છે ત્રસની પદોષ તો ચિતામણિ રત્નની માફક બહી જ મુશ્કેલીથી પ્રાપ્ત થાય છે ત્યાં પણ વિગ્ધ નેમનું શરીર પારણ કરી ઘણું દુખ પામે છે ક્ષયિત અસહી પચેન્દ્રિ થયે તો મન વગર દુખ પામે છે સહી થાય તો ત્યાં કમજોર પ્રાણીને બગવાન પ્રાણી સતાવે છે બગવાન બીજાને દુખ આપીને ઘણા પાપનો બધ કરે છે, તથા છેદાઈ જવું, બેઠાઈ જવું, જૂખ, તરમ, ઠંડી, ગરમી વગેરેથી અકુશ્ય દુખ પામે છે

નરકગતિનું દુખ-ન્યારે જોતા પરિણામથી મરણ થાય છે તો નરકમા જઈ પડે છે, ત્યાંની

પહેલી ઢાળનો ભેદમ શ્રદ્ધ

એકેન્દ્રિય-પૃથ્વીમાયિક ૮૫, અપકાયિક, અગ્નિકાયિક,
વાયુમાયિક, અને રત્નરૂપિમાયિક ૮૫
ગતિ-મનુષ્યગતિ, નિર્ણયગતિ, દેવગતિ અને નરગતિ
શુદ્ધ-સા સારી અને સુ ૫
ત્રય-સાંદ્રિય, ત્રીન્દ્રિય, ચતુર્ન્દ્રિય અને પચ્ચેન્દ્રિય
દેવ-ભરતનામી, વ્યન્તર જ્યોતિરી અને વૈમાનિક
પચ્ચેન્દ્રિય-સ ગ્રી અને અસ ગ્રી
યોગ-મન, વચન અને કાયા અથવા દ્રવ્ય અને ભાવ
તેજ-તેજ, મધ્ય અને પાતાળ
રત્નરૂપિ-માવાગ્ધુ અને પ્રત્યેક
વૈમાનિક-કરપોત્પન્ન, કરપાતીત એ બે ભેદ છે
સ સાગ્રી-ત્રય અને ગ્યાવર અથવા એકેન્દ્રિય, દ્વીન્દ્રિય,
ત્રીન્દ્રિય, ચતુર્ન્દ્રિય, પચ્ચેન્દ્રિય એ સ સાગ્રીના ભેદ છે

પહેલી ઢાળનું લક્ષણ સ શ્રદ્ધ

અમામ નિર્જરા-સત્ત્વ કવ્વાની અતરની ૪૨૫
ન હવા ૭૫ નુધાદિકથી વિન હવાથી મદ કવાયની
હાનનમા, મળ આપી કમોનુ પોતાની મેમે ખરી જુ તે
અગ્નિકાયિક-અગ્નિ જ જેનુ રાગી હોય છે એવો
૮૫ [પ્રણી]
અમગ્રી-નિષ્ણા આ ઉપદે ૧ મદજુ કરસાની રકિત
રદિત પ્રાણી અસ ગ્રી કહેનાય છે
એકેન્દ્રિય-જેને એક ર્પર્શ દ્વિન્દ્રિય જ હોય છે એવો
૮૫ [પ્રણી]

મનુષ્યગતિનુ દુ ખ-જોઈ વિશેષ પુણ્ય કર્મના ઉદયથી આ જીવ ક્યારેક મનુષ્ય પર્વાય પામે છે ત્યારે હ માસ મુધી તો માતાના પેઠામા જ કેઠે નહે છે, ત્યાં શરીર મઠોવાઈને રહેવાથી ઘણી તકલીફ પામે છે જાગૃપણુમા જ્ઞાન વગર, જીવા નીમા પિય ભોગોમા આસનિવગ અને ઘડપણુમા છાંદેયોની શિથિના અથવા મરણ પપ ત રાજરોગ વિગેરેના કારણથી આત્મદર્શનથી વિમુખ રહે છે અને આ મે દ્વાર ॥ માર્ગ મળતો નથી

દેવગતિનુ દુ ખ-જો કાઈ શુભક્રમના ઉદયથી દેવ પળ થાય છે તો બીજા મોટા દેવોનો વૈભવ અને સુખો નેડને હ વમા દુ ખી થતો નહે છે, કદાચિત નવયક મુધીનો વમાનિક દેવ પણ થયોતો પણ જો નમકિત ન પામ્યો તો આત્મિક શાંતિથી નથી તથા અ ત મમમે મહારમાળાનુ ઠરમાઈ જુવુ, આખૂણો અને શરીરની કાંતિ દીણ થતી વિગેરેથી મનુ નજીક આવ્યું એન લાગીને ઘણો દુ ખી થાય છે અને વવખા માગી મારીને મરે છે અને એકેન્દ્રિય જીવ સુદ્ધ થાય છે એટલે કદરીને તિર્થ ન ગતિમા જઈ પડે છે આવી ગતે ચારે ગતિરોમા પ્રાણીને કયાય પણ સુખ અને શાંતા મળતી નથી, નિરતર સમારચકમા પરિભ્રમણ કરી કરે છે

પહેલી હાળનો બેદસ ગ્રહ

એકેન્દ્રિય-પૃથ્વી યિક ૮૪, અપકાયિક, અગ્નિકાયિક,
 વાયુમયિક, અને વનસ્પતિકાયિક ૭૫
 ગતિ-મનુષ્યમતિ, નિર્ધારગતિ, દેવગતિ અને નરકગતિ
 ૭૫-સમારી અને સુકન
 ત્રય-ત્રાન્દ્રિય ત્રીન્દ્રિય, ચતુરિન્દ્રિય અને પચ્ચેન્દ્રિય
 દેવ-ભગવાનનારી, વ્યન્તર જ્યોતિરી અને વૈમાનિક
 પચ્ચેન્દ્રિય-સહી અને અસહી
 ધોળ-નન, વચન અને ગ્રથા અથવા દ્રવ્ય અને ભાવ
 લોક-પૃથ્વી, મધ્ય અને પાતાળ
 નનરપતિ-સાધા શુ અને પ્રત્યેક
 વૈમાનિક-કરપોતપન્ન કપાળીત એ બે ભેદ છે
 સસારી-નસ અને આનંદ અથવા એકેન્દ્રિય, દ્વીન્દ્રિય,
 ત્રાન્દ્રિય, ચતુરિન્દ્રિય, પચ્ચેન્દ્રિય એ સસારીના ભેદ છે

પહેલી હાળનું લક્ષણ સગ્રહ

અકામ નિર્જરા-સન્ન કરવાની અતરની ધર્મ
 ન હોવા ગા, તુષાદિથી વિવશ થવાથી મન વાપની
 હાનતમા, માત્ર આપીને કમોનુ પોતાની મેજે ખરી જવુ તે
 અનિકાયિક-અગ્નિ જ જેનું શરીર ટોપ છે એવો

૮૫ [પ્રાણી]

અસહી-ગિલા અથવા ઉપદેશ ગ્રહણ કરવાની શક્તિ
 રહિત પ્રાણી અસહી કહેવાય છે

એકેન્દ્રિય-જેને એક રસ ધન્દ્રિય જ લોક ને જાત
 ૭૫ [પ્રાણી]

પ્રત્યેક વનસ્પતિ -જેમા એક સગીરનો ગ્વામી એક
૯૫ હોય છે એના વૃક્ષ ફળ વગેરે

ભુવ્ય -૧૫ ઢાળમા કોઈ પણ રખતે રત્નપત્રની
પ્રાપ્તિની યોગ્યતા રાખનાવાગો જીવ જ ૧ કહેવાય છે

મન -ચિત્તાર કચ્છાની તથા શિખા ઓહિપદેશ પ્રહમ
ગ્વામી સમ્પત્તિ સદ્વિત્ત જ્ઞાન વિશેષ અથવા હૃદયમા ગહેન
આઠ પાપીવાળા કમળો આકાર

મનુષ્યમતિ -મનુષ્યમતિ નામકર્મના ઉપથી મનુ
યોમા જન્મ તવો અથવા પે ૧ મનુ

મેરુ -૧૫ જીવના વિદેહ ક્ષેત્રમા ચિત્ત એક માખ
યોગ્યન ઉચો એક પરંત વિશેષ

મોહ -સસારીક વસ્તુઓમા મમતા [પ્રેમ] કવો તે
લોક -જેમા ઇલાહિ ૮ પ્રયો રહેલા છે, તેો લોક
અથવા લોકલોક કહે છે

નિમાનનામી -વર્ગો અને ગ્રેવેય વગેરેના દેવો
નીતગગનુ લક્ષ્ય -

જન્મ, જગ, તપા, મુષા, ચિન્મય, આત્મ, ખે ,
ગમ, ગોક, મ , મોહ ભય, નિદ્રા, ચિન્તા ગ્વેદ
રાગ દ્વેષ મત મ જીવ જીવતે એ આટલો ન હોય,
નદિ હોતે ૮૫ જીવ છે, વીનગગ સો લેખ

શ્વાસ -નોદીની ગતિ પ્રમાણુ જે એક મિનિટમા ૮૦
વખતથી થોડા અસ ઓગી આવે છે

સાગર -જે હમગ ગાઉ ઉડે અને એ હમગ ગાઉ
પડોગો એવા ગોળ ખાડમા કાતમ્પી જેના મે દુઝા ન
ધર રો એવા અને એક દિવસથી સાત દિવસ સુધીના

જન્મેના ઉત્તમ ભોમ બૃમિના ઘેટાના વાગથી તે ખાડો પૂરો ભગ્વો તેમથી એક એક રાગો મો સો ૧૨મે કાવો જોડલા કાગમા તે બધા વાળને પુગાની રાખરામા આવે તેના કાળને બસાર પ ૧ કહે કે, બસાર પ ૫થી અસખ્યાત ગુણા મળે ઉદાર પ ૧ અને ઉદાર પ ૫થી અસખ્યાત ગુણા કાળને અદા પ ૧ કહે કે દસ કોડા કોડી (૧૦ કરોડ ૪૧૦ કરોડ) અદાપણે એક સાગર કહે છે

સ્થાવર-સ્થાવર નામકર્મના ઉપ સહિત પૃથ્વી કાથીક આ ૯૨

અન્તર પ્રદર્શન

૧ તમેને તો ૧૨૫ નામકર્મનો ઉપ હાર છે પણ સ્થાવરોને સ્થાવર નામકર્મનો ઉપ હાર છે આ એ બેમા અતરફ

નોંધ-૧૨૫ અને સ્થાવરમા ચાલી કે અને ૧ ચાલી રહે એ અપેક્ષાથી અતર ૫૧૨૫૦ થીક નથી કારણ કે એમ માનવાથી મમ ૧ મિનાના જોગી દેવનીમા સ્થાવરનું લક્ષણ અને મમન સન્નિ જ ૧ પવન લગેર એકદિવ હવામા નમનું નમન મળતાથી મતિન્યાપ્તિ હોત આવે છે

૨ સાધાગળને આતન અનતા એ ૨૫ કે પાણ પ્રત્યે કને આતને કોઈ જ હવ રહ્યું છે

૩ સની શિયા અને ઉપરેશ મૃત ૧ કડી તહે કે પાણ અસરી નહિ

નોંધ-મોળનું પણ અતરે જતાનથી માટે મધે ઠેકાણે આ શેલીનું અનપરણ મરુતુ લોહગે માન લખણુ બલુના અથવા જતાવના માવથી પ્રાપ્ત અતર નિકળતું નથી

પ્રથમ દાખાની પ્રત્યાવર્તી

૧ અમલી, દ્વારંદોષ, સ્વેદનિય, ૩૦, ગુણિ,
અનુનિય, ગ્રહ, ગ્રીનિય, દીનિય ખાતલોદોષ,
પ્રત્યેક પ્રત્યેક મંચલોદોષ, સ્વીનગન, સ્વેદિય
૧૦૦, સ્વાત્ત્વ અને સ્વાત્ત્વના લક્ષણ લખાયો.

૨ માધ્યમ (નિર્ગત) અને પ્રત્યેક, ગ્રહ
અને સ્વાત્ત્વ, મળી અને અમલીમા અત્ત
અમલી

૩ અમલી નિર્ગત, ગ્રહ, દેવ, નિર્ગત, નિર્ગત,
પ્રત્યેક સ્વાત્ત્વ, અનુનિય, અનુનિય, સ્વીન, ગ્રહ
પ્રત્યેક, સ્વીનિય ગ્રહ, સ્વીન, સ્વીન, ગ્રહ, ગ્રહ,
ગ્રહ, ગ્રહ, ગ્રહ, ગ્રહ, ગ્રહ, ગ્રહ, ગ્રહ, ગ્રહ,
અને અનુનિયમાત્ર દ્વારંદોષ, અત્ત નિર્ગત
૧૦૦, અનુનિયનાત્ર સ્વાત્ત્વ અને ગ્રહના
સ્વાત્ત્વના વિશેષતા અને અત્ત ગ્રહના
અત્ત ગ્રહનાત્ર, ગ્રહનાત્ર અને ગ્રહનાત્ર સ્વાત્ત્વના
૧૦૦, ગ્રહનાત્ર, ગ્રહનાત્ર ગ્રહનાત્ર ૧૦૦.

૪ અનુનિય ■ ગ્રહનાત્ર ગ્રહનાત્ર, અનુનિય
૧૦૦ ગ્રહનાત્ર ગ્રહનાત્ર ગ્રહનાત્ર ગ્રહનાત્ર

૫ અનુનિયમાત્ર ગ્રહનાત્ર, ગ્રહનાત્ર ગ્રહનાત્ર,
ગ્રહનાત્ર ગ્રહનાત્ર, ગ્રહનાત્ર ગ્રહનાત્ર, ગ્રહનાત્ર
ગ્રહનાત્ર ગ્રહનાત્ર, ગ્રહનાત્ર ગ્રહનાત્ર ગ્રહનાત્ર, ગ્રહનાત્ર

જન્મેતા હિતમ બોમ જમિના ધેમના વામયા તે ખાડે
પૂરે ભગ્વે તેમથી એક એક રાગો મો સો રમે કાવે
જેટલા કાગમા તે બધા વાળને પુગ મરી નાખનામા આવે
તેમ્યા કાગને ૧ વદા ૫ ૧ કહે ૭, ૧૧૫ ૫ ૧થી
અસખ્યાત ગુણા મળો હિંદાર ૫ ૧ અંો હિંદાર ૫ ૫થી
અસખ્યાત ગુણા કાળને અદા ૫ ૧ કહે ૬ દસ કોકા કોકી
(૧૦ કરોડ X ૧૦ કરોડ) અદા ૫ ૫૦ એક સાગર હશે તે

સ્થાવર-સ્થાવર નામકર્મના હિં વ સહિત દુર્ગી
કાર્યાક આિ છવ

અન્તર પ્રદર્શન

૧ તમેને તો તસ નામકર્મનો હિં વ હોત છે પણ સ્થાવરને
સ્થાવર નામકર્મનો હિં વ હોય ૩ આ એ બેમા અતરફ

નોંધ-તસ અંો સ્થાવરમા ચાલી મો અંો ।
ચાલી શકે એ અપેક્ષાથી અતર ૫ ૧૫૫ રીડ નથી
કારણ કે એમ માનવાથી મમ । ચિન્તાના જોગી કેવનીમા
સ્થાવરનું નમન અને મમન સહિત ૭ । પવન વગરે
એન્દ્રિય દુવામા નસનું નમન મળતાર્થી અતિ પાતિ
દોત આવે છે

૨ સાધાગણને આનરે બનતા હો ૬ કે પળ પ્રત્ને
કને આનરે એક જ છન રહ છે

૩ સચી ચિંતા અંો હિંદાર ૫ ૫ કગી રહે છે પણ
અસચી નહિ

નોંધ-મોનું પણ અતર બતાવનાં માં નધે ઠેકાણે,
આ રીતીનું અનુગ્રહ મરુ જોઈએ માન લખખ જાણના
અથવા બતાવવા માવથી પ્રાપ્ત અતર નિકળતુ નથી

પ્રથમ ઢાળની પ્રશ્નાવલી

૧ અસહી, બિધ્લોક, એકેન્દ્રિય, કર્મ, ગતિ, ચતુરિન્દ્રિય, ત્રસ, ત્રીન્દ્રિય, દ્વીન્દ્રિય, પાતાલલોક, પચેન્દ્રિય, પ્રત્યેક, મધ્યલોક, વીતરાગ, વૈકલ્પિક શરીર, સાધારણ અને સ્થાવરના લક્ષણુ જતાવો.

૨ સાધારણ (નિર્ગોદ) અને પ્રત્યેકમા, ત્રસ અને સ્થાવરમા, સહી અને અસહીમા અતર જતાવો.

૩ અસહી, તિર્યચ, ત્રસ, દેવ, નિર્જાલ, નિર્ગોદ, પશુ, બાલ્યાવસ્થા, લવનત્રિક, મનુષ્ય, યૌવન, વૃદ્ધાવસ્થા, વૈમાનિક, મગલ, સહી, સ્થાવર, નન્દગતિ, નરક સળધી ભૂખ, ખ્યામ, શરદી, ગરમી, ભૂમિ સ્પર્શ, અને અસુરકુમારના હુ ખો, અકામ નિર્જરાતુ રૂળ, અસુરકુમારતુ કામ અને ગમન, નારકિના શરીરની વિશેષતા અને અકાળ મરણનો અભાવ, મહારથાળા, વૈતરણી અને શીતશી લોહાનો ગોળો ગળી જવો, તેનુ સ્પષ્ટ વર્ણન કરો.

૪ અનાદિથી સસારમા પરિભ્રમણ, લવનત્રિકમા પેદા થવુ અને સ્વર્ગોમા હુ જનુ દારણુ જતાવો.

૫ અસુરકુમારેનુ ગમન, સપૂર્ણ જીવ રાત્રી, ગર્ભનિવાસનો મમય, જીવાની, નરકનુ આયુધ્ય નિર્ગોદ વાસનો કાળ, નિર્ગોદિયાને ઇદ્રિયો, નિર્ગો-

દિયાતુ આસુધ્ય, નિગોદમા એક શ્વાત્રમા જ મ
મરણ, અને શ્વાસતુ પરિભાણુ જતાવો

૬ રસ પર્યાયની દુર્લભતા, ૧-૨-૩-૪-૫
ઈન્દ્રિય છવે અને ગીતથી ગોળો ગળી જવાનું
જાણી જતાવો

૭ જોગ પરિણામથી પ્રાપ્ત થવા યોગ્ય ગતિ,
અન્ય નિર્માણ કરી, છવ કર્મસંગ્રહ, છવે પી
ઈન્દ્રિય અને અનિન્દ્રિય વસ્તુ, નમસ્કૃતવસ્તુ, નર
કની તની, નરકમા જવાવાળા અસુરકુમાર, નારકીનું
શરીર, નિગોદિયાનું શરીર, નિગોદમાથી નીકળીને
પ્રાપ્ત થતી પર્યાયો, નવ માસથી જોડો વળત
ગર્ભમા રહેવાવાળા, મિથ્યાત્વી વેમાનિક પી જાવિધ્ય
પર્યાય, માતાપિતા વગરના છવ, સર્વથી વધારે
દુ ખનું સ્થાન, અને મ કલેર પરિણામથી મરણ
થવાથી પ્રાપ્ત થવા યોગ્ય ગતિનું નામ કહે.

૮ અમુક શબ્દ, અરણ અથવા છ કને અર્થ
અથવા સાધાર્થ કહે પહેલી ઢાળનો સારાગ હો
ગતિયોના દુ જો ઉપર એક લેખ વખો અથવા મ્હી
જતાવો

બીજી ઢાળ

ગાથા ૧

ન નાર (ચતુર્ગતિ) આ પરિભ્રમણનું કારણ
 અને મિથ્યા-દૃગ્ જ્ઞાન વર્ણ, વશ ભ્રમત ભરત દુરત જન્મ મર્ગ ।
 તાર્ત કનરો તજિયે મુજાન, મુન તિ મક્ષેપ વહુ ચલાવ ॥

અર્થ — [આ જીવ] (મિથ્યાદૃગ્ જ્ઞાન વ્યાપ્ત
 વશ) મિથ્યાદર્શન, મિથ્યાજ્ઞાન અને મિથ્યા
 ચારિત્ર । વશ થઈને (અને) આ પ્રકારે (જન્મભણી)
 જન્મ અને મરણના (દુખ) દુખોને (ભરત)
 ભાગવતો થકો [ચાર ગતિઓમા] (ભ્રમત) ભટકતો
 કહે છે (તા તો) તેથી (ધનકો) એ ત્રણે (મુક્તન)
 સારી રીતે બાણીને (તજીયે) છોડી દેવા જોઈએ
 એ ત્રણનું (મક્ષેપ) મક્ષેપથી (કહું વચન) વર્ણન
 કરું છું તે (મુન) સાબળો

ભાવાર્થ — મિથ્યાદર્શન, મિથ્યાજ્ઞાન અને
 મિથ્યાચારિત્રના કારણે પહેલી ઢાળમા બતાવ્યા પ્રમાણે
 આ પ્રાણીને ચારે ગતિઓમા ભટકવું પડે
 છે, અને જન્મ મરણના દુખ સહન કરવા પડે છે
 તેથી આત્મ દિતેન્દ્રુએ સારી રીતે બાણીને એ
 ત્રણનો ત્યાગ કરવો જોઈએ, તેથી અહીં ૮
 મક્ષેપથી એ ત્રણનું વર્ણન કરું છું.

ગાથા ૨

અગૃહીત, મિથ્યાદર્શન અને જીવતત્ત્વનું લક્ષણ
જીરાતિ પ્રયોજનમૂલ તત્ત્વ, સરઘે તિનમાહિ વિપર્યયત્વ ।
ચેતના વૅ હૈં ઉપયોગ રૂપ, વિનમૂરતિ ચિનમૂરતિ અનૂપ ॥

અન્નવાર્થ - (જીવાહિ) જીવ, અજીવ, આમ્રવ
જાધ, અવર, નિર્જરા અને મોક્ષ (પ્રયોજનમૂલ)
મતલગના (તત્ત્વ) તત્ત્વો છે (તિનમાહિ) તેમા
(વિપર્યયત્વ) ઉધી (સરઘે) થદ્દા કરવી [તે અગૃહીત
મિથ્યાદર્શન છે] (ચેતનહૈં) આત્માનું (રૂપ) સ્વરૂપ
(ઉપયોગ) દેખવું-જાણવું અથવા દર્શન-જ્ઞાન છે
[અને તે] (વિન મૂરતિ) અમૂર્તિક (ચિન મૂરતિ)
ચેતન્યમય અને (અનૂપ) ઉપમારહિત છે

ભાવાર્થ - જીવ, અજીવ, આમ્રવ, જાધ, અવર,
નિર્જરા અને મોક્ષ એ સાત તત્ત્વોના શ્રદ્ધાનથી
સમ્યક્દર્શન થાય છે એન્હા માટે આ સાત તત્ત્વો
ચેતાના ઉપયોગના છે સાત તત્ત્વોનું વિગ્રહીત
શ્રદ્ધાન કરવું તેને અગૃહીત મિથ્યાદર્શન કહે છે
તે દેખે જાણે છે એન્હા કે જેનામા દર્શન અને
જ્ઞાન હોય છે તેને જીવ કહે છે આ જીવ (આત્મા)
અમૂર્તિક, ચતન્યમય અને ઉપમારહિત ॥

ગાથા ૩

જીવ તત્ત્વના વિષયમા મિથ્યાત્વ (ઉધી થદ્દા)

પુદ્ગલ નમ ધર્મ અધર્મ કાલ, ફનતૈં ન્યારી હૈ જીવ ચાલ ।
તાકો ન જાન વિપરીત માન, કરિ કરે દેહમે નિજ પિછાન ॥

અન્વયાર્થ—(પુદ્ગલ) પુદ્ગલ (નમ) આકાશ
(ધર્મ) ધર્મ (અધર્મ) અધર્મ (કાલ) કાળ, (ફનતૈં)
એનાથી (જીવ ચાલ) જીવનેા સ્વભાવ અથવા પરિ
ણામ (ન્યારી) ભિન્ન (હૈ) છે તોપણ મિથ્યાદષ્ટિ
જીવ મિથ્યાદર્શનના પ્રભાવથી (તાકો) તે આત્મ
સ્વભાવને (ન જાન) જાણતો નથી અને (વિપરીત)
ઉલટું (માનકરિ) માનીને (દેહમે) શરીરમા (નિજ)
આત્માની (પિછાન) ઓળખાણુ (કરે) કરે છે

ભાવાર્થ—પુદ્ગલ, ધર્મ, અધર્મ, આકાશ
અને કાળ એ પાંચ અજીવ દ્રવ્ય છે જીવનેા સ્વભાવ
(સ્વરૂપ) આ પુદ્ગલ વગેરે દ્રવ્યોથી જુદો છે પરંતુ
આ જીવ મિથ્યાદર્શનના પ્રભાવથી એ આત્મ
સ્વભાવની યથાર્થ શ્રદ્ધા નહિ કરતા, ઉલટું માનીને
શરીરને જ આત્મા માને છે [આ જીવ તત્ત્વની
વિપરીત શ્રદ્ધા છે]

ગાથા ૪

મિથ્યાદષ્ટિનેા શરીર અને પર વસ્તુઓ ઉપર વિશ્વાસ

મેં સુરી દુરી મેં રક રાવ, મેરે ઘન ગૃહ ગોધન પ્રભાવ ।

મેરે સુત તિય મૈ સબલ દીન, ઘેરુપ સુભગ મૂરત પ્રવીન ॥

અન્યથાર્થ - [મિથ્યાદષ્ટિ છુવ મિથ્યાદર્શનતા પ્રભાવથી માને છે કે] (મે' હું (ગુણી) મુખી (દુખી) દુખી (રક) ગરીબ (રાવ) રાજા છું (મેરે) મારા (ધન) ડિયા, પૈસા વગેરે (ગૃહ) ઘર (ગોધન) ગાય, ભેસ આદિ (પ્રભાવ) મોટાઈ (છે વગી) (મેરે સુત) મારા સત્તાન તથા (તિય) મારી સ્ત્રી છે (મે) હું (મખલ) ભગવાન (હીન) નિર્ભળ (બેરૂપ) કુરૂપ [મુખગ] સુદર (મૂરખ) મૂખ અને (પ્રવીન) ચતુર છું

ભાનાર્થ - મિથ્યાદષ્ટિ છુવ, મિથ્યાદર્શનતા પ્રભાવથી શરીરને જ આત્મા માનીને શરીરને મુખ હું ખ વગેરે મજવાથી, ક્રોધ માને છે કે હું મુખી છું, હું દુખી છું, હું ગરીબ છું, હું રાજા છું, મારા ડિયા, પૈસા વગેરે ધન છે, મારૂં મકાન છે, મારે ગાય ભેસ વગેરે છે, મારી મોટાઈ છે, મારે સત્તાન છે, મારે સ્ત્રી છે, હું ભગવાન છું, હું નિર્ભળ છું, હું કુરૂપ છું, હું સુદર છું, હું મૂખ છું અને હું ચતુર છું વગેરે પણ ખરી રીતે આ બધા પર પદાર્થના જ પરિણામ છે, આત્માના

* તારા નિરોજ ને પાઈ ખનામા આવે છે ત આત્માથી જુદા છે તે પદાર્થોના ઠીક રહેવાથી કે બગડવાથી આત્મા તો કાંઈ ઠીક થતું નથી તેમ ગમતું નથી પરંતુ મિથ્યાદષ્ટિ એનાથી ઉત્પન્ન માને છે

નથી પરંતુ મિથ્યાદષ્ટિ જીવ તેને આત્માના
પરિણામ માને છે

ગાથા ૫

અજીવ અને આજીવ તન્વતુ વિપરીત ચક્ષુઃ

તન ઉપજત અપની ઉપજ જાન, તન નશત આપકો નાશ માન
રાગાદિ પ્રગટ ચે દુ સદૈન, તિનહી કો સેવત ગિનત ચૈન ॥

અનન્યાર્થ - [મિથ્યાદષ્ટિ જીવ મિથ્યાદર્શનના
પ્રભાવથી] (તન) શરીરના (ઉપજત) ઉત્પન્ન થવાથી
(અપની) પોતાનો આત્મા (ઉપજ) ઉત્પન્ન થયો
(તન) એમ માને છે અને (તન) શરીરના (નશત)
નાશ થવાથી (આપકો) આત્માનો (નાશ) નાશ
અથવા ગન્ધ થયું એમ (માન) માને છે (રાગાદિ)
રાગ દેવ મોહ વિગેરે (પ્રગટ) સ્પષ્ટરૂપે (દુ ખ દૈન)
દુ ખ આપવાવાળા છે (તિનહીકો) તેઓની (સેવત)
સેવા કરતો થકો (ચૈન) મુખ (ગિનત) માને છે

ભાવાર્થ - મિથ્યાદષ્ટિ જીવ મિથ્યાદર્શનના
પ્રભાવથી શરીરની ઉત્પત્તિને, આત્માનો જન્મ થયો
એમ માને છે અને શરીરના મરણને આત્માનું *
મરણ માને છે આ રીતે પર (શરીરગદિ લિન્ન)

* આત્મા અમર કે તે નિત, અજિ સત્, અમો
કે નીલ પ્રાપ્તી મરનો થી કે તો ઉત્પન્ન મનો નથી
ગ જી (વિગેર) તો માત્ર શરીરનું જ વ્યવ છે

પદાર્થોને આત્માના માને છે, તે જ અણુવ તત્ત્વની વિપરીત ધ્રુવ છે

પર પદાર્થો આત્માનું કાંઈ પણ બગાડી શકતા નથી પણ પર પદાર્થોમા રાગ [મૂર્છા-અથવા મમતા] દ્વેષ, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ અને નોકપાય વિગેરે વિપરીત પરિણતિ જ, પ્રાણીને પ્રત્યક્ષ દુઃખ દેનારી છે જેવી રીતે-મારાપણાની જુદી નહિ હોવાથી, પાડોસી અથવા શેઠને હાનિ કે લાભ થાય તેથી, કાંઈને કાંઈ હર્ષ-શોક થતો નથી, તેવી રીતે-જેના અતરમા રાગાદિરૂપ કંપના થતી નથી, તેઓને ગરીબ વિગેરે પર પદાર્થોનું સાઈ કે ખરાબ થવાથી જરા પણ હર્ષ-શોક થતો નથી આવી રીતે મિથ્યાત્વના સબધથી જ આ અણુવ, રાગદ્વેષનું નેવન કરે છે અને તેમા સુખ માને છે, આ આમ્રવ તત્ત્વની વિપરીત ધ્રુવ છે

ગાથા ૬

ખ ધ અને સ વર તત્ત્વની વિપરીત ધ્રુવ

ગુમાશુમય ધરે ફલમજ્ઞાર, રતિ અરતિ કરે નિજપદ વિસ્તાર
આત્માહિત હેતુ નિરાગ જ્ઞાન, તે હસે આપકૂ કષ્ટદાન ॥

અન્વયાર્થ - [મિથ્યાદષિ અણુવ મિથ્યાદર્શનના પ્રભાવથી] (નિરુપદ) આત્મ સ્વરૂપને (વિસાર) ભૂલી જઈને, (ખ ધ કે) કર્મ બધના (શુભ) સારા (કેવમ આર) ફળમા (રતિ) પ્રેમ (કૈ) કરે છે અને

ખં બધના (અશુભ) ખરાબ કૃષ્ણમા (અનિ) દેવ
કરે છે, તથા જે (વિગગ) રાગદેવનો અસા
[એટલે કે આત્મ સ્વભાવમા સ્થિરતારૂપ સમ્યક્
ચાત્રિ] અને (નાન) અમ્યગ્જ્ઞાન [અને સમ્યગ્જ્ઞાન]
તે (આતમહિત) આત્માના હિતના (હિત) દાન
છે (તે) તેને (આપક) આત્માને (દાન) દાન
આપનાર (લખે) માને છે

ભાવાર્થ - મિથ્યાદષ્ટિ છુવ મિથ્ય ત્વ
વધી પોતાના આત્માનુ સ્વરૂપx ભૂલી જ
બધના શુભ કે અશુભ કૃષ્ણ મળવાથી
દેવ કરે છે એટલે કે ધન, લાયક પુત્ર
વિગેરે સુખ દેનારી નામત્રી પામીને જે
માને છે અને ગેગ અને પુત્ર ત્રિ-
દળનુ સાધન મળવાથી પોતાને દુર્ભ
લાગે છે જેવી ગીતે કોઈ કુતરો પે-
ઉપર ગુસ્સો નહિ કરતા, અજાનને ફે
ઉપર જ ગુસ્સો કરીને લાકડીને મારે
મિથ્યાદષ્ટિ, દેવ વિગેરે કરવાને જે
તેમા દેવ નહિ કરતા તે કર્મોના
કે છે આ બધ તત્ત્વની લક્ષી

મ સારત્રી ઉદાસી રહેવું, અનત

x અનત સર્વ અનતનુ
અનતવીર્ષ જ આત્માનુ અનત

અને સમ્યક્ચારિત્ર તથા સમ્યગ્જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા તેમા આત્માની બલાઈ છે પરંતુ મિથ્યાત્વના ઉદયથી આ જીવ તેને પોતાના માટે દુષ્પ્રાયક માને છે એટલે કે મુખના કારણ સવરને દુષ્પ્રાયક માને છે આ સવર તત્ત્વની વિપરીત શ્રદ્ધા છે

માથા ૭

નિર્જેરા અને મોક્ષની વિપરીત શ્રદ્ધા અને અગૃહીત મિથ્યાજ્ઞાન

રોગે ન ચાહ નિર્જશતિ સોય, શિવરુપ નિરાકુલતા ન જોય ।
ચાહી પ્રતીતિજુત કહુક જ્ઞાન, સો દુષ્પ્રાયક બજ્જાન જાગ ॥

અન્વયાર્થ - [મિથ્યાદષ્ટિ પ્રાણી મિથ્યાત્વના પ્રભાવથી] (નિર્જશક્તિ) પોતાના આત્માની શક્તિ (ખોય) ખોઈને [પાચ ઇન્દ્રિયોના વિષયોની] (ચાહ) ઇચ્છાને (ન રોકે) રોકતો નથી, અને (નિરાકુલતા) આકુલતાના અભાવને (શિવરૂપ) મોક્ષનું સ્વરૂપ (ન જોય) માનતો નથી (ચહી) આ (પ્રતીતિજુત) ખોટી માન્યતા સહિત (કહુક જ્ઞાન) જે કાંઈ જ્ઞાન છે (નો) તે (દુષ્પ્રાયક) કષ્ટને આપનાર (અજ્ઞાન) અગૃહીત મિથ્યા જ્ઞાન છે એમ (જન) સમજતું

ભાવાર્થ - ઇચ્છાને રોકવી તેને તપ* કહે છે આ તપથી નિર્જેરા† થાય છે પરંતુ મિથ્યાદષ્ટિ

* તપ=દમનનિરોધસ્તપ

† 'તપમા નિર્જેરા ચ તત્પાર્થ' સૂત્ર અધ્યાય ૯ સૂત્ર ૩ ઇચ્છાને રોકવી તે તપ છે તપથી નિર્જેરા થાય છે

ગાથા ૮

અગૃહીત-મિથ્યાચારિત્ર (ક્રિયારિત્ર) તુ લક્ષણ
 ફન જુત વિષયનિ મ્લો પ્રવૃત્ત, તારો જાનો મિથ્યાચરિત્ત।
 યો મિથ્યાત્તરાદિ નિસર્ગ જેહ, અબ જે ગૃહીત મુનિયે સુતેહ।

અન્વયાર્થ - (ભે) જે (વિષયનિ મે) પાગ
 ઇદ્રિયોના વિષયોમા (ઇન જુત) અગૃહીત મિથ્યા
 દર્શન અને અગૃહીત મિથ્યાજ્ઞાન સહિત (પ્રવૃત્ત)
 પ્રવૃત્તિ કરે છે (તાકે) તેને (મિથ્યાચરિત્ત) અગૃ
 હીત મિથ્યાચારિત્ર (જાનો) સમજો (યો) આ પ્રમાણે
 (નિસર્ગ) અગૃહીત (મિથ્યાત્તરાદિ) મિથ્યાદર્શન,
 મિથ્યાજ્ઞાન અને મિથ્યાચારિત્ર [તુ વર્ણન કરવામા
 આવ્યું] (અળ) હવે [જે] જે (ગૃહીત) ગૃહીત
 [મિથ્યા - દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર] છે (તેહ) તેને (મુનિયે)
 સામજો

સાવાર્થ - અગૃહીત મિથ્યાદર્શન અને અગૃ
 હીત મિથ્યાજ્ઞાન સહિત પાગ ઇદ્રિયોના વિષયો
 (ભોગ ઉપભોગ) મા પ્રવૃત્તિ કરવી તેને અગૃહીત
 મિથ્યાચારિત્ર કહેવામા આવે છે આ પ્રકારે અગૃ
 હીત મિથ્યાદર્શન જ્ઞાન ચારિત્રનું વર્ણન કરવામા
 આવ્યું હવે આગળ ગૃહીત મિથ્યાદર્શન-જ્ઞાન-
 ચારિત્રનું વર્ણન કરવામા આવશે

ગાથા ૯

ગૃહીત-મિથ્યાદર્શન અને કુગુજ્ઞતા લક્ષણ

જો કુગુરુ કુદેવ કુધર્મ સેવ, પોપૈચિર દર્શનમોહ એવ ॥
અતર રાગાદિક ધરૈ જેહ, વાહર ધન અબર તૈ સનેહ ॥

ગાથા ૧૦ [પૂર્વાર્ધ]

ધારૈ કુલિગ લહિમતમાય, તે કુગુરુ જન્મજલ ઉપલનાવ ॥

અન્વયાર્થ - (જો) જે (કુગુરુ) ખોટા ગુરુની
(કુદેવ) ખોટા દેવની અને (કુધર્મ) ખોટા ધર્મની
(સેવ) સેવા કરે છે, તે (ચિર) ઘણા તાબા સમય
સુધી (દર્શનમોહ) મિથ્યાદર્શન (એવ) જ (પોપૈ)
પોપૈ છે (જેહ) જે (અતર) અતરમા (રાગાદિક)
રાગદ્રવેષ આદિ દોષોને (ધરૈ) ધારણ કરે છે અને
(બાહર) બહારથી (ધન અબર તૈ) ધન અને કપડા
વિગેરે ઉપગ્ર (સનેહ) પ્રેમ-આસક્તિ રાખે છે, અને
(મહતભાવ) મહાત્માપણાનો ભાવ (લહી) ધારણ
કરીને (કુલિગ) ખોટા વેપોને (ધારૈ) ધારણ કરે
છે તે (કુગુરુ) કુગુરુ કહેવાય છે અને તે કુગુરુ
(જન્મજલ) મસારકપી સમુદ્રમા (ઉપલનાવ) પત્ય
રની તૌજ મમાન છે

ભાવાર્થ - કુગુરુ, કુદેવ અને કુધર્મની સેવા
કરવાની વત્તા કાળ સુધી મિથ્યાત્વનું જ પોષણ
થાય છે ચોટલે કે કુગુરુ, કુદેવ અને કુધર્મનું મેવન
જ ગૃહીત મિથ્યાદર્શન કહેવાય છે

પરિશ્રુત જે પ્રકાશના છે, એક અતરગ અને
ખીલે બહિરગ રાગદ્રવેષ વિગેરે અતરગ

છે અને ધન, મકાન, વસ્ત્ર વિગેરેમા આસક્તિ રાખતી તે બહિરંગ પરિચ્છ છે પોતાને મોટાઈ ઉપર પ્રીતિ હોવાથી નવા નવા વેશ ધારણ કરવા તે કુલિંગ ધારણ કરવું છે જે અતરંગ અને બહિરંગ પરિચ્છ સહિત હોય છે તથા મોટાઈની ઈચ્છાથી કુલિંગ ધારણ કરે છે તેને કુચુર કહે છે જેવી રીતે પત્યરની હોડી પોતે ઢૂંબે છે અને તેની અદરના ઉતાડને પણ ડુગાડે છે તેવી રીતે કુચુર પણ પોતે સમારંધી સમુદ્રમા ડુબે છે અને તેની સેવા કરનાર ભકતોને પણ અનંત સસારમા ડુગાડે છે, એટલે કે કુચુરની ભક્તિ, પૂજા, શ્રદ્ધા અને વિનય કરવાથી જીવ અનંત સસારમા ભટકે ॥

ગાથા ૧૦ [ઉત્તરાધ']

કુદેવ [ચિદ્ધારેવ] જુ સ્વરૂપ

જે રાગદ્વેષ મલકરિ મલીન, ધનિતાગદાદિજુત ચિહ્ન ચીન ।

ગાથા ૧૧ (પૂર્વાધ')

તે દે કુદેવ તિનકીજુ સેવ, શઠ કરત ન તિન ભવભ્રમણ છવા ।

અન્યથાથ' —(જે) જે (રાગદ્વેષ) રાગ અને દુર્વેશરૂપી (મલમરિ) મેલથી (મલીન) મલિન છે અને (ધનિતા) સ્ત્રી તથા (ગદાદિજુત) ગદા વગેરે (ચિહ્ન) ચિહ્નોથી (ચીન) ઝોળખાય છે (તે) તે (કુદેવ) ખોટા દેવ છે (તિનકી) તે કુદેવની (જુ)

જે (શક) મૂર્ખ (સેવ) એવા (કરતે હે) કરે છે
(તિન) તેનું (ભવભ્રમણ) સમારમા ભટકવું (નહેવું)
મટવું નથી

ભાવાર્થ—જે રાગ અને દ્રેષરૂપી મેલથી
મેલા (રાગી-દ્રેશી) છે અને સ્ત્રી, ગદા વગેરે
હથિયારોથી જેને ઝોળખી શકાય છે તે ‘કુદેવ’
કહેવાય છે જે મૂર્ખ આવા કુદેવોની મેવા (પૂજા
ભક્તિ અને વિનય) કરે છે તે આ સંસારનો અંત
કરી શકતા નથી એટલે કે તેને અનંત દાળ મુખ
સંસારમા ભટકવું પડે છે

ગાથા ૧૧ [ઉત્તરાર્ધ]

કુધર્મ અને ગૃહીત મિથ્યાદર્શનનું મક્ષિપ્ત લક્ષણ
રાગાદિ માર્ગહિંસા સમેત, ઘર્નિત વ્રસ થાયર મરણ લેત.

ગાથા ૧૨

જે ત્રિયા તિન્દ્રે જાનતુ કુધર્મ, તિન સરધે જીવ લ્હૈ અશ
યાકૂં ગૃહીતમિગ્યાત્વ જાન, અવ સુન ગૃહીત જો હૈ અજ્ઞાન

અન્વયાર્થ—(રાગાદિ) રાગ અને દ્રેષ વિગેરે
(ભાવહિંસા) ભાવ હિંસા (સમેત) માર્ગે [તથા]

* સુટે ૧—અગ્નિદત પરમેષ્ઠી દેવ—ભગવાનનામી વગેરે દેવ
દુટે ૧—હિં, હૃદ આદિ અન્—તીપગો તુલસી
લકડવાયા વગેરે કપિત દેવ

(ત્રસ) ત્રસ અને (ચાવર) સ્થાવરના (મરણ) ધાતુ
 (ખેત) સ્થાન (દર્શિત) દ્રવ્ય હિમા (સંગેત) સહિત
 (જે) જે (ક્રિયા) ક્રિયાઓ [છિ] (તિન્હી) તેને (કુધર્મ)
 મિથ્યાધર્મ (જનહુ) જાણ્યો જોઈએ (તિન) તેને
 (સરથે) શ્રદ્ધવાળી (જીવ) પ્રાણી (અશર્મ) દુખ
 (હૃદે) પામે છે (યાદુ) આ કુશુર, કુદેવ અને
 કુધર્મને શ્રદ્ધવા તેને (ગૃહીત મિથ્યાત્વ) ગૃહીત
 મિથ્યાદર્શન જાણ્યું (અમ) હવે (ગૃહીત) ગૃહીત
 (અજ્ઞાન) મિથ્યાગાન (જે હૈ) જેને કહેવામા આવે
 છે તેનું વર્ણન (સુન) સાંભળો

ભાવાર્થ -જે ધર્મના કામો કરવામા રાગાદિ
 રૂપ ભાવહિંસા અને ત્રસ અને સ્થાવરના ધાત
 સ્વરૂપ દ્રવ્યહિંસા થાય છે તેને કુધર્મ કહેવામા
 આવે છે જે માણી આ કુધર્મની શ્રદ્ધા કરે છે તે
 દુખ પામે છે

આ ખોટા-શુરુ દેવ અને ધર્મની શ્રદ્ધા કરવી
 તેને 'ગૃહીત મિથ્યાદર્શન' કહે છે આ પરોપદેશ
 નિગેરે બાહ્ય કારણથી શ્રદ્ધા કરવામા આવે છે
 તેથી 'ગૃહીત' કહેવાય છે હવે ગૃહીત મિથ્યા
 જ્ઞાનનું વર્ણન કરવામા આવે છે

ગાથા ૧૩

ગૃહીત મિથ્યાગાનનું લક્ષણ

ઁકાન્તવાદ-દૂષિત સમસ્ત, વિષયાદિક પોષક અપ્રશસ્ત ।
કપિલાદિરચિતશ્રુતકો અભ્યાસ, સોઢે કુગોધ વહુદેન ત્રાસ ॥

અન્વયાર્થ - (એકાન્તવાદ) એકાન્તરૂપ કથનથી
(દૂષિત) ખોગ (વિષયાદિક) અને પાચ ઇદ્રિયોના
વિષય વિગેરેને (પોષક) પુષ્ટિ કરવાવાળા (કપિલાદિ
રચિત) કપિવ વિગેરેએ જનાવેલા (અપ્રશસ્ત) ખોટા
(સમસ્ત) જાધા (શ્રુતકો) શાસ્ત્રોને (અભ્યાસ) પઢવુ,
પઢાવવુ, સાભળવુ અને સભળાવવુ (સો) તે
(કુગોધ) મિથ્યાજ્ઞાન [છે તે] (વહુ) ઘણા (ત્રાસ)
દુખને (દેન) આપવા વાળુ છે

ભાવાર્થ - વસ્તુ અનેક ધર્માત્મક છે તેમાથી
કોઈ પણ એક જ ધર્મને આખી વસ્તુ કહેવાના કારણથી
દૂષિત (મિથ્યા) તથા વિષય કપાન અદિને પુષ્ટ
કરવાવાળા કપિલ આદિ કુચુરઓના જનાવેલા મર્વ
પ્રકારના ખોટા શાસ્ત્રોને ભણવુ, ભણાવવુ, સાભળવુ
અને સભળાવવુ તેને 'ગૃહીત-મિથ્યાજ્ઞા' કહે છે

ગાથા ૧૪

ગૃહીત મિથ્યાચારિનુ લક્ષણ

જો રચાતિ લામ પૂજાદિ ચાહ, ધરિ કરન ત્રિવિધાંત્રિય દેહદાહ
આતમ અનાતમ કે જ્ઞાનહીન, જે જે કરની તન કરન છીન ॥

અન્વયાર્થ - (જો) જે (ખ્યાતિ) પ્રસિદ્ધતા,
(લાભ) ક્ષાયદો અને (પૂજાદિ) માન્યતા અને આદર
વિગેરેની (ચાહ) ધરિ) ઇચ્છા કરીને (દેહદાહ) શરીરને

પીડા કરવાવાળા (આતમ અનાતમકે) આત્મા અને
પરવસ્તુઓના (જ્ઞાનહીન) બે-જ્ઞાનથી રહિત (તન)
શરીરને (છોન) ક્ષીણ (મને) કરવાવાળી (વિવિધવિધ)
અનેક પ્રકારની (તે જે કરની) જે જે ક્રિયાઓ છે
તે બધી (મિથ્યા ચારિત્ર) મિથ્યા ચારિત્ર કહેવાય છે

આનાર્થ-શરીર અને આત્માનું જે વિજ્ઞાન
નહિ હોવાથી પરબોકમાં યશ, ધન-દૌલત, આદર-
સત્કાર, વિગેરેની ઇચ્છાથી માન આદિ કામને
વશીભૂત થઇને શરીરને ક્ષીણ કરવાવાળા આકર્ષક-
શુકત (ભસ્મ લગાવથી, જટા વધારની અને ૫ ગાગિત
તથા વિગેરે) વાળા કરવા તેને 'ગૃહીત મિથ્યા
ચારિત્ર' કહે છે

ગાથા ૧૫

મિથ્યા ચારિત્ર અને અભ્યારતા ત્યાગનો ઉપરેશ
તે મન મિથ્યા ચારિત્ર ત્યાગ, અર આત્મ કે દિત પ થ લાગ
જગજાલ ધ્રમણ વે વહુ ત્યાગ, અર દૌલત નિન આત્મ સુપાગ

અન્વયાર્થ-(તે) તે (સમ) બધા (મિથ્યા
ચારિત્ર) મિથ્યા ચારિત્રને (ત્યાગ) છોડીને (અબ)
હવે (આતમકે) આત્માના (દિત) ક'યાણુના (પ થ)
માગે' (લાગી) લાગી બાળે (જગ બદ) અ સારની
બળમા (અમતુકે) ભટકવાનો (ત્યાગ દેહુ) ત્યાગ
કરે (દૌલત) હે દૌલતરામ ! (નિજ આતમ) પોતાના
આત્માના (અબ) હવે (સુપાગ) સારી રીતે લીન થાઓ

ભાવાર્થ — આત્મ હિતૈવી જીવે પૂવોડત મિથ્યા ચારિત્રનો ત્યાજ કરીને આત્મ કલ્યાણના માર્ગમા લાગવું જોઈએ પડિત દૌલતરામજી પોતાના આત્માને સંજોધી કહે છે કે હે આત્મ ! મ સારની જ જાણ (દેહકંદ, ઉવજન,) મા લટવું છોડી દઈને આવધા ધીર આત્મસ્વરૂપમા લીન થા

બીજી ઢાળનો મારાશ

આ જીવ મિથ્યાદર્શન, મિથ્યાજ્ઞાન અને મિથ્યાચારિત્રને વશ થઈને ચાર ગતિમા વારવાર પરિક્ષમજી કરીને, જ્વતજ્વતના દુષ્ટો લોગવી રહ્યો છે જ્યાં સુધી એનાથી ફેડ દૂટો નહિ થાય ત્યાં સુધી સુખ, શાન્તિ અને આત્માનો ઉદ્ધાર થઈ શકતો નથી

જોડી શ્રદ્ધા કરવી તેજે મિથ્યાદર્શન નહે છે તેના ઉદયથી આ જીવ આત્મ સ્વરૂપની વિપરીત શ્રદ્ધા કરીને સગીરને બ આત્મા માને છે માથા અને જોડા સ્વરૂપની તેને ઓળખાણ રહેતી નથી સારાને ખરાબ અને ખરાબને મારૂં, સુખને દુઃખ અને દુઃખને સુખ, હિતને અહિત, અને અહિતને હિત માને છે જે કુચુર, કુદેવ અને દુધર્મની શ્રદ્ધા, પૂજા, તથા વિનય અનંત સ સારનું કારણ અને દુઃખદાયક છે, તેને પોતાનું જીવન્ય મમજીને પોતાના દુર્લભ જીવનને નષ્ટ કરે છે, જેથી પોતાના

હાથે પોતાના જ છવન ઉપર કુપાટો મારી અનત સસારમા જમણુ કરે છે

પર નિમિત્તને લક્ષે પોતે વિપરીત જ્ઞાન કરવું તે મિથ્યાજ્ઞાન કહેવાય છે અને પોતાની મેળે તથા પર ઉપદેશ વિગેરેથી વિવિધ ભોગોમા પ્રવૃત્તિ તથા ખોટા આકર્ષનના કામે કરવા તેને મિથ્યાચારિત્ર કહે છે આથી આત્માનુ હિત ઈચ્છતા પ્રાણીએ એ રહેનેા ત્યાગ કરીને આત્મ હિતના માર્ગમા આગળ વધવું જોઈએ કારણ કે સસારમા ભટકીને અનત જન્મ પારણુ કરીને અનતકાળ ગુમાવ્યો હવે તો સાવધાન થઈને આત્મોદ્ધાર કરવો જોઈએ

ખીછ ઢાળનો ભેદ સત્રહ

ઇન્દ્રિય વિવિધ=પદ્, રસ, મધ વર્ણ અને શબ્દ
તરન=ટન અજન આસન, બધ સવર, નિર્ગંજ,

મેક્ષ

કલ્પ=ટન પુદ્ગલ ધમ, અધર્મ, આમય અને કાગ

મિત્રાકર્શન=ગૃહીત અગૃહીત

મિથ્યાજ્ઞાન=ગૃહીત (નાશ કારણ પ્રાપ્ત) અગૃહીત
(નિર્ગંજ)

મિથ્યાચારિત્ર=ગૃહીત અને અગૃહીત (નિર્ગંજ)

મહાકુળ=જન્મ ગી મરણ

વિમાન-નાસી=કલ્પોત્પન, અને ક પાલીત

દ્વિતીય ઢાળનું લક્ષણ સંગ્રહ

અનેકાન્ત=જિન જિન ધર્મોની અપેક્ષાથી, એક વસ્તુનો વિરોધ ગદિત, અનેક ધર્માત્મક કથન કરવાવાળો સિદ્ધાંત

અમૂર્તિક=રૂપ, ગ્રસ, ગદ્ય અને સ્પર્શ વિનાની વસ્તુ

આત્મા=જાણવું અને દેખવું અથવા જ્ઞાન—દેશ ન સમિતિવાળી વસ્તુને આત્મા કહેવામાં આવે છે

ઉપયોગ=કૃત્રી જ્ઞાન-તર્જન અથવા જાણવા દેખવાની શક્તિ

એકાન્તનાદ=અનેક ધર્મોની સત્તાની અપેક્ષા નહિ કરતા, વસ્તુને એ જ રૂપથી નિરૂપણ કરવી

દર્શનમોહ=આત્માના સમ્યક્દર્શન ગુણને ધાત કરનાર (નિમિત્તરૂપ) કર્મ

દ્રવ્યહિંસા=તસ અને ગ્યાનર પ્રાણીઓનો ધાત કરવો

ભાવહિંસા=ગ અને દ્વેષ નિગેરે વિકારોની ઉત્પત્તિ

મિથ્યા દર્શન=જ્ઞાન તત્ત્વોની નિષ્પત્તિ શ્રદ્ધા

મૂર્તિક=રૂપ, ગ્રસ ગદ્ય અને સ્પર્શ સહિત વસ્તુ

*નપ્રાદુભાવ સત્ત્વ રાગાદિના મલ્યવદિ છેતિ ।

તથામેવોપત્તિ-હિસતિ જિનામ્યસ્ય સ ક્ષેપ ॥૫૦ સિન્ના ૪૪॥

અર્થ - ખરેખર ગામ્ભીર્ય ભાવોનું પ્રગટ ન થવું તે અહિંસા છે અને તે ગામ્ભીર્ય ભાવોની ઉત્પત્તિ થવી તે હિંસા છે એવું જૈનશાસ્ત્રનું હુકમ સ્પષ્ટ છે

અન્તર પ્રદર્શન

૧ આત્મા અને હ-રમા કાંઈ અતલ નહીં પધાય
વાચ સન્દેહ

અગૃહીત (નિમર્ગજ) નો નિમિત્ત વિના બાધ છે
પરંતુ ગૃહીત ગોળના નિમિત્તથી શાષ છે

૩ મિથ્યાત્વ અને મિથ્યાદર્શનમાં કાંઈ તમામ નથી
માત્ર મને પધાયવાચક સન્દેહ છે

૪ અગૃહીત માં હોય વિચેરે હોતા નથી પરંતુ ગૃહીતમાં
માત્ર-દોષ વિચેરે હોય છે વિદ્યાગુરુ તે સુગુરુ અને ગૃહીત
ગુરુ વ્યક્તિ ૬ મોક્ષમાત્રના પ્રસંગમાં મુક્તિ માગના
પ્રર્મક સુગુરુ કિતકારી છે

ખીલ ઢાળની પ્રશ્નાવલી

૧ અગૃહીત મિથ્યા ચારિત્ર, અગૃહીત મિથ્યા
જ્ઞાન, અગૃહીત મિથ્યાદર્શન, કુદૈષ, કુશુલ, પ્રધર્મ,
ગૃહીત મિથ્યા દર્શન, ગૃહીત મિથ્યા જ્ઞાન, ગૃહીત
મિથ્યા ચારિત્ર, છ દ્રવ્યો અને મિથ્યા દષ્ટિની
અપેક્ષાને જીવ એ બધાનું લક્ષણ બતાવે.

૨ મિથ્યાત્વ અને મિથ્યાદર્શનમાં અગૃહીત
(નિમર્ગજ) અને ગૃહીત (બાહ્ય કારણોના નિમિત્ત
થી થતું) તેમાં, આત્મા અને જીવમાં અને સુગુરુ
કુગુરુ અને વિદ્યાગુરુમાં શું તફાવત છે તે દર્શાવે.

૩ અગૃહીતનું નામાન્તર, આત્મહિત માત્ર,
એકેન્દ્રિયને જ્ઞાન ન માનવાથી તુલસાન, કુદૈષ

વિગેરેની સેવાથી હાનિ, બીજી ઢાળમા કહેવાયલી
હુકીકન, મરણ વખતે જીવને નીકળતો નહીં દેખવાનું
દારણ, મિથ્યાદષ્ટિની રુચિ, મિથ્યાદષ્ટિની અરુચિ,
મિથ્યાદર્શન-જ્ઞાન-ચાગિત્રની સત્તાનો કાળ,
મિથ્યાદષ્ટિને હુ ખ આપનારી વસ્તુ, મિથ્યા-ધાર્મિક
કાર્યો જરવાથી હાનિ, અને સાત તત્ત્વોની વિપરીત
શ્રદ્ધાના પ્રકાર વિગેરેનું સ્પષ્ટ વર્ણન કરે.

૪ આત્મહિત, આત્મ શક્તિનું વિશ્મરણ,
ગૃહીત મિથ્યાત્વ, જીવની જોગખાણ ન થવા દેવી,
તત્ત્વનું પ્રયોજન, હુ ખ, મોક્ષ સુખની અપ્રાપ્તિ
અને મસાર પરિશ્રમણના કારણો દર્શાવે.

૫ મિથ્યાદષ્ટિનો આત્મા, જન્મ અને મરણ
કળ્પકાયક વસ્તુ વિગેરેનો વિચાર દેખાડે.

૬ કુશુર અને મિથ્યા ચાગિત્ર વિગેરેના દ્રષ્ટાત
દેખાડે.

૭ કુશુર એવન, કુધર્મ એવન અને ગંગાદિ
ભાવો વિગેરેનું ક્ષણ બતાવે. મિથ્યાત્વ પર એક
લેખ લખે.

૮ અમુક ગણ, અણ અથવા છન્દના અર્થ
અને ભાવાર્થ બતાવે. બીજી ઢાળનો સારાશ કહે.

ત્રીજી ઢાળ

ગાથા ૧

આત્મહિત સાચુ સુખ અને જે પ્રકારના
 મોક્ષમાર્ગનું લક્ષણ

જાતમ પો દિત્તદે સુગ્ર, સો સુત આકુલતા ધિન કહિયે ।
 આકુલતા શિવમાહિ ન તાતૈ, શિવ મગ લાગ્યો ચહિયે ॥
 સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાન-ચરન શિવ મગ સો દુવિધ વિષારો ॥
 જો સત્યારથ રૂપ સો નિશ્ચય, કારણ સો વ્યવહારો ॥

અન્વમાર્થ - (આતમકે) આત્માનું (હિત)
 કલ્યાણ (હિ સુખ) સુખની પ્રાપ્તિમા છે (સો સુખ)
 તે સુખ (આકુલતા ધિન) આકુલતા વગરનું (કહિયે)
 કહેવાય છે (આકુલતા) આકુળતા (શિવમાહિ)
 મોક્ષમા (ન) નથી (તાતૈ) તેથી (શિવ-મગ) મોક્ષ
 માર્ગમા (લાગ્યો) લાગવું (ચહિયે) જોઈએ સમ્ય
 ગ્દર્શનજ્ઞાનચરને) સમ્યગ્દર્શ - જ્ઞાન અને ચારિત્ર
 એ ત્રણેની એકતા તે (શિવમગ) મોક્ષનો માર્ગ છે
 (સો) તે મોક્ષમાર્ગ (દુવિધ) બે પ્રકારનો (વિચારો)
 કહેવાય છે (જે) જે (સત્યારથરૂપ) વાસ્તવિક
 સ્વરૂપ છે (સો) તે (નિશ્ચય) નિશ્ચય મોક્ષમાર્ગ છે
 અને (કારણ) જે નિશ્ચય મોક્ષમાર્ગનું કારણ છે (સો)
 તેને (વ્યવહારો) વ્યવહાર મોક્ષમાર્ગ કહે છે

ભાવાર્થ—આત્માનુ કલ્યાણ સુખ પ્રાપ્તિ છે આકુળતા (ચિંતા, શય, તૃષ્ણા અથવા સંકલેશ) નુ મટી જવુ તે સાચુ સુખ છે, કારણ કે અપ-ગિમિત ધન હોલત પણ કેમ ન હોય છતા પણ જ્યાં સુધી આકુળતા (ચિંતા, શય અથવા તૃષ્ણા) મટતી નથી ત્યાં સુધી તે, શરીરમા લાગેલી ફાસની માફક દુખ દેનારી છે અને ણધા (માનેલા) સુખને દુખ રૂપ કરે છે

આ આકુળતાનો અભાવ માત્ર મોક્ષમા જ થાય છે માટે સુખની ઇચ્છા રાખનારે મોક્ષમાર્ગ ઉપર ચાલવુ જોઈએ સમ્યગ્દર્શન-સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્ર એ ત્રણેની એકતા# મોક્ષનો માર્ગ છે તે બે પ્રકારનો છે એક નિશ્ચય મોક્ષ-માર્ગ અને બીજો વ્યવહાર મોક્ષમાર્ગ એમા જે પરમાર્થ (વાસ્તવિક) સ્વરૂપ છે તે નિશ્ચય (શુદ્ધ અથવા સુખ્ય) મોક્ષમાર્ગ છે અને જે નિશ્ચય

સમ્યગ્દર્શન આ ત્રણેનો સમ્પ્રદાય તે જ મોક્ષ માર્ગ ન, જુદો જુદો નથી જેવી રીતે માનો વિશ્વાસ, જ્ઞાન અને સેવનમા મધ્ય એક પણ ન હોય તેા નિરા-ગતા થતી નથી એવી જ રીતે જુદુ જુદુ સમ્યગ્ દર્શન આદિ હોય તેા મોક્ષમાર્ગ તથા હોતો આ રીતે આધારો પામતો અને આજમુનુ દ્રષ્ટાત કે તે બીજા પ્રયમાથી જાણુ

માર્ગેનું અરણ્ય છે તે વ્યવહાર (અશુદ્ધ, ગૌણ અથવા ઉપચાર) મોક્ષમાર્ગ જહેવાય ॥

ગાથા ૨

નિશ્ચય સમ્યક્ જ્ઞાન-જ્ઞાન-ચારિત્રનુસ્વરૂપ

પરદ્રવ્યનતૈ ભિન્ન આપમ, સ્વ સમ્યક્ત્વ મહાત્મા ॥
આપરૂપ કો જાનપનો સો, સમ્યક્જ્ઞાન કલા હૈ ॥
આપરૂપ મે લીન રહે ચિર, સમ્યક્ચારિત્ર સૌંદર્ય ॥
અવ જ્યારહાર મોક્ષ-મગ મુનિયે, હૃતુ નિયત કો હોઈ ॥

અન્વયાર્થ — (આપમે) આત્મામા (પરદ્રવ્યનતૈ) પરવસ્તુઓથી (ભિન્ન) જુદી (સ્વ) શ્રદ્ધા કરવી તે (મહા) નિશ્ચય (સમ્યક્ત્વ) સમ્યક્દર્શન છે (આપરૂપ) આત્માના સ્વરૂપને (પરદ્રવ્યનતૈ ભિન્ન) પરવસ્તુઓથી જુદું (જાનપનો) બાણુ (મિ) તે (નિશ્ચય સમ્યક્જ્ઞાન) નિશ્ચય સમ્યક્જ્ઞાનનો (કલા) પ્રકાશ (હૈ) છે (પર દ્રવ્યનતૈ ભિન્ન) પર દ્રવ્યોથી ભિન્ન એટલે જુદા થઈને (આપરૂપમે) આત્મ સ્વરૂપમા (ચિર) સ્થિરતાપૂર્વક (લીન રહે) લીન થવું તે (સમ્યક્ચારિત્ર) નિશ્ચય સમ્યક્ચારિત્ર (હોઈ) છે (અગ) હવે (વ્યવહાર મોક્ષ-મગ) વ્યવહાર મોક્ષમાર્ગ (મુનિયે) સાલજો કે જે વ્યવહાર મોક્ષમાર્ગ (નિયતકે) નિશ્ચય મોક્ષમાર્ગનું (હૃતુ) કારણ (હોઈ) [ઉપચારથી] ॥

ભાવાર્થ - પુદ્ગલ વિગેરે પર પદાર્થોથી જુદો, આત્માને અદળ વિશ્વાસ કરવો તે નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શન કહેવાય છે આત્માને પર વસ્તુઓથી જુદો જાણવો (જ્ઞાન કરવું) તે નિશ્ચય મધ્યમ્જ્ઞાન કહેવાય છે તથા પરદ્રવ્યોને છોડીને આત્મ સ્વરૂપમા એકાગ્રતાથી મગ્ન થવું તે નિશ્ચય-સમ્યક્ચારિત્ર (યથાર્થ આચરણ) કહેવાય છે હવે આગળ નિશ્ચય મોક્ષમાર્ગની પ્રાપ્તિ ઝરાવવાવાળા [કારણ સ્વરૂપ] વ્યવહાર મોક્ષમાર્ગનું જ્વન કહેવામા આવે છે

ગાથા ૩

વ્યવહાર સમ્યક્ત્વ (નમ્યદર્શન) નું સ્વરૂપ
જીવ અજીવ તત્ત્વ અઠા આત્મન, ધધર સવર જાનો ।
મિજ રમોક્ષકહે જિન તિનરો, જો કા ત્યો સરધાનો ॥
હૈ સોઈ સમકિત વ્યવહારી, અવ્વ ઇન રૂપ ઘણાનો ।
તિનરો મુન સામાન્ય વિશેષ, દિઢ પ્રતીત ડર આનો ॥

અન્યથાર્થ જિને દ્રઢેવે (જીવ) જીવ (અજીવ) અજીવ (આત્મન) આત્મન (ઘઘ) ઘઘ (સવર) સવર (નિર્જર) નિર્જરા (અરુ) અને (મોક્ષ) મોક્ષ (તત્ત્વ) એ સાત તત્ત્વો (જહે) કહ્યા છે, (તિનરો) તે ઘઘાને (ન્યો જ ત્યો) જેમ કહ્યા છે તેમ યથાર્થ (સરધાનો) શ્રદ્ધા ડરો (નોર્જ) એવી રીતે શ્રદ્ધા કરવી તે (વ્યવહારી) વ્યવહારથી (સમકિત) સમ્યગ્દ

શંન (હિ) ડે (અળ) હવે(ધન રૂપ)એ સાત તત્વોનું
સ્વરૂપ (વખાનો) કહ્યું છુ (તિનકી) તે સાત
તરવોને (સામાન્ય) સામાન્ય અને (વિશેષે) વિશેષ
રૂપથી (મુન) સાબળીને (ઉર) મનમા (દિંદ) અટળ
(પ્રતીત) શ્રદ્ધા (આનો) કરવી ભેધએ

ભાવાર્થ -જિનેદ્ર ભગવાને જીવ, અજીવ,
આસ્ત્રવ, બધ સવર, નિર્ઝરા અને મોક્ષ એ સાત
તરવો જેમ કહ્યા છે તેને જેમ કહ્યા છે તેમ, અગળ
શ્રદ્ધા કરવી તે વ્યવહાર સમ્યક્શંન કહેવાય છે
હવે આગળ એ સાત તરવોના સ્વરૂપનું
સામાન્ય અને વિશેષરૂપથી વર્ણન કરવામા આવે
છે, તેને સાબળીને પોતાના મનમા તેનો અટળ
વિશ્વાસ કરવો ભેધએ, જેથી વ્યવહાર સમક્રિતની
પ્રાપ્તિ થાય.

ગાથા ૪

જવના ભેદ, બહિરાત્મા અને ઉત્તમ આ તરાતમાનું લક્ષણ
ઘહિરાત્મ અન્તર આત્મ પરમાત્મ જીવ ત્રિધા હૈ ।
દૈહ જીવ યો ણક ગિને ઘહિ-રાત્મ તત્ત્વ મુધા હૈ ॥
ઉત્તમ મધ્યમ જવન ત્રિવિધ વે, અન્તર આત્મ જ્ઞાની ।
દ્વિવિધ સગરિન શુભ ઉપયોગી, મુનિ ઉત્તમ નિરુધ્યાની ॥

અન્યાર્થ - (બહિરાત્મ) બહિરાત્મા, અન્તર
આત્મ) અન્તરાત્મા અને (પરમાત્મ) પરમાત્મા

[એપ્રકારે](હવ)હવ(ત્રિધા) ત્રણ પ્રકારના (હૈ) છે, તેમા (દેહ હવકો) શરીર અને આત્માને (એકગિને) એક માને છે (સો) તે (બહિરાત્મા) બહિરાત્મા છે અને [તે બહિરાત્મા] (તત્ત્વમુધા) સાચા તત્ત્વોનો અભાવ અર્થાત્ મિથ્યાદૃષ્ટિ છે (આત્મજ્ઞાની) આત્માને પર વસ્તુઓથી જુદો નિશ્ચય કરવાવાળો (અન્તર આત્મા) અન્તરાત્મા [કહેવાય છે, તે] (ઉત્તમ) ઉત્તમ (મધ્યમ) મધ્યમ અને (જઘન) જઘન્ય એમ (ત્રિવિધ) ત્રણ પ્રકારના છે, તેમા (દ્વિવિધ) અતરંગ અને બહિરંગ એ બે પ્રકારના (સજવિન) પરિશુદ્ધ ગહિત (શુધ ઉપયોગી) શુદ્ધ ઉપયોગી (નિજ ધ્યાની) આત્મ ધ્યાની (મુનિ) દિગમ્બર મુનિ (ઉત્તમ) ઉત્તમ (અન્તરાત્મા છે)

જ્ઞાવાર્થ - હવ (આત્મા) ત્રણ પ્રકારના છે (૧) બહિરાત્મા (૨) અન્તરાત્મા (૩) પરમાત્મા તેમા શરીર ને આત્માને એક માને છે તેને બહિરાત્મા કહે છે, તેને અવિવેકી અથવા મિથ્યાદૃષ્ટિ પણ કહે છે જે શરીર અને આત્માને પોતાના ભેદવિજ્ઞાનથી જુદાજુદા માને છે તે અન્તરાત્મા અર્થાત્ સમ્યગ્દૃષ્ટિ છે એ અતરાત્માના ત્રણ ભેદ છે ઉત્તમ, મધ્યમ અને જઘન્ય તેમા અતરંગ અને બહિરંગ એ બન્ને પ્રકારના પરિશુદ્ધથી રહિત

૭-૮-૯-૧૦-૧૧-૧૨ મા ગુણસ્થાનમા વર્તતા--

સુદ્ધ-ઉપયોગી અને આત્મધ્યાની દિગ્ગંજર મુનિ
ઉત્તમ અંતરાત્મા છે

ગાથા ૫

મધ્યમ અને જ્ઞ થ અંતરાત્મા તથા મકલ પરમાત્મા
મધ્યમ અંતર આતમ હૈં જે, દેશવતી અનગારી ।
જપન કહે જવિરત સમદષ્ટિ, ત્રીના ત્રિમગચારી ॥
સકલ નિરુલ પરમાતમદેવિધ, તિનમે પાતિ નિવારી ।
શ્રી અરિહન્ત સકલ પરમાતમ, લોકલોક નિહારી ॥

અન્વયાર્થ — (અનગારી) ગુણ આદિ પરિચ્છેદ
રહિત, છકા ગુણસ્થાનવર્તી મુનિ અને (દેશવતી)
જ્ઞાનમતને ધારણ કરનાર શ્રાવક (મધ્યમ) મધ્યમ
(અંતર આતમ) અંતરાત્મા (જે) છે અને (અવિરત)
જ્ઞાન મત રહિત (મમ દષ્ટિ) સમ્યક્દષ્ટિ જીવ
(જ્ઞાન) જ્ઞાન્ય અંતરાત્મા (કહે) કહેવાય છે (ત્રીને)
એ ત્રણે (ત્રિમગચારી) મોક્ષમાર્ગ પર ચાલવા
વાળા છે (સકલ નિકેન) સકલ અને નિરુવના લેન્ધી
(પરમાતમ) પરમાત્મા (દેવિધ) જે પ્રકારના છે (તિનમે)
તેના (પાતિ) ત્રણ પ્રકારના પાતી ક્રમોને (નિવારી)
નાશ કરવાવાળા (લોકલોક) લોક અને અલોકને
(નિહારી) જાણવા દેખવાવાળા (શ્રી અરિહન્ત) અંતરગ
અને બહિરગ લક્ષ્મી સહિત અરિહન્ત પરમેષ્ઠી
(સકલ) સકલ (પરમાતમ) પરમાત્મા છે

ભાવાર્થ - શુભોપયોગી ગૃહાદિ પરિચ્છેદ સહિતજ છઠ્ઠા શુભસ્થાનવર્તી^૧ મુનિ તથા બાજ પ્રતના પાલક પાચમા શુભસ્થાનવર્તી^૨ શ્રાવક મધ્યમ અતરાત્મા છે અને પ્રતરહિત ચોથા શુભસ્થાનવર્તી^૩ સમ્મદ દષ્ટિ શુષ જથન્ય અતરાત્મા છે આ ત્રણે અતરાત્મા મોક્ષમાર્ગ પર ચાલવાવાળા છે મકલ (ગરીર અને કર્મ સહિત) અને નિકલ રૂ (ગરીર અને કર્મ સહિત) એવા લેદથી પરમાત્મા બે પ્રકારના છે, તેમા જ્ઞાનાવરણાદિ ચારઘાતીકર્મોનો નાશ કરવાવાળા તથા લોક અને અલોકના પદાધોના જ્ઞાતા-દષ્ટા, અન્તરગ અને બાહિરગ-લક્ષ્મી સહિત પરિહીત પરમેષ્ઠી મકલ પરમાત્મા કહેવાય છે

ગાથા ૬

નિકલ પરમાત્માનુ લક્ષણ અને પરમાત્માના ધ્યાનનો ઉપદેશ

* ગાવયગુણદિ જુન્તા પમત્તવિરદા ય મન્નિમા હોતિ ।
શ્રાવયગુણેન્દુ ચુક્તા, પ્રમત્તવિરતાશ્ચ મધ્યમા ગતિ ॥૧૯૧॥
શ્રાવક અને પ્રમત્ત વિરત મુનિ મધ્યમ અન્તરાત્મા કે
[આખીમર્તિકેમાનુપ્રેક્ષા]

~ અનત ચતુષ્ટય અન્તરગ લક્ષ્મી કહેવાય છે તથા સમયસંગ્રહાદિ ચિદિગ લક્ષ્મી કહેવાય છે

- ૧ સ=સહિત કલ=શરીર સકલ એટલે સર્વો સહિત
- ૨ વિરહિત કલ=શરીર, વિહન એટલે શરીર નહિત

જ્ઞાનશરીરી ત્રિવિધ કર્મ, -મલ વર્જિત સિદ્ધ મહતા ।
 તે દે નિકલ અમલ પરમાત્મા, ભોગે શર્મ અનંતા ॥
 બહિરાતમતા દેય જાનિ તજિ, અન્તર આતમ હૂજે ।
 પરમાતમ પો ધ્યાય નિરન્તર, જો નિત આનંદ પૂજે ॥

અન્વયાર્થ - (જ્ઞાનશરીરી) જ્ઞાનમાત્રજેનું શરીર છે
 જોવા, (ત્રિવિધ) જ્ઞાનાવરણાદિ દ્રવ્ય કર્મ, રાગાદિ
 ભાવકર્મ, અને ઔદારિક શરીર વિગેરે
 નોકર્મ, જે ત્રણ પ્રકારના (કર્મમલ) કર્મરૂપી મેલથી
 (વર્જિત) રહિત, (અમલ) નિર્મળ અને (મહતા)
 પૂજ્ય (સિદ્ધ) સિદ્ધ પરમેષ્ઠી (નિકલ) નિકલ
 (પરમાત્મ) પરમાત્મા ॥ તે (અનંતા) અપરિમિત
 (શર્મ) સુખને (ભોગે) ભોગવે છે આ ત્રણમા
 (બહિરાતમતા) બહિરાત્મપણાને (દેય) છોડવા યોગ્ય
 (જાનિ) જાણીને અને (તજ) તેને તજીને (અન્તર
 આતમ) અન્તરાત્મા (હૂજે) થવું જોઈએ અને
 (નિરન્તર) સદા (પરમાત્મકે) પરમાત્માનું (ધ્યાય)
 ધ્યાન કરવું જોઈએ (જો) જે પરમાત્માનું ધ્યાન
 (નિત) નિત્ય અર્થાત્ અનંત (આનંદ) આનંદ
 (પૂજે) પ્રાપ્ત કરાવે છે

ભાવાર્થ - ઔદારિક આદિ શરીર રહિત, શુદ્ધ
 જ્ઞાનમય, દ્રવ્ય-ભાવ-નોકર્મ રહિત, નિર્દોષ અને
 પૂજ્ય સિદ્ધ પરમેષ્ઠી 'નિકલ' પરમાત્મા કહેવાય
 છે તે સમસ્ત કર્મોના વિનાશથી અનંતકાલ સુધી

અનત સુખનો અનુભવ કર્યા કરે છે આ ત્રણમા બહિરાત્માપણુ મિથ્યાત્વ મહિન હોવાથી હેય છિડ-વા યોગ્ય) ૩ તેથી આત્મ હિતે-ચુએ તેને છોડીને અન્તરાત્મા [અમ્યગ્દષ્ટિ] બનીને પગ્માત્માનુ ધ્યાન કરવુ જોઈએ, જગજુઠે તેવી હુમેશા [અનત] આનંદ [મોક્ષ] ની પ્રાપ્તિ થાય છે

ગાથા ૭

અણવ, પુદ્ગલ, ધર્મ અને અધર્મ દ્રવ્યનુ
લક્ષણુ અને ભેદ

ચેતનતા વિન સો અજીવ હૈ, પચ ભેદ તાકે હૈ ।
પુદ્ગલ, પચ વરન-રતા, ગધ-રો ફરસવસૂ જાકે હૈ ॥
જિય પુદ્ગલનો ચડન સહાર્દ, ધર્મ-દ્રવ્ય બ રૂપી ।
તિષ્ઠત હોય અધર્મ સહાર્દ, જિન વિન-મૂર્તિ નિરૂપી ॥

અન્વયાર્થ - જે (ચેતનતા વિન) ચેતના રહિત છે (મો) તે (અણવ) અણવ છે (તાકે) તે અણવના (પચ) પાચ (ભેદ) ભે- (હૈ) છે (તાકે) જેમા (પચ) પાચ-પાચ (વરન-રમ) વણુ અને રમ, (દો) બે (ગધ) ગધ અને (વસૂ) આઠ (ફરસ) સ્પર્શ (હૈ) હોય છે તે (પુદ્ગલ) પુદ્ગલ દ્રવ્ય છે જે (જીવ) જીવને અને (પુદ્ગલકો) પુદ્ગલને (ચલન સકાર્) ચાલવામા ઉદાસીન સહકારી અને (અનરૂપી) અમૂર્તિક છે તે (ધર્મ) ધર્મ-દ્રવ્ય છે જે

(તિષ્ઠત) સ્થિર થયેલા [જીવ અને પુદ્ગલને] (મહાઈ) સહકારી (હોય) યાચ છે તે (અધર્મ) અધર્મદ્રવ્ય છે (જિન) જિનેન્દ્ર ભગવાને આ અધર્મદ્રવ્યને (જિનમૃતિ) અમૃતિક, (નિરૂપી) કહ્યું છે

ભાવાર્થ—જેમા ચેતના (જ્ઞાનદર્શન અથવા જાણવા જેખવાની શક્તિ) નથી હોતી તેને અજીવ કહે ॥ આ અજીવના પાંચ ભેદ છે—પુદ્ગલ, ધર્મ, ઋ અધર્મ, આકાશ અને કાળ જેમા રૂપ, રસ, ગંધ અને સ્પર્શ હોય છે તેને પુદ્ગલ દ્રવ્ય કહે છે જે સ્વય ચાલે છે એવા જીવ અને પુદ્ગલને ચાલવામા સહકારી (ઉદાસીન નિમિત્ત કારણ) થાય છે તે ધર્મ દ્રવ્ય છે અને સ્વય (પોતાની ઝેળે) સ્થિર રહેલા જીવ અને પુદ્ગલને સ્થિર રહેવામા જે સહકારી (ઉદાસીન નિમિત્ત કારણ) થાય છે તે અધર્મ દ્રવ્ય છે જિનેન્દ્ર ભગવાને આ ધર્મ, અધર્મ દ્રવ્યને તથા હવે પછી કહેવામા આવશે તે આકાશ અને કાળ દ્રવ્યને અમૃતિક (ઈદ્રિય અગોચર) કહ્યા છે

ઋ ધર્મ અને અધર્મથી આ પ્રકરણમા પુખ્ત અને પાપ એમ ન સમજવું, પણ છ દ્રવ્યોમા આવતા અ તર્ગન દ્રવ્યો જાણવા તથા ખીજે કહેવામા આવતા ધર્મ અને અધર્મને શુભાશુભ કર્મનું ફળ, પ્રવચન અને પાપ જાણવું

ગાથા ૮

આકાશ, કાળ અને આત્મવત્તા લક્ષણ અથવા ભેદ
સકલ દ્રવ્યકો વાસ જાસમે, સો આકાશ પિછાનો।
નિયત વર્તના નિશિદિન સો વ્યવહાર કાલ પરિમાનો ॥
યો અર્જીય અવ આત્મવત્તુનિયે, મન-વચ-કાયત્રિયોગા।
મિથ્યાઅવિરત અરુપાય પર, માદ સહિત ઉપયોગા ॥

અન્વયાર્થ - (જાસમે) જેમા (સકલ) સર્વે
(દ્રવ્યકો) દ્રવ્યનો (વાસ) નિવાસ (હો) છે તે (આકાશ)
આકાશ દ્રવ્ય (પિછાનો) જાણવું (વર્તના) ચોતે
પલટે અને જીજ્ઞાસે પલટવામા નિમિત્ત
થાય તે (નિયત) નિશ્ચય કાળ દ્રવ્ય છે
અને (નિશિદિન) રાત્રિ, દિવસ વિગેરે (વ્યવહાર)
વ્યવહાર (કાલ) કાલક્રમ (પરિમાનો) જાણો (યો)
આ પ્રકારે (અણુવ) અણુવ તત્ત્વનું વર્ણન થયું
(અર્જ) હવે (આત્મવ) આત્મવ તત્ત્વ (સુનિયે) માલજો
(મન વચ કાય) મન વચન અને કાયા એ (ત્રિયોગા)
ત્રણે યોગની હાલવા ચાલવાની ક્રિયા અને (મિથ્યા)
મિથ્યાત્વ (અવિરત) અવિરત (કાયા) કાયા (અર્જ)
અને (પરમાદ) પ્રમાદ (સહિત) સહિત (ઉપયોગા)
આત્માની પ્રવૃત્તિ તે (આત્મવ) આત્મવ તત્ત્વ કહેવાય છે

સાવાર્થ - જેમા છે દ્રવ્યોનો નિવાસ છે તે

સ્થાનને આકાશ* કહે છે જે ચોતા ડિ મેળે પવટે
 ૭ તથા ચોતાની મેળે પવટતા બીજા દ્રવ્યોને
 પદ્મવામા કુભારના આકની ખીલી માફક મહાયક
 છે તેને 'નિશ્ચયકાળ' + કહે છે લોક વ્યવહારમા
 ઉપયોગી રાત, દિવસ, ઘડી, , ક્વાક વગેરેને 'વ્યવકા
 રકાળ' કહેવાય છે આવી રીતે અણવ તત્ત્વનુ વર્ણન
 થયું હવે આસવ તત્ત્વનુ વર્ણન કરે છે મન
 મયન અને કાયાની હાલવા ચાલવારૂપ ક્રિયાને આમ્રવ
 કહે છે, તેના મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, ક્ષાય, પ્રમાદ
 અને યોગ એ પાંચ ભેદ છે.

*જેવી રીતે મોઈ વાસણમા પાણી ભરીને તેમા
 ગમ્મ [ગમ] નાખવામા આવે તો તે સમાધ ગત્ય છે
 પળી તેમા મિત્રી-ખાડ નાખવામા આવે તો તે પજુ
 સમા, નાપ કે, પછી તેમા સોઈએ નાખવામા આવે તો તે
 પણુ સમાધ ગત્ય કે એવી રીતે આત્મસમા પણુ ખાસ
 અવગાહન ગતિન છે જેથી તેમા સદા દન્યો એકી સાથે
 રહી શકે કે એક ન પળીગા દરી રાખુ નથી

+ સ કાલ્પ યત્નિમિત્તા સ્વુ પરિણામાદિદૃશ્ય ।

વતનાલ્લક્ષણ તસ્ય કથયન્તિ વિવશિન ॥ ૪૧ ॥

સ્વાવહારિક-કાલસ્ય પરિણામરૂપા ક્રિયા ।

પરત્વ વાપત્ત્વ ચ સિદ્ધિ-ચાદુ મદયથ ॥ ૪ ॥

આત્મા વર્તમાનાનો, દબ્બાણા તિગપર્યયે ।

વન તાકળાત્કલો મજતે દેહુકનૃ તામ્ ॥ ૪૨ ॥

(અથ મારિ છુ-૧૧ પાન ૬૧)

ગાથા ૯

આસ્ત્રવ ત્યા નો ઉપદેશ અને બધ, સ વર,
નિર્જરાનુ લક્ષણ

યેહી આતમવો દુસ્કારણ, તાતે इनको तजिये ।
जीव प्रदेष्ट वधै विधिसो सो, वधन कबहु न सजिये ॥
शम-दमते जो फर्म न आवै, सो सवर आदरिये ।
तप-बलत विधि-सरन निरजरा, साहि सदा आवरिये ॥

અનુવાદ - (યેહી) આ મિથ્યાત્વાદિ જ
(આતમવો) આત્માને (દુ બ કારણ) દુ બનુ કારણ
(તાતે) તેથી (ઇનકો) આ મિથ્યાત્વાદિને (તજીયે)
છાડી દેવુ ભેધજો (જીવપ્રદેશ) આત્માના પ્રદેશોનુ
(વિધિસો) કર્મોથી (બધ) બધાવુ તે (બધન)
બધ કહેવાય છે (નો) આ બધ

અર્થ - જેના નિમિત્તથી પશ્ચિમ ક્રિયા વિગેરે થાય
છે તથા વર્તના જેનું લક્ષણ છે તેને કાળ કહેવાય છે
આ કાળ બે પ્રકારનો છે ૧-નિશ્ચય ૨-વ્યવહાર તેમાં
નિશ્ચય તો યથાર્થ છે પણ વ્યવહાર કલ્પિત કે પશ્ચિમ,
ક્રિયા, નવું અને જુનું એ પરદારમાનનું ચિન્હ
છે અને પોતાની સ્વરૂપાઓ માગ્નુત પશ્ચિમન કરવા
વાળા મહા દ્રવ્યોના પશ્ચિમનમાં જે ઉદારીન કાગ્યુ છે
તેને 'નિશ્ચયકાળ' કહેનામાં આવે છે તે દ્રવ્યોના પરિ-
વર્તનમાં હેતુરૂપ કર્તા કહેનામાં આવે છે—[તત્ત્વાર્થસાર
અનુવાદિકા]

(કળહ) ક્યારે પણ (ન સજીયે) ન કરવો. જોઈએ (શમ) કપાયોનો ઉપશમ, અને (હમતે) ઇન્દ્રિયો તથા મનના વિજય થી (કર્મ) કર્મ (ન આવે) ન આવે તે (સવર) સવર તત્ત્વ છે, (તાહિ) તે સવરને (આચરિયે) અહિંસુ કરવો જોઈએ (તપખલતે) તપની શક્તિથી (વિધિ) કર્મોનું (ઝરના) એકદેશ ખરી જવું તે (નિરજરા) નિર્જરા કહેવાય છે (તાહિ) તે નિર્જરાને (સદા) હમેશા (આચરિયે) પ્રાપ્ત કરવી જોઈએ

ભાનાર્થ - આ મિથ્યાત્વાદિજ આત્માને દુ ખ દેનાર છે તેથી તેનો ત્યાગ કરવો જોઈએ આ ભાવોનું ઠરણુ જીવના પ્રદેશો અને કર્મોના પરમાણુઓનું અરસ પરસ એક થા જવું [એક ક્ષેત્રે ભેગા થવું] તે બધ કહેવાય છે, શમ [કપાયોનો ઉપશમ] અને હમ- [ઇન્દ્રિય વિજય] થી આત્મામા કર્મોનું આગમન [આમ્લવ] રોકાઈ જવું તે મવર કહેવાય છે સ્થિતિ પૂરી થયા વિના જ તપના સામર્થ્યથી થોડા કર્મોનું આત્માથી અલગ થવું તે નિર્જરા કહેવાય છે

* આ અકામ [અવિપાક] નિર્જરાનું તત્ત્વ છે અકામ [સર્વિપાક] નિર્જરાનું લક્ષણ પાચમી ઢાળના ૧૧ માં પદમા લખેલું છે

આમાથી આશ્રવ અને બધ તત્વ તેા છોડવા યોગ્ય છે તથા સવર અને નિર્જરા તત્વ આદરવા યોગ્ય છે

। ગાથા ૧૦

મોક્ષનુ લક્ષણ, વ્યવહાર મન્યકત્વનુ લક્ષણ
તથા ઠારણ

૧ આશ્રવ આદિના દૃષ્ટાન્ત—

૧ આશ્રવ જેવી રીતે કોઈ વદાણુમા હિદ્ર પડવાથી તેમા પાણી આવના લાગે છે તેવી રીતે મિધ્યાત્વાદિ આશ્રવ મારફત આત્મામા કર્મ આવના લાગે છે

૨ બધ—જેવી રીતે હિદ્ર દ્વારા પાણી આસી નૌકામા ભરાઈ જાય છે તેવી રીતે કર્મપરમાણુ આત્માના પ્રે રીમા મળી જાય છે (એક ક્ષેત્રે ભેમા' રહે છે)

૩ સવર—જેવી રીતે હિદ્ર બધ કરવાથી નૌકામા પાણીનુ આનુ રોકાઈ જાય છે તેવી રીતે શુદ્ધિ વગેરે મારફત આત્મામા કર્મોનુ આનુ રોકાઈ જાય છે

૪ નિર્જરા—જેવી રીતે વદાણુમા આવેલા પાણીમાથી થોડુ કોઈ વાસણુમા ભરીને બહાર ફેંકી દેવામા આવે છે તેવી રીતે નિર્જરા દ્વારા થોડા કર્મ આત્માથી અનગ થઈ જાય છે

૫ મોક્ષ—જેવી રીતે વદાણુમા આનુ જનુ પાણી કાઢી નાખવાથી વળણુ એકત્મ પાણી વિનાનુ થઈ જાય છે તેમ આત્મામાથી મધ્યા કર્મો જુદા પડી જવાથી આત્માની પુરેપૂરી વિશુદ્ધિ હાન્ત [મોક્ષ મા] પ્રગટ થાય છે એટલે કે તે આત્મા મુક્ત થઈ જાય છે

મકલકમતૈ રહિત અવસ્થા, સો શિવ, ચિરમુગ્ધકારી ।
 હિવિધિ જો સરધા તત્ત્વન કી, સો સમકિત વ્યવહારી ॥
 દેવ ત્રિનેત્ર, ગુરુ પદ્મિપદ વિન, ધર્મ દયાનુત સારો ।
 વેદુ માન સમન્નિતવો કારણ, અષ્ટ અગ-જુત ધારો ॥

અન્વયાર્થ - (મકલ કમતૈ) બધા કમોંથી
 (રહિત) રહિત (ચિર) સ્થિર અટલ (મુગ્ધકારી)
 અનત મુગ્ધાયક (અવસ્થા) હાલત-પયોય તે (શિવ)
 મોક્ષ કહેવાય છે (હિવિધિ) આ પ્રકારે (જો) જે
 (તત્ત્વનકી) સાત તત્ત્વોની (સરધા) અટલ શબ્દ
 કાઢી તે (વ્યવહારી) વ્યવહાર (સમકિત) સમ્યક્
 હર્થન (હિ) છે (ત્રિનેત્ર) વીતરાગ સર્વશ અને
 હિતોપદેશી (દેવ) માયા દેવ (પદ્મિપદ વિન) ૨૪
 પરિચક્ષી રહિત (ગુરુ) વીતરાગ ગુરુ તથા (સારો)
 સારભૂત (દયાનુત) અહિ સામય (ધર્મ) જૈનધર્મ
 [યેદુ] તે બધાને (સમકિતકો) સમ્યક્ ર્થનનુ (કારણ)
 કારણ (માન) બધાનું જોખે આ સમ્યક્દશનને
 તેના (અષ્ટ) આઠ (અગ-જુત) ૮ જો સહિત (ધારો)
 ધારણ કરવું જોઈએ

બાવાર્થ - આઠ કમોંનો સર્વથા નાશ થવાથી
 આત્માની જે અવસ્થા [પયાય] પ્રગટ થાય છે તેને
 મોક્ષ કહે છે, આ અવસ્થા અપિનારી અને અનત
 સમય છે આ પ્રકારે સામાન્ય અને વિશેષરૂપથી

સાત તારવોની અચળ શ્રદ્ધા કરી તેને વ્યવહાર સમ્યક્ત્વ [સમ્યગ્દર્શન] કહે છે જિનેન્દ્રદેવ, વીત રાગી (દ્વિગમ્ય જૈન) ગુરુ અને જિનેન્દ્રપણીન અહિંસામય ધર્મ પશુ આ વ્યવહાર સમ્યગ્દર્શનના કારણ છે એટલે કે એ પશુનુ યથાર્થ શ્રદ્ધાન પશુ વ્યવહાર સમ્યગ્દર્શન કહેવાય છે તેને નીચે જણાવેલા આઠ અંગો સહિત ધારણ કરવુ જોઈએ

ગાથા ૧૧

સમ્યક વના ૨૫ દોષ તથા આઠ ગુણ
 ધસુ મદ દારિ નિચારિ ત્રિગઠતા પટ્ટ અનાયતન ત્યાગો ।
 શકાદિક ધસુ દોષ વિના, સંવેગાદિક ચિત્ત પાગો ॥
 અપ્રમગ અરુ દોષ પચીસો, તિન સક્ષેપૈ કહિયે ।
 વિન જાનેતૈ દોષ ગુનન કો, કેમે તજિયે ગદિયે ॥

અન્વયાર્થ—(વસુ) આ૦ (મ૦) મદનો (દારિ) ત્યાગ કરીને, (નિચ૦તા) ત્રણ પ્રકારની મૂઢતાને (નિવારિ) હટાવીને, (૫૨) ૭ (અનાયતન) અનાયતનનોનો (ત્યાગો) ત્યાગ કરેલો જોઈએ (શકાદિક) શકા વિગેરે (વસુ) આ૦ (દોષ વિના) દોષથી નહિત થઈને (મનેગાદિક) મવેગ, અનુકંપા, આસ્તિક્ય અને પ્રથમમા (વિત) મનને (પાગો) જગાવવુ જોઈએ હવે સમકિતના (અપ્ર) આઠ (અગ) અગ (અરુ) અને (પચીસો) પચીસ (દોષ) દોષોને (સક્ષેપ) (અરુ) અને (પચીસો) પચીસ (દોષ) દોષોને (સક્ષેપ)

સક્ષેપમા (કહિયે) દહેવામા આવે છે કારણ કે (જિન જાનેતે) તે જાણ્યા વિના (પિય) દોષોને (ડસે) કેવી રીતે (તણ્યે) છોડીએ, અને (ગુનન ગો) ગુણોને કેવી રીતે (ગહિયે) ગહણ કરીએ ?

ભાવાર્થ - ૮ મદ, ૩ મૃદતા, ૬ અનાયતન (અધર્મ સ્થાન) અને ૮ શકાદિક-આ પ્રમાણે સમ્યક્ત્વના ૨૫ દોષ છે સવેગ, અનુકંપા, આસ્તિક્ય અને પ્રશમ એ ચાર સમ્યક્ત્વની જાણ નાઓ છે સમ્યક્ત્વ ૧૧ અસિવાપી જીવે આ સમ ક્રિતાના પચીસ દોષોનો ત્યાગ કરીને, તે ભાવના ઓમા મન લગાવવું જોઈએ હરે સમ્યક્ત્વના આઠ ગુણો (અગો) અને ૨૫ દોષોનું સક્ષેપમા વર્ણન કરવામા આવે છે, કારણ કે જાણ્યા વગર ત્યાં સમજ્યા વગર દોષોને કેવી રીતે છોડી શકાય અને ગુણોને કેવી રીતે ગહણ કરી શકાય ?

ગાથા ૧૨

સમ્યક્ત્વના ૮ અગો (ગુણો) અને શકાદિક આઠ દોષોનું લક્ષણ

જિન વચમે શકા ન ધાર, ધૃષ, મય-મુન-ચાજા માને ।
મુનિ-નન મલિન ન દગર ધિનાર, તત્ત્વ કૃત્તર પિહારે ॥
નિચગુણ અજ પર ઔગુણ દાર, ઘાનિચધર્મ ઘડારે ।
ધામાન્નિક કર ધર્મને, ચિમને, નિચપરલો મુ દિદારે ॥

ગાથા ૧૩ [પૂર્વાધી]

ધર્મીસો ગોચ્છ-પ્રીતિ સમ, કર જિનધર્મ દિપાવૈ ।
ફન ગુણતૈં ત્રિપરીતદોષ વસુ, તિનરો સતત રિપાવૈ ॥

અન્વયાર્થ - ૧-(જિનવચ્ચમે) સર્વરૂઢેવે ઠહેલા
તત્ત્વોમા (શકા) સથય-સઢેહ (નધાર) ધારણુ ન કર
વો તે [નિચક્ષિત અગ છે], ૨-(વૃષ) ધર્મને (ધાર)
ધારણુ કરીને (સવચ્ચુખ વાહા) સસારના મુખની ઈચ્છા
(ભાને) કરે નહિ [તે નિચક્ષિત ગુણ છે] ૩-(મુનિ-
તન) મુનિઓના શરીરવિગેરે (મલ્લિન) મલ્લિન (દેખ)
દેખીને (ન ધિનાવૈ) ધણા ન કરવી [તે નિર્વિચ્છિદ્ધિસા
અગ છે] ૪-(તત્ત્વ કુતત્ત્વ) આચા અને જુડા તત્ત્વોની
(પિઠાને) ઝોળખાણ [તે અમૂઢદષ્ટિ નગ છે] ૫-(નિ
જગુજ) પોતાના ગુણોને (અક) અને (પર ઔગુજ)
બીજાના અવગુણને (હાકે) છુપાવે (વા) અને (નિજ
ધમ) પોતાના આત્મધર્મને (બહાના) વધાવે અથો
નિર્મળ બનાવે [તે કપગુડન ગગ છે] ૬-(કામાદિક
કર) કામ-વિકાર આનિ ઢરણોશી (વૃપન) ધર્મથી
(ચિગને) કમી જતા (નિજ-પરદા) પોતાને અને
પગને (મુદિદાવૈ) ફરીને એમા દહ કટે [તે ચિત્તિગુણ
અગ છે] ૭-(ધર્મીનો) પોતાના સહધર્મી બનોથી
(ગોચ્છ પ્રીતિસમ) વાહરડા ઉપર ગાયની પ્રીતિ
માફક (કર) પ્રેમ રાખવો [તે વાત્સલ્ય અગ છે], અને
૮-(જિનધર્મ) જૈનધર્મની (દિપાવૈ) ચોશા વધારવી

તે [પ્રભાવના અગ છે] (નિશ્ચય) આ આઠ
 ગુણી (વિપરિત) ઉવટા (વધુ) આઠ (દોષ) દોષ છે,
 (તિનકો) તે દોષોને (સતત) હમેશા (ખિપાને) દૂર
 કરવા લેઈએ

ભાવાર્થ - [૧] તત્ત્વ આ જ છે, આમ જ છે,
 બીજું નથી અને બીજા પ્રકારે પણ નથી, આ
 પ્રમાણે યથાર્થ તત્ત્વોમાં અટકી શ્રદ્ધા ધરી તે
 નિશ્ચિત અગ ઠહેવાય ■

નોંધ-અતીસમ્યક્ નિર્ણય બોલોને આરે પણ આદરવા
 યોગ્ય માનતા નથી પણ જેની રીતે કામ કરે, તે જાનામાં
 ધર્યા રમત પણ કુળ સંવત્ત્વ મે છે તેની રીતે આ
 પણ અત્યાખ્યાનાનરણ કાવળી પરાધીનતાથી ભોળા
 સેવન આ બધ કરે છે પોતાની મેળે બોલોની ધર્યા
 આ બધ કરતા નથી એટલે તે નિશ્ચિત અને
 નિશ્ચિત અગ હોવામાં કામ રાધા આવતો નથી

[૨] ધર્મ સેવન કરવું એટલે કે સંસારના
 મુખો પી ધર્યા ન કરવી, તેને નિશ્ચિત અગ
 ઠહેવાય છે

[૩] મુનિરાજ અથવા બીજા દેર્ષ ધર્માત્માના
 શરીરને મેના દેખીને ઘૂણા ન કરવી તેને નિર્વિચિ
 કિસા અગ હો છે

[૪] સાચા અને ખોટા તત્ત્વોની પરીક્ષા કરીને,

મૂઠતાઓ અને અનાયતનોમા કસાવુ નહિ તે અમૂઠદૃષ્ટિ અગ છે

[૫] પોતાની પ્રશસા કરવાવાળા શુભો અને બીજાની નિંદા કરવાવાળા દોષોને ઢાકવા તથા આત્મધર્મને વધારવો (નિર્માળ રાખવો—દુષિત ન થવા દેવો) તે ઉપમૂઠન અગ છે

નોવ-ઉપમૂઠનનુ બીજુ નામ 'ઉપરૂ ૮'નુ પણ ગિના ગમમા આવે કે, જેથી, આત્મધર્મમા વૃદ્ધિ કે વી તેને પણ ઉપમૂઠન દેવામા આવે કે તે જ થી અમૃતચક્રમુગ્ધિએ પોતાના એના "પુરુષાર્થ સિદ્ધિ ઉપાર" એક ન. ૨૭ મા કહ્યું છે -

ખર્મો વિરઘનીય, સદામના માદવાદિમાવનયા ।

પરદાવનિગૂઢનમપિ, વિવચ્યમુપરહણગુણાયમ્ ॥

[૬] ઠામ, ક્રોધ, લોભ વિગેરે કોઈ પણ કારણે (સમ્યક્ત્વ અને આગ્નિથી) જ્વળત થતી વખતે, પોતાને અને બીજાને કૃત્રીથી તેમા સ્થિર કરવો તે સ્થિતિઠરણ અગ છે

[૭] પોતાના સહધર્મી પ્રાણી ઉપર, વાહરડા ઉપર જાયની માદક, નિરપેક્ષ પ્રેમ કરવો તે વાત્મવ્ય અગ છે

[૮] અજ્ઞાન અધકારને હઠાવીને વિદ્યાબળ વિગેરેથી, શાસ્ત્રમા ઠહેલ યથાયોગ્ય રીતિ પ્રમાણે

પોતાના માનસ્વથી જોનવર્ગનો પ્રભાવ પ્રગટ કરવો
તે પ્રભાવના અગ કહેવાય છે ।

આ ગુણો (અગો) થી ઉત્પટા ૧-શકા, ૨-
કાશા ૩-વિચિત્સા, ૪-મૂઢ દંષ્ટ, ૫-અનુપમૂહન,
૬-અસ્થિનિરક્ષુ, ૭-અવાત્સ ય અને ૮-અપ્રભાવના
આ સમ્યક્ત્વના ૮ (આઠ) રોપ છે તેને હમેશા
ફર કરવા જોઈએ

ગાથા ૧૩ [ઉત્તરાધ્વ]

અન્યકત્વના મદ નામના આઠ રોપ

પિતા મૂપ યા માતુલ નૃપ જો, હોય, નવો મદ ઠાને ।
મદ ન રૂપકો મન ન જ્ઞાનકો, ધનવલ્લો મદ માને ॥

ગાથા ૧૪ [પૂર્વાધ્વ]

તપકો મદનમન જુ પ્રમુતા કો, કરં ન સૌ નિવ જાને ।
મદ ધાર સૌ યહી રોપ વસુ, સમક્ષિત કોમલ ઠાને ॥

અન્યથાર્થ - [જો ૯૫] (જો) જો (પિતા)

પિતા વિગેરે પિતૃપત્નના માણુનો (મૂપ) રાજા વિગેરે
(હોય) હોય [તો] (મ) અભિમાન (ન બાન) કરતો
નથી [જો] (માતુલ) મામા વિગેરે માતૃપક્ષના માણુમ
(નૃપ) ન ન વિગેરે (હોય) હોય તો (મદ) અભિ
માન (ન બાને) કરતો નથી, (રૂપનુ) શરીરનુ (મદ)
અભિમાન નનો નથી, (જ્ઞાનકો) વિદ્યાનો (મદ ન)
ધમક કરતો નથી, (ધનકો) રૂપિયા-પૈસાનુ (મદ
જાને) અભિમાન કરતો નથી (બનકો) શક્તિનુ

(મદ ભાને) અભિમાન કરતો નથી, (તપકો) તપનુ
(મદ ન) અભિમાન કરતો નથી, (જી) અને (પ્રભુ
તાકો) અજ્ઞાન, મોટાડો (મદ ન હો) ધમક
કરતો નથી (પો) તે (નિજ) પોતાના આત્માને
(ભાને) ઓળખે છે [જો છવ તેનું] (મદ) અભિમાન
(ધાર) હો છે તો (ચહી) એ ઉપર હોલ મદ (વચ્ચ)
આ. (દોષ) દોષકે થાને (સમકિતકો) સમ્યક્ત્વ—
સમ્યક્દર્શનમા (મલ) દોષ (હાને) કરે છે

ભાવાર્થ — પિતાના ગોત્રને કુળ, અને મામાના
ગોત્રને જાતિ કહે છે (૧) પિતા વિગેરે પિતૃ
પક્ષના રાજા વિગેરે પ્રતાપી પુરુષ હોવાથી, (હુ
રાજકુમાર છુ વિગેરે) અભિમાન કરવું તે કુળમદ
છે (૨) મામા વિગેરે માતૃ પક્ષના રાજા વિગેરે
પ્રતાપી વ્યક્તિ હોવાનું અભિમાન કરવું તે જાતિ
મદ છે (૩) શરીરની સુદરતાનું માન કરવું તે
રૂપ મદ છે (૪) પોતાની વિદ્યા (—લા—શૈશ્યતાનું)
અભિમાન કરવું તે જ્ઞાન [વિદ્યા] મદ છે (૫)
પોતાની ધન—દૌલતનો ગર્વ કરવો તે ધન (ઋદ્ધિ)
મદ છે (૬) પોતાની તાબતનો ગર્વ કરવો તેને
જલ મદ કહે છે (૭) પોતાના નત, ઉપવાસ વિગેરે
તપનો ગર્વ કરવો તે તપ મદ છે તથા (૮) પોતાની
માન્યતા, મોટાડ અને આજ્ઞાનું અભિમાન કરવું
તે પ્રભુતા (પુન) મદ કહેવાય છે

૧-કુલ, ૨-ભતિ, ૩-રૂપ, [શરીર] ૪-પાન [નિધા],
 ૫-ધન [ઉદિ], ૬-ભવ, ૭-તપ, ૮-પ્રભુતા [પુખ્ત]
 આ આઠ મદ દોષ કહેવાય છે જે જીવ આ આઠ
 નો ગર્વ કરતો નથી તે જ જીવ આત્માની
 પરીક્ષા (શુદ્ધ સમ્યક્તાની પ્રાપ્તિ) કરી શકે છે
 જો તેનો ગર્વ કરે છે તો જો મદ સમ્યક્તાનાં નના
 આંશ દોષ થાને તેને દુષિત કરે છે

ગાથા ૧૪ [ઉત્તરાધ્યૌ]

સમ્યક્ત્વના ૧ અનાયતન દોષ, અને પ્રભુ મૂંઢતા દોષ
 કુગુરુ-કુદેવ-કુરૂપ-સેવક કી, નહીં પ્રશસ ઉચરે હૈ ।
 જિન મુનિ જિનશ્રુત વિન કુગુરુત્તિક, તિન્હે ન નમન કરે હૈ ॥

અન્વયાર્થ - [સમ્યક્દષ્ટિ જીવ] (કુગુરુ-કુદેવ
 કુરૂપ સેવકી) કુગુરુ, કુદેવ, કુધર્મ, કુગુરુસેવક,
 કુદેવસેવક, અને કુધર્મસેવકની (પ્રશસ) પ્રશસા
 (નહિ ઉચરે હૈ) કરતો નથી (જિન) જિનેન્દ્ર દેવ
 (મુનિ) વીતરા । મુનિ [અને] (જિન શ્રુત) જિનવાણી
 (વિન) સિવાય [જો] (કુગુરુ ગાત્રિક) કુગુરુ, કુદેવ,
 કુધર્મ (તિન્હે) તેને (નમન) નમસ્કાર (ન કરે હૈ)
 કરતો નથી

ભાવાર્થ - ૧-કુગુરુ, ૨-કુદેવ, ૩-કુધર્મ, ૪-
 કુગુરુ સેવક ૫-કુદેવ સેવક, અને ૬-કુધર્મ સેવક, એ
 ૭ અનાયતન, (ધર્મના અસ્થાન) દોષ કહેવાય છે

તેની ભક્તિ, વિનય અને પુજન વિગેરે તો દૂર નહે. પણ સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ પ્રથમ પછી કરતા નથી- કારણ કે તેની પ્રથમ કરવાથી પણ સમ્યક્ત્વમાં હોય લાગે છે

સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ જિનેન્દ્રદેવ વીતરાગ-મુનિ અને જિનવાળી સિવાય, કુદેવ, કુચુરૂ અને કુશાસ્ત્ર વિગેરેને [સાથ, આશા અને સ્નેહ વિગેરેથી] નમસ્કાર કરતા નથી, કારણ કે તેને નમસ્કાર કરવા માત્રથી પણ સમ્યક્ત્વ દુષિત થઈ જાય છે અર્થાત્ કુચુરૂ સેવા, કુદેવ સેવા અને કુધર્મ સેવા એ ત્રણ પણ સમ્યક્ત્વના મૂલતા નામતા હોય છે

નોંધ-અન્ય વિધર્મી વિગેરે મળજીથી [મગ્ધ નિ કરવાથી આવ નુ અદાન નમસ્કાર નથી કરવા કે જ્યાં ન હોય-નન્દ લાનપૂર્વક, જાણ આના જો તેથી નમ-ગાગી કરનામાં જાને કે મા સમ્યક્ત્વમાં હોય આવે કે, જીગે તદ્દિ આ કામ્યથી આવડા મળ, સમગી અને પોતાથી મેળા [વડીલ] વિગેરે. નરના-વિના કરવામાં પણ દાન લાગતો નથી

ગાથા ૧૫

અવતી સમ્યગ્દષ્ટિની છંદ વિગેરેથી પૂજા, અને
શુદ્ધરથપણામાં અગ્રેષ્ઠ અને નિર્ગોષ
સમ્યક્ત્વનો મહિમા

દોષરહિત ગુણસહિત મુખી જે, સમ્મવ્વરણ સજે છે ।
ચરિત્તમોહવશ લેશ ન સજમ, પે સુરનાથ જજે છે ॥

ગેહી, પૈ ગૃહમે ન રચે, જ્યો જલતૈ મિત્ર કમલદૈ ।
નગરારિકો પ્યાર યથા કા,-દે મે હેમ અમલ દૈ ॥

અન્વયાર્થ - (જે) જે (સુધી) બુદ્ધિમાન પુરુષ
[ઉપર કહેવા] દોષ રહિત) પચીસ દોષરહિત
[અને] (શુભ સહિત) નિશકાદિ આઠ શુભો સહિત
(સમ્યગ્દરશ) સમ્યગ્દર્શનથી (સજે હું) બુધિત છે
[તેને] (ચરિત મોહવશ) અપ્રત્યાખ્યાનાવરણ ચારિત્ર
મોહનીય કર્મના ઉદયથી (લેશ) જરાપણ (સજમ)
સયમ (ન) નથી (પે) તોપણ (સુરનાથ) દેવોના
સ્વામી ઇન્દ્ર [તેની] (જે હું) પૂજા કરે છે, [તેનેઠે]
(ગેહી) ગૃહસ્થ છે (પે) તોપણ (ગૃહમે) ઘરમા
(ન રચે) આસકત થતો નથી (જ્યો) જેવી રીતે
(કમળ) કમળ (જલતૈ) પાણીથી (લિપ્ત) અલગ (રહે
છે) (યથા) જેમ (કાદમે) કીચડમા પણ (હિમ)
મુવળું (અમલ) શુદ્ધ [રહે છે], [તેને ઘરમા]
(નગરનારિકે) વેશ્યાના (પ્યાર યથા) પ્રેમની માફક
(પ્યાર) પ્રેમ [હોય છે]

ભાવાર્થ - જે વિરેકી રૂપ દોષ રહિત અને
અગરૂપ ૮ શુભ સહિત સમ્યગ્દર્શન ધારણ કરે
છે તેને અપ્રત્યાખ્યાનાવરણ, કષાયના ત્રીન ઉદયથી
જો કે સયમભાવ લેશમાત્ર પણ હોતો નથી તો
પણ ઇન્દ્ર વિગેરે તેની પૂજા (ગાદર) કરે છે જેવી
રીતે પાણીમા રહેવા જતા પણ કમળ પાણીથી

અલિપ્ત રહે છે તેવી ગીતે સમ્યગ્દષ્ટિ ઘરમા રહે છે તોપણ ગૃહસ્થપણમા લેપાઈ જતો નથી, ઉદારીન (નિર્મોહ) રહે છે જેવી ગીતે વેસ્થાનોx પ્રેમ ફક્ત પૈસામા જ હોય છે, મનુષ્ય ઉપર હોતો નથી તેવી રીતે સમ્યગ્દષ્ટિનો પ્રમ સમ્યક્ત્વમા જ હોય છે પણ ગૃહસ્થપણમા હોતો નથી વળી જેવી ગીતે યોતુ ઝાઝવા પડયુ રહે છે છતાં નિર્મળ અને ભુદ્ધ જ રહે છે તેવી રીતે સમ્યગ્દષ્ટિ ભુવ ને કે ગૃહસ્થના કામો ઠરે છે તોપણ તેના દોષોથી દુષિત વતો નથી કારણ કે તે એને ત્યાજ્ય—

• (છોડવા યોગ્ય) માને છે કપાયને વશ વધને જ તેને ગૃહસ્થના કામ ઢરવા પડે છે—પ્રેમ વશ નહિ *

ગાથા ૧૬

નમ્યકત્વનો મહિમા, નમ્યગ્દષ્ટિના અનુત્પતિ
સ્થાન તથા મર્જોત્તમ સુખ અને મર્વધમનુ મૂળ
પ્રથમ નરકનિન પદ્ મૂ જ્યોતિષ, યાન મગ્ન વૈદ્ય નારી ।
ધારર ત્રિકલત્રય વશુ મે નહિ, ઉપનત્ત સમ્યકધારી ॥

x અની વેસ્થાના પ્રેમ સાથે ફક્ત અનિપ્તતા માત્રની સંખ્યામણી છે

— વિશ્વાસડોતોડપિ મોડય, સવારમ્નેતુ નત માનોડપિ ।

મોહગ વિનાસ એવ, હતિ સર્વ મ ધને હેયમ ॥

(નવાની મતિ મ્યાનુરે ૧ ક્ષો ૧ ન ૩૧૪)

* રોગીને ઔષધિસેવન અને કેળીને કાનાગૃહ, એ પાશુ આના દૃષ્ટાંત છે

મોખમદટ્ટી પરથમ સીદી, યા વિન જ્ઞાન ચરિત્રા ।
 સમ્યક્તા ન હદ્દે, સો દર્શન ધારો મન્ય પવિત્રા ॥
 'દૌલ' મમ્મશ મુન ચેતસયાને, કાલ્ વૃથા મત સોર્ષ ।
 યહ નરમય પિર મિલ્ જઠિન હૈં, જો સમ્મક નહિ હોર્ષ ॥

અન્વયાર્થ - [આ સમ્યગ્દર્શન જ] (મોક્ષમ
 મહાલક્ષ્મી) મોક્ષરૂપી મહેવનુ (પરથમ) પહેલુ (સીદી)
 પગવિધુ છે, (યા વિન) આ સમ્ય દર્શન વિના
 (જ્ઞાન ચરિત્રા) નાન અને ચારિત્ર (સમ્યક્તા) સાચા
 પલ્લુ (ન હદ્દે) પામતા નથી, તેથી (મન્ય) હેલન્ય
 છરો । (જો) આવા (પવિત્રા) પવિત્ર (દર્શન) સમ્ય
 ગ્દર્શનને (ધારો) ધારણ કરો (સયાને દૌલા) હે
 સમજુ તૈવશમ । (મુન) માલગ (સમજ) જાણુ
 અને () ના માવધાન રહે (કાલ) તારો વખત (વૃથા)
 નમમો-ગિનજર્જી (મત જોવૈ) સુમાવ નહિ, (કારણ
 ક) (જો) જે (મમ્મશ) મમ્મશ ગંન (નહિ હોર્ષ) ન
 થયુ તો (પર્ષ) આ (નરમય) મનુષ્ય પર્ષાય (ફિર)
 ફરીને (મિવન) મગની (ઝઠિન હૈં) મુશ્કેલ છે

ભાનાર્થ - આ સમ્યગ્દર્શન જ મોક્ષરૂપી
 મહેવગા જ્ઞાને માટે પહેલુ પગવિધુ છે આ
 વિના જ્ઞાન અને ચારિત્ર સમ્યક્પણને પામતા નથી,
 એને જે જ્યા સુધી સમ્યગ્દર્શન ન થાય ત્યા સુધી
 નાનને મિથ્યાજ્ઞાન અને ચારિત્રને મિથ્યાચારિત્ર
 કહેવાય છે, સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યદ્ચારિત્ર કહેવાતા

નથી માટે દરેક આત્મહિતેન્દુએ આવા પવિત્ર સમ્યગ્દર્શનને અવન્ય ધારણુ કરવું જોઈએ પડિત દૌલતગમણ પોતાના આત્માને મ બોધીને કહે છે કેહો વિવેકી આત્મા ! તુ આવા પવિત્ર સમ્યગ્દર્શનના સ્વરૂપને જાતે સાબળીને તથા જીભ પાનેથી જાણીને નેને પ્રાપ્ત કરવામા આવધાન થા, તાગ અમુન્ય મનુષ્યજીવનને ફોગટ ન ગૂમાવ આ જન્મમા જ જો સમ્યક્ત્વ ન પામી ગમ્યો તો પાત્રી મનુષ્ય પર્થોય વગેરે સારા યોગ ફરીફરી પ્રાપ્ત થતા નથી

ત્રીજી હાજનો મારાશ

આત્માતુ કલ્યાણુ મુખ પ્રાપ્ત કરવામા છે આકુળતા (ચિતા, કલ્લેશ અથવા ખટપટ) તુ મટી જવું તે સાચુ મુખ છે તે મુખ મોક્ષમા જ પ્રાપ્ત થાય છે, એટલા માટે દરેક આત્મહિતેન્દુએ મોક્ષમાર્ગમા પ્રવૃત્તિ કરવી જોઈએ

સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યગ્ચારિત્ર એ ત્રણેય એકતા મોક્ષમાર્ગ કહેવાય છે તે નિશ્ચય અને વ્યવહાર એવા સેદથી બે પ્રકારે છે નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર તો નિશ્ચય 'ખરેખર' મોક્ષમાર્ગ કહેવાય છે, અને વ્યવહાર-સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર તે વ્યવહાર (ઉપચાર) મોક્ષમાર્ગ કહેવાય છે

આત્માનુ પરદ્રવ્યોથી ભિન્ન ચથાર્થ શ્રવણ તે નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શન અને આત્માનુ પરદ્રવ્યોથી ભિન્ન ચથાર્થ જ્ઞાન તે નિશ્ચય સમ્યગ્જ્ઞાન કહેવાય છે પર દ્રવ્યોનુ લક્ષ છોડીને આત્મસ્વરૂપમા લીન થવુ તે નિશ્ચય સમ્યક્ચારિત્ર કહેવાય છે, તથા માતે તત્ત્વોનુ જેમ છે તેમ અટળ શ્રદ્ધાન થવુ તે વ્યવહાર સમ્યગ્દર્શન કહેવાય છે

૮ મદ, ૩ મૃદતા, ૬ અનાયતન અને શકા વગેરે ૮ એ ૨૫ સમ્યક્ત્વના દોષ છે, તથા નિશકિત વગેરે ૮ સમ્યક્ત્વના અગ [ગુણ] છે એને સારી રીતે જાણીને દોષોનો ત્યાગ અને ગુણોનુ શ્રદ્ધા કરવુ જોઈએ

જે વિવેકી જીવ દોષ રહિત અને ગુણ મહિત સમ્યક્ત્વને ધારણ કરે છે તેને અપ્રત્યાખ્યાન આવરણના ઉદયથી જો કે જરા પણ સંયમ હોતો નથી તો પણ તે ઈન્દ્રાકિ દ્વાગ પૂજ્ય છે તે ગૃહસ્થ હોવા છતાં પણ ગૃહસ્થીના દોષથી દ્વિષિત થતો નથી ત્રણહોઠ અને ત્રણકાળમા આ સમ્યક્ત્વ સમાન સુખકારી બીજી કોઈ વસ્તુ નથી જ્યાં ધર્મોનુ મૂળ, સાર અને શોભામાર્ગનુ પહેલુ પગથિયુ આ સમ્યક્ત્વ જ છે, તેના વિના જ્ઞાન અને ચારિત્ર સમ્યક્પણ પામતા નથી પણ મિથ્યા કહેવાય છે

આયુધ્યનો બધ થયા પહેલા સમ્યક્ત્વ ધારણ કરનાર જીવ, મરણ પામ્યા પછી જીના ભવમા બીજી વગેરે નરકનો નારકી, ન્યોતિષી, વ્યતર, ભવનવામી, નપુમક, સ્ત્રી, સ્થાવર, વિકલત્રય, કર્મ-ભૂમિનો પશુ, હિનાગ, નીચકુળવાળો, અતપાચુ અને હારિદ્રી થતો નથી, મનુષ્ય અથવા વૈમાનિક દેવ જ થાય છે, કહાય નરકમા જાય તો પહેલી નરકથી નીચે જતો નથી જો તીર્થ થ પણ થાય તો તે માત્ર ભોગ ભૂમિનો જ તીર્થ થ થાય છે આ પ્રમાણે આ સમ્યગ્દર્શનનો મહિમા અપાર છે

આ પ્રમાણે દૈવ આત્મહિતેચ્છુએ શાસ્ત્ર સ્વાધ્યાય, તત્ત્વચર્ચા અને મત્તમમાગમ વગેરેથી સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત કરીને પોતાનું મનુષ્યજીવન સફળ કરવું જોઈએ કેમકે જો આ મનુષ્ય પયોયમા સમક્તિ ન પામ્યો તો પછી ફરીને મનુષ્ય પયોય વગેરેનો સુયોગ મળવો કઠણ છે

ત્રીજી ઢાળનો ભેદસ ગ્રહ

અચેતન દ્રવ્યો-પુષ્પગ ૧ ધમ, અધર્મ આગ્રહ
અને કાગ

ચેતન એક, અચેતન પાચે, રહે સના ગુણ પર્યાયનાન,
કેવળ પુરુષ સ્વરૂપના હે, પાચે એય અરૂપી જાન

અ તરંગ પરિગ્રહ-૪ કપાય, ૬ નોકનાન, ૧ મિથ્યાત્વ
આસ્ત્રવ-૫ મિથ્યાત્વ, ૧૨ અવિરતિ ૨૫ કપાય,
૧૫ થેગ

કારણ-૭૫ ૧૧ અને નિમિત્ત

દ્રવ્યકર્મ-૧૧૧૧૧ જુ વગેરે આઠ

નોકર્મ-ઓ ગ્રિક વૈક્રિક અને આદ્યગ્ન શરીર

પરિગ્રહ-અ ત ગ અને બહિર ગ

પ્રમાદ-૪ વિકથા, ૪ કપાય ૫ હિ દ્રવ્ય, ૧ નિદ્રા,

૧ પ્રભુષ (એક)

બહિર ગ પરિગ્રહ-ક્ષેત્ર મકાન, રૂપ સોન,

ધન, ધાન્ય દામી વાસ, કપડા અને વાસણ એ દસ ૭

જ્ઞાનકર્મ-રાગ, દેવ ક્રોધ, વગેરે

મદ-આઠ પ્રકારના છે -

ભાતિ લાભ કુળ રૂપ તપ, બળ વિચાર અધિકાર,

છતકો નર્વ ન કીર્તિયે, થે મદ અષ્ટ પ્રકાર

મિથ્યાત્વ-નિપરીત, એકાત વિના સ રામ અને
અજ્ઞાન એ પાચ ભેદો મિથ્યાત્વના છે

રમ-ખાગે, મીઠા કડવા, તીજો અને કપાયેતો

૩૫—(૨૩) કાળો, પીળો, લીલો, લાલ અને સફેદ એ પાંચ રંગ છે

સમ્યક્ત્વ ભાવના—પ્રથમ, સવેગ, અનુકંપા અને આશ્નિક્ય

૨૫ર્ગ—હાથો ભારે, લૂગો, ચીંચો, કર્કશ, સૂવાળો ઠંડો અને ગરમ એ આઠ ગ્પર્ગ છે

ત્રીજી ઢાળનું લક્ષણ સંગ્રહ

અનાયતન—સમ્યક્ત્વનો નાગ ઝગાર દેવાની પ્રયત્ન કરવી તે

અનુકંપા—પ્રાણીમાન હિંસા દવાનો ભાવ

અરિહત—ચાર ધર્મો ગૃહિત, અનત ચતુષ્ટય સહિત, વીતગમ અને કેવળાની ૫ માત્રા

અસોક—જ્યાં આકાશ મિલાવના દ્રવ્યો નથી એવી જગ્યા

અનિરતિ—પાપોમા પ્રગતિ

અનિગ્ધ સમ્યક્દષ્ટિ સમ્યક્ત્વન સહિત, પરંતુ વ્રત ગૃહિત એવા ચોથા ગુણસ્થાનથી શુદ્ધ

આસ્તિક્ય—પુણ્ય અને પાપ તથા ૫ માત્રા તત્ત્વોનો વિશ્વાસ તે આસ્તિક્ય કહેવાય છે

કપાય—જે આત્માને દુઃખ આપે, તેના ગુણોને રોકે તથા પરત્રા કરે તે

ગવ—નાકેહાન જીવાચારો (પદ્મનનો ગુણ)

ગુણસ્થાન—મોહ અને યાગના સંજ્ઞાન કે અમાન્યથી થતી શુદ્ધી વિશેષ અવસ્થાને ગુણસ્થાન કહેવાય છે

ધાતિયા-અનત ચતુષ્ઠયને રોકવામા નિમિત્ત કર્મને
ધાતિયા કહેવાય છે

ચારિત્રમોહ-આત્માના ચારિત્રને રોકવામા નિમિત્ત
મોહનીય કર્મ

જિનેન્દ્ર-ચાર ધાતિક્રમોને હતના? [નારા કરનાર]
પરમાત્મા

દેવ મૂકતા-નરમાન વગેરેની ઇચ્છાથી ગમી-દેવી
દેવોની સેવા કરવી તે

દેશનતી-આવકના નતોને ધારણ કરના? સમ્યગ્નિષ્ઠિ
પાત્રમા ગુણગ્ધાને નર્તના છ

નિમિત્તકારણ-જો પોતે કાર્યરૂપ ન થાય, પણ
કાર્યની ઉત્પત્તિ વખતે હામરીરૂપ કારણ

નોકર્મ-ઔદાગિક વગેરે ત્રણ સરીર તથા છ પદ્મા
પિત્રોને યોગ્ય પુદ્ગલ પગ્માપુષ્પોના મહાચુને નોકર્મ
કહેવાય છે

પાખડી મૂકતા-ગમી-દેવી અને ખોટા તાલુઓની
સેવા કરવી તે

પુદ્ગલ-જો પુરાણ અને ગો અથાત્ જેના પરમાણુઓ
બેગા થાય અને છુટા પડે છે તે પુદ્ગલ કહેવાય છે
અથવા રૂઝ ગ્લ મધ અને ગ્લર્ષ જેનામા હોય તે પુદ્ગલ છે

પ્રમા-અરૂપમા અસાધ્યતા પૂર્વક પ્રવૃત્તિ અથવા
ધાર્મિક કામોમા અનુસાહ

પ્રશમ-રાગાદિ કપાયોની મદત્તાને પ્રશમ કહેવાય છે

બાનકર્મ-પુદ્ગલ કર્મોની દગદાન ચક્રિતને બાનકર્મ
કહે છે

મહ—બહુ ઝરે ધર્મક

મિથ્યાશ્રિ—તત્ત્વોની જોધી શ્રદ્ધા કરવાવાળા

મૂઢતા—ધર્મ' ઓ સમ્યક્ત્વમા દોષ કરનાર વિવેકહીન
કાપ'ને મૂઢતા કહે છે

રસ—રસના ઇન્દ્રિયનો વિષય [કામથી જણાય તે]

રૂપ—રૂપના ઇન્દ્રિયનો વિષય [આખથી જણાય તે]

લોકમૂઢતા—ધર્મ' સમજીને જાણાયોમા જ્ઞાન કરવું
તથા રેતી, પથ્થર વગેરેનો દગનો કરવા—જે વગેરે કાપડ

ચિત્રોપધર્મ'—જે ધર્મ' અમુક ખાસ દ્રવ્યમા જ રહે
છે તેને ચિત્રોપધર્મ' કહે છે

શુદ્ધોપયોગ—શુભ અને અશુભ રાત્ર-રોજની પરિણી
તિથી સહિત જ્ઞાન ચર્ચાની અવગ્યા

સામાન્ય--અનેક દ્રવ્યોમા સમાવનારી જેવા ધર્મ'ન
સામાન્ય કહે છે

સિદ્ધ—આકાંગુણો સહિત તથા આક ક્રમો વર્તિત જાયેલી

સ વેગ—અ સાન્યથી જાય થવો તે

સ્પર્શ—સ્પર્શ ઇન્દ્રિયનો વિષય

અ તર-પ્રદર્શન

૧—અનાયતનમા તે કુદેર વોરેની કાજ કરવામા
આવે છે, પણ મૂઢતામા તે તેમની સેવ, રી અને
વિનય કરવામા આવે છે

૨—માતાના વસને જાતિ કહેવાય અને છે અને
પિતાના વસને રૂળ કહેવાય છે.

૩-ધર્મ-રત્ન તા હ દ્યોમાનુ એક દ્રવ્ય જ અને
ધમ તે વસ્તુનો પ્રજ્ઞાન અથવા ગુણ છે

૪-નિમ્નમનસ તો વસ્તુના અમની પડખાને બતાવે કે
પણ અવદા નર કાંઈ નિમિત્ત નાથીન એક પાથને
જીવન પાથને કહે છે

૫-નિમ્નન માત્રા આડે કમોથી નહિત છે અને
સ નપરમામા ન્યાર અવાતિ કમો દોર છે

૬ સામાય ધમ તા એક વસ્તુઓમા રહે છે, પરંતુ
વિશેષ રમ તા ખાસ ખાસ અમુ વસ્તુમા જ રહે છે

૭-અનુગત તો અગી છે અને નિશ્ચિત અમ
તે અનુ અમ કે આ સિવાય જીવનઓનુ અતર
[તરીકત] પણ આ પ્રનાયે કાઢનુ જોઈએ

નોજ ઢાળની પ્રજ્ઞાવલી

૧-અણુવ, અધર્મ, અનાયતન, અલોક, અત
રાત્રમા, અનિહિત, આકાશ, આત્મા, આત્મવ, આઠ
અગ, આઠમદ, ઉત્તમ અતરાત્રમા ઉપયોગ, કથાય,
કાગ, કૃષ્ણ, ગધ, ચારિત્રમોહ, જઘન્ય અતરાત્રમા,
જાનિ, જીવ મદ, દેવમૃદતા, દ્રવ્યકર્મ, નિકેવ,
નિશ્ચય ગ, મમ્ય વશન-જ્ઞાન-ચારિત્ર-મોક્ષમાર્ગ,
નિર્જરા, નોઝર્મ, પરમાત્રમા, પાળકિ મૃદતા, પુગલ
જહિરાત્રમા, જધ, મધ્યમ-અતરાત્રમા, મૃદતા, મોક્ષ,
મોક્ષમાર્ગ, રસ, રૂપ લોકમૃદતા, વિશેષ, વિકલપ,

વ્યવહારકાળ, સમ્યગ્દર્શન—મોક્ષમાગ, ગમ, સાથા
ગુરુ-દેવ-શાસ્ત્ર, મુખ, મકલ પરમાત્મા, સવર,
સામાન્ય, મિદ્ધ અને અર્થ વગેરેના લક્ષણતાવે.

૨-અનાયતન અને મૂઢતામા, ભતિ અને
ફૂળમા, ધર્મ અને ધર્મદ્રવ્યમા નિશ્ચય અને વ્યવહાર
રમા સદલ અને નિકલમા, સમ્યગ્દર્શન અને નિશ-
કિત અગમા તથા સામાન્ય અને વિશેષમા—એ
વગેરેમા અતર (તકાવત) બતાવે.

૩-અણુમતીનો આત્મા, આત્મહિત ચેતન
દ્રવ્ય, નિરાકૂળ અવસ્થા અથવા મ્ધાન, માત તરવે
બધાનો સાર, બધાનુ મૂળ, સર્વોત્તમ ધર્મ, સમ્ય
ગ્દર્ષિ માટે નમસ્કારને અયોગ્ય અને હેય ઉપાદેય
તત્વોના નામ ઠહો.

૪-અધાતિયા અગ, અણુવ, અનાયતન,
અતરાત્મા, અતરગ પરિચક, અમૂર્તિક દ્રવ્ય,
આકાશ, આત્મા, આમ્વ, અગ, ઠર્મ, ઠપાય, ઠારણ
કાળ, કાળદ્રવ્ય, ગધ, ઘાતિયા, છવ, તત્વ, દ્રવ્ય,
દુ બદાયક ભાવ, દ્રવ્યકર્મ, નોઠર્મ પરમાત્મા,
પરિચક, પુદ્ગલના ગુણ, ભાવકર્મ, પ્રમાદ, બહિરગ
પરિચક, મદ, મિથ્યાત્વ, મૂઢતા, મોક્ષમાગ, યોગ
રૂપીદ્રવ્ય, રસ, વર્ણ, સમ્યક્ત્વના ઢોષ અને સમ્ય
ગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રના ભેદ બતાવે.

૫-તત્ત્વજ્ઞાન હોવા છતાં પણ મિથ્યાત્વ, આસવ અમતીની પૂજ્યતા, આત્માના કુખ, સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન, સમ્યક્ચારિત્ર અને સમ્યગ્દષ્ટિદ્વારા કુદેવ વગેરેને નમસ્કાર ન કરવા વગેરેના કારણ બતાવો.

૬-અમૃતિક દ્રવ્યો, પરમાત્માના ધ્યાનથી હાસ, મુનિનો આત્મા, મૃતિક દ્રવ્યો, મોક્ષનું સ્થાન અને ઉપાય, બહિરાત્મપણાના ત્યાગનું કારણ, સાચા મુખનો ઉપાય અને સમ્યગ્દષ્ટિના ન ઉપજવાના સ્થાનો-એ વગેરેનું સ્પષ્ટીકરણ કરો.

૭-અમુક પદ, ચરણ અથવા છંદનો અર્થ અને ભાવાર્થ બતાવો ત્રીજી ઢાળનો સારાશ કહો. આત્મા, મોક્ષમાર્ગ, જીવ, છદ્મ્ય, સમ્યગ્દર્શન અને સમ્યક્ત્વના દોષો-એ ઉપર એક લેખ લખો.

ચોથી ઢાળ

નમ્ય નાનતુ લક્ષણ અને તેને મમય

સમ્યક્ષદ્ધા ધારિ પુતિ સેદાનુ ન્યજ્ઞાન ।

મ્યગ્ગય વહુ વર્મજુત, લો પ્રમગ્ગયન માન ॥

અન્યથાર્થ - (મમ્યક્ષદ્ધા) મમ્યગ્ગયન (ધારિ)

ધારણ કરીને (પુતિ) પડી (નમ્યગ્ગયન) મમ્યગ્ગયનતુ
(નિવહુ) જેન કંતુ લોખંચો, જે સમ્યક જાનો (બહુ
ધર્મજુત) અને ધર્માત્મક (વપરચર્ચ) પોતાતુ
જને પ્રીત પાથોતુ (પ્રમગ્ગયન) જાન જાવવામા
(માન) મર્ચમમાન છે

સાધાર્થ - મમ્યગ્ગયનને વાનસ દા પડી
સમ્યકા પ્રાપ્ત કરુ લોખંચો જેવી રીત મર્ચ
જા પદાર્થોને અને પોતે પોતાને લેમ છે તેમ
જાવા છે તેવી રીત અને ધર્મચુક પોતે
પોતાને (આત્માને) અને પા પાથોને લેમ છે
તેમ જાવા છે-તે સમ્યગ્ગયન હોવાય છે

ગાથા ૧

નમ્ય ગમ ૧ અને નમ્ય નાનમા તગાવત

સમ્યક માર્થ જ્ઞાન હોય, પૈ મિત્ર અગાધો ।

લક્ષણ વદ્ધા જ્ઞાન, દુઃખ મે મેજ જરાધા ॥

* સ્વપૂર્ણ વ્યસાધામક જ્ઞાન પ્રમાણ - પ્રમેય ૨ નમાળા

૫ ક્રિ. મ. ૧-૨

મમ્યજ્ઞ જ્ઞાણ જ્ઞાન કારણ છે સોઈ ।
યુગપત્ત દોતે ન, પ્રકાશ નોપકર્તે દાટ ॥

અન્વયાર્થ—(સમ્યક્ માથે) મમ્યજ્ઞશૈનની સાથે (જ્ઞાન) સમ્યજ્ઞજ્ઞાન (હોય) હોય છે (પે) તે પછી [તે જાને] (હિન્ન) જુગ (મરાધો) સમજવા જોઈએ, ઠાણ કે (નમણ) તે જાનેના લક્ષણ [નનુકમે] (અઢા) અઢા . ની અને (જાન) જાણવું છે તથા (મમ્યજ્ઞ) સમ્યજ્ઞજ્ઞાન (કારણ) કારણ છે અને (જ્ઞાન) સમ્યજ્ઞજ્ઞાન (કારણ) કાર્ય છે (મો ઇ) આ પછી (દુહમે) જાનેમા (જો) આ તર (અખાધો) નિર્બાધ છે [જેમ] (યુગપત્ત) એક સાથે (હોતે હું) હોવા છતાં પણ (પ્રકાશ) અજવાળું (દીપક તે) દીપકની જ્યોતિષી (હોઈ) થાય છે તેમ

ભાવાર્થ—સમ્યજ્ઞશૈન અને સમ્યજ્ઞજ્ઞાન જો કે એક સાથે પ્રગટે છે તોપણ તે જાને જુદા જુદા છે. જ કારણ કે, સમ્યજ્ઞશૈનનું લક્ષણ ‘અઢા કર્વ,’ અને સમ્યજ્ઞજ્ઞાનનું લક્ષણ ‘જાણવું’ છે આ પ્રગટે તે જાનેમા લક્ષણની જોડ છે વગી સમ્યજ્ઞ શૈન ઠાણ છે અને સમ્યજ્ઞજ્ઞાન કાર્ય છે આ પ્રકારે તે જાનેમા કાર્ય—કાણ જ્ઞાનથી પછ તમાજ્ઞ છે જેમ દીપકની જ્યોતિષ અને પ્રકાશ જાને એક માથે પ્રગટ થાય છે તોપણ લોકમા કહેવાય છે કે દીપકની જ્યો

તિથી પ્રકાશ થાય છે, એટલે કે દીપક દારણ અને પ્રકાશ દાર્ય-માનવામા આવે છે તેથી ગીતે મમ્યગ્દગન અને નમ્ય જ્ઞાન પણ, જે તે એક માથે પેના વાય છે તેપણ તેમા દાર્ય-ગા-લ ભાવ રહેલો છે, અદાન મમ્યગ્દર્શનથી મમ્યગ્જ્ઞાન પ્રગટ વાય છે ત્યાં મુખી મમ્યગ્દર્શન થતુ નથી ત્યાં મુખીનુ જ્ઞાન મમ્યગ્જ્ઞાન કહેવાતુ નથી, આમ હોવાથી નમ્યગ્દર્શન તે મમ્યગ્જ્ઞાનનુ દારણ છે X

માથા ૨

નમ્ય જ્ઞાનતા ભેદ, પરોક્ષ અને દેશ પ્રત્યક્ષના સદાણ

તામ ભેદ દો છે પરાશ્વ પગતિ તિન મારી ।

મતિ શ્રુત ત્વ પરાશ્વ અશ્વ મનસેં ઉપજાહી ॥

અધધિજ્ઞાન મનપર્વય ના છે મેશ-વ્રતજા ।

દ્રવ્યમેત્ર પરિમાણ લિયે જાને જિય મચ્છા ॥

અન્વયાર્થ — (તામ) એ મમ્ય-જ્ઞાનતા (પરોક્ષ)

પરોશ્વ અને (પરતછિ) પ્રત્યક્ષ (દો) એ (ભેદ ને)

૧ શ્રુતાગમનિમિટ દગ નમહભાવિનાદપિ વાધમ્ય ।

૨ નમગ્જ્ઞાન થતા જાનાવ્ય મમાવત્તાનથા ॥૨૨॥

મમ્યગ્જ્ઞાન કાર્ય સમ્યક્વ કારણ વદન્તિ જિના ।

જાના નિમિટ સમ્યક્જ્ઞાનનર તમ્માત ॥૨૩॥

કાળજાય વિધાન સમકાલ જાયમાનયારપિ હિ ।

રાગપ્રકાશણર્થિવ, સમ્યક્જ્ઞાનથા મુષ્ટમ ॥૨૪॥

(શ્રી અમૃતયજ્ઞનાનુસ્ત પુરુષાર્થસિદ્ધિ-ઉપાસ)

ભેદો કે, (તિનમાત્રી) તેમા (મતિન) મતિજ્ઞાન અને અતજ્ઞાન (દ્વાય) એ જાને (પામ) પરાજ્ઞાન છે (કારણ કે તે) (અજ્ઞ મનતો) ઇન્દ્રિયો અને મનની (કિપજાઈ) ઉત્પન્ન થાય છે (અવધિજ્ઞાન) અવધિ જ્ઞાન અને (મનપર્જય) મન પર્યાવજ્ઞાન (દે) એ જાને નાન (દે) પ્રત્યક્ષા) દેશપ્રત્યક્ષ (હૈ) છે (કારણ કે તે જ્ઞાનથી) (જિય) શુભ (દ્રવ્યમેદ પરિભાણ) દ્રવ્ય અને મેત્રની મયોદા (લિયે) લઈને (અવચ્છા) સ્પષ્ટ (જાને) જાણે છે

ભાવાર્થ—આ મમ્યગ્નાનતા બે ભેદ છે— [૧] પ્રત્યક્ષ અને [૨] પરોક્ષ, તેમા મતિજ્ઞાન અને શુભજ્ઞાન પરોક્ષજ્ઞાન છે, કારણ કે તે જાને જ્ઞાન ઇન્દ્રિયો અને મનની સહાયતા વડે વસ્તુને અસ્પષ્ટ જાણે છે

અવધિજ્ઞાન અને મન પર્યાવજ્ઞાન દેશ પ્રત્યક્ષ છે, કારણ કે આ બે જ્ઞાનથી રૂપી દ્રવ્યને મેન, કાગ અને ભાવની મયોદાપૂર્વક જાણે છે

ગાથા ૩

મન : પ્રત્યક્ષજ્ઞાનનું નક્ષત્ર અને જ્ઞાનનો મહિમા

* > જ્ઞાન ઇન્દ્રિયો અને મનની સહાયતાથી વસ્તુને અસ્પષ્ટ જાણે છે તેને પરોક્ષજ્ઞાન કહેવાય છે

x > જ્ઞાન રૂપીવસ્તુને દ્રવ્ય-દેશ-કાગ અને ભાવની મયોદાપૂર્વક જાણે છે તેને દેશ-પ્રત્યક્ષ કહે છે

મરુલ દ્રવ્ય કે ગુન અનત પરજાય અનતા ।
જાન ૧- કાલ, પ્રગટ કેવલિ ભગવન્તા ॥
જાન ૨- જાન આન જગત મેં મુરખો કારન ।
હિં પરમામૃત જન્મજરામૃતુ-રોગ-નિવારન ॥

અન્વયાર્થ- [જે જ્ઞાનવી] (કેવલી ભગવન્તા) કેવળજ્ઞાની ભગવાન (સકલ દ્રવ્ય કે) છએ દ્રવ્યોના (અનત) અપરિમિત (ગુન) શુણેને અને (અનતા) અનત (પરજાય) પયોયેને (એકેકલ) એક સાથે (પ્રગટ) સ્પષ્ટ (જાને) જાણે છે [તે જ્ઞાનને] (સકલ) મહત્ત્વ પ્રત્યક્ષ અથવા કેવળજ્ઞાન કહેવાય છે (જગતમે) આ જગતમા (જ્ઞાન સમાન) અન્યજ્ઞાનના જેવો (આન) બીજો હોઈ પદાર્થ (સુખકો) સુખતુ (ન દાન્ત) કારણ નથી (હંધિ) આ અન્યજ્ઞાન જ (જન્મ જન મૃત્યુ રોગ) જન્મ જગ અને મરણના રોગોને (નિવારન) દૂર કરવાને માટે (પરમામૃત) ઉત્કૃષ્ટ અમૃત સમાન છે

ભાવાર્થ- જે જ્ઞાન છએ દ્રવ્યોની ત્રણ ટાળ અને ત્રણ હોડમા જનવી બધી પયોયો અને શુણેને એક સાથે હંધણની માફક સ્પષ્ટ જાણે છે તેને કેવળજ્ઞાન કહે છે આ કેવળજ્ઞાનને મહત્ત્વપ્રત્યક્ષ

* છએ દ્રવ્યોની ત્રણ ટાળ અને ત્રણ હોડમા થતી બધી પયોયેને એ. સાથે જાણનાર જ્ઞાનને સકલપ્રત્યક્ષ અથવા કેવળજ્ઞાન કહેવાય છે

હે આ મે સારમા સમ્યગ્જ્ઞાન જેવી તુષ્ટાદાયક અન્ય
 ડોઈ વસ્તુ નથી આ સમ્યગ્જ્ઞાન જ જન્મ, જન
 અને મૃત્યુથી તથા રોગોનો નાશ કરવા માટે
 ઉત્તમ અમત સમાન છે

ગાથા ૪

જ્ઞાની અને અજ્ઞાની ૥ કમ નાશ ૥ વિવેચનાત્ ભવત
 ષોટિજ્ઞાન તપ તપ, જ્ઞાન વિન કમ કરે જો ।
 જ્ઞાની જે ઊનમાતિ, ત્રિગુણિ ત સહજ દર તે ॥
 મુનિશ્રવ ધાર અનત તાર શ્રીવક્ષ ઉપનાયો ।
 પૈ નિજ આત્મજ્ઞાન વિના, મુખ દેશ ન પાયો ॥

અર્થ- [અજ્ઞાની જીવને] (જ્ઞાની વિવેચનાત્)

સમ્યગ્જ્ઞાન વગર (અજ્ઞાન જન્મ) દોડેલા જન્મો મુધી
 (તપ તપ) તપ તપવાથી (તે કમ) જેટલા કમો
 (કરે) નાશ વાચ છે (તે) તેટલા કમો (જ્ઞાનીને)
 સમ્ય જ્ઞાની જીવને (ત્રિગુણિ તે) મન, વચન,
 અને ધ્યાની પ્રવૃત્તિને ગમ્મસારી (ઊનમાતિ) દશ
 માત્રમા (સહજ) મહેલાઈની (કરે) નાશ પામે છે
 [આ જીવ] (મુનિશ્રવ) મુનિઓના મહાવ્રતોને (ધાર)
 ધારણ કરીને (અનતવાર) અનતવાર (શ્રીવક્ષ) નવમી
 શ્રેયેવડ મરી (ઉપનાયો) ઉત્પન્ન થયો (પે) પરંતુ
 (નિજ આત્મ) ચોતાના આત્માના (જ્ઞાન વિના)
 જ્ઞાન વગર (દેશ) જરાપણ (મુખ) મુખ ન પાયો
 પામી શક્યો નહિ

સાચાથઈ — મિથ્યાદષ્ટિ જીવ આત્મજ્ઞાન (મમ્યજ્ઞાન) વિના કંગોડો જન્મો-મરો સુધી તપ કરીને લેટવા કમોનો નાવ કંઠે છે તેટલા નમોનો નાશ મમ્યજ્ઞાની જીવ પોતાના મન, વચન અને કાયાના નિષેધથી શુદ્ધમાત્રમા મહેજે જી નાળે છે આ જીવ, મુનિના (દ્રવ્યચિંતી મુનિના) મહાનનોને વારણ કરીને તેના પ્રભાવથી નવમી પ્રેરેયક સુવીના દેખાનોમા અનતવાર પેઢા થયો, પરંતુ આત્માના લે વિજ્ઞાન (મમ્યજ્ઞાન નાથવા અવાનુભવ) વિના તે જીવને ત્યાં પણ દેશમાત્ર મુખ મળ્યું નહિ

ગાથા ૫

મમ્યજ્ઞાનના મેલ અને મનુષ્યપર્યાય વગેરેની દુર્લભતા તાર્તિ વિનય જથિત તરવ અધ્યામ કરીજે । મશય વિશ્રમ મોહ ત્યાગ, આપો લગ લીજે । યહ માનુષ પર્યાય, મુકુલ, મુનિવા જિનયાની । હા ત્રિધ ગયે ન મિલે, મુમણિ જ્યા ક્રોધિ મમાની ॥

અન્યથાથઈ — (તાં) તેથી (જિનવન કથિત) જિનેન્દ્ર ભગવાને કહેલા (તરવ) પરમાર્થ તત્ત્વનું (અધ્યામ) પાન-પાદન (કરી ને) કરવું જોઈએ, અને [મશય] મશય (વિશ્રમ) વિપર્યાય તથા (મોહ) અનધ્યયમાયને (ત્યા) છોડીને (આપો) પોતાના આત્માનું અરૂપ (લખ લીજે) લક્ષમા લેવું જોઈએ

-ઓળખવું જોઈએ (જે એમ ન કર્યું તે) (યક) આ (માનુષપર્યાય) મનુષ્ય પર્યાય, (સુકલ) ઉત્તમ આવક દુળ અને (જિનવાણી) જિનવાણીનું (સૂનના) સાળાનું (ધિક વિધ એવો મુયોગ (ગયે) વિતી ગયા પછી, (ઉદધિ) મસુદ્રમા (મમાની) હુબેલા (સુમણિ ભયો) સાચા રત્નનો માફક ફરીને (ન મિત્રે) મળે એ કંઠવું છે

ભાવાર્થ - આત્મા અને પરવસ્તુઓના ભેદ વિજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરવા માટે જિનદેવે પ્રત્યેક સાચા તત્વોનું પકન-પાકન (મનન) કરવું જોઈએ, અને સશય, સ્થિ વિપર્યાય તથા અનધ્યવસાય એ સમ્ય જ્ઞાનના ત્રણ દોષોને દૂર કરી આત્મસ્વરૂપ વાણીનું જોઈએ, કારણ કે, જેવી રીતે સમુદ્રમાં હુબેલું અમુક રત્ન ફરીને હાથ આવતું નથી તેવી રીતે મનુષ્યપર્યાય ઉત્તમ આવક દુળ અને જિનવચ્ચનોનું શ્રવણ વગેરે

* સમ્ય-વિશ્લેષકકામિસ્વર્ણિ જ્ઞાન મત્ય = આ પ્રમાણે છે કે આ પ્રમાણે કે એનું જે ૫ વિશ્લેષના પૂર્વકે જે પ્રાગ્જ્ઞાન તો સમ્યક કહે છે

* વિપર્યાય-વિપરીતવકામિનિગયા વિષય = ૧૨૦ ૧૨ પર્યાય વિશ્લેષના પૂર્વકે આ આમ જ કે એનું ૧૩૧ જ્ઞાન તેનું નામ વિપર્યાય છે

અનધ્યવસાય-કિમિત્યાલેચનમાત્રમનધ્યવસાય = ૩૧૪૩ ૩ એવો નિર્ધારિત દિન વિચાર તેનું નામ અનધ્યવસાય છે

સુયોગ પણ વીતિ ગયા પછી ફરી ફરીને પ્રાપ્ત થતો નથી, તેથી આ અપૂર્વ અવસર ન ગુમાવતા આત્મસ્વરૂપની ઓળખાણ (સમ્યગ્જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ) કરીને આ મનુષ્ય જન્મ સંકેળ કવો ભેડે

ગાથા ૬

મર્યગ્જ્ઞાનનો મહિમા અને કારણ

ધન સમાન ગર બાજ, રાજ તો કાજ ન આવે ।
જ્ઞાન આપકો મ્પ મયે, ફિર અચલ રહાવે ॥
તામ જ્ઞાનનો કારન, સ્વપર વિવેક કરાનો ।
કોટિ ઉપાય બનાય મર્ય તાકો ડર આનો ॥

અન્વયાર્થ - (ધન) પમા, (સમાજ) કુટુંબ, (ગર) હાથી, (બાજ) ઘોડા, (ગજ) રાત્ર્ય (તો) તો (કાજ) પોતાના કામમા (ન આવે) આવતા નથી, પણ (જ્ઞાન) સમ્યગ્જ્ઞાન (આપકોરૂપ) આત્મા તુ સ્વરૂપ છે - જે (મયે) પ્રાપ્ત થયા (ફિર) - પછી - (અચલ) અચળ (રહાવે) રહે છે (તામ) તે (જ્ઞાનકો) સમ્યગ્જ્ઞાનતુ (કારન) કારણ (સ્વ-પર વિવેક) આત્મા અને પર વસ્તુઓનું ભેદ વિજ્ઞાન (બખાનો) કહ્યું છે, [તેથી] (મયે) હે મર્ય જીવો ! (કોટિ) કરોડો (ઉપાય) ઉપાયો (બનાય) કરીને (તાકો) તે ભેદ વિજ્ઞાનને (કર આનો) હૃદયમા ધારણ કરે

ભાવાર્થ - ધન, કુટુંબ, નોકર-ચાકર, હાથી, ઘોડા અને રાત્ર્યાદિ કોઈ પણ પદાર્થ આત્માને

સુધારવામાં સહાયક થતા નથી, થોડા દિવસ સાથે રહીને અવશ્ય નાશ પામે છે, પણ મમ્યગ્ન્યાન આત્માનું સ્વરૂપ છે, તે એકવાર પ્રાપ્ત થયા પછી અક્ષય થઈ જાય છે- કદી નાશ પામતું નવી એટલે પરપરાએ કેવળજ્ઞાનપણાને પામીને પછી અટળ એકરૂપ રહે છે, (અનતકાળ સુધી આત્માનો સાથ તે કેવળજ્ઞાન છોડતું નથી) આત્મા અને પર વસ્તુઓનું ભેદ વિજ્ઞાન જ તે સમ્યગ્ન્યાનનું કારણ છે, તેથી દરેક આત્મહિતેષુ ભવ્ય જીવોએ ઠેરઠો ઉપાય કરીને આ ભેદવિજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીને તમ્ય ગ્ન્યાન પ્રાપ્ત કરવું જોઈએ

ગાથા ૭

સમ્યગ્ન્યાનનો મહિમા અને વિષયોના ઉચ્છા
રોકવાનો ઉપાય

જે પૂરવ શિવ ગયે, જાહિ, અરુ આમે જૈ હૈ ।
સો સવ મહિમા જ્ઞાનતની, મુનિનાથ કહૈ હૈ ॥
વિષય ઘાહ દવ-દાહ, જગત-જન અરતિ દક્ષાવે ।
તાસ ઉપાય ન આન, જ્ઞાન ધનધાન યુક્તાવે ॥

અન્વયાર્થ—(પૂરવ) પૂર્વે (જે) જે જીવો (શિવ) મોક્ષમાં (ગયે) ગયા છે (અળ) વર્તમાનમાં (જાહિ) જાણ તો (અરુ) અને (આમે) ભવિષ્યમાં (જૈ હૈ) જે જાણે (સો) એ (સળ) જાણે (જ્ઞાન તની) મમ્યગ્ન્યાનનો (મહિમા) પ્રભાવ છે એમ (મુનિનાથ)

જિનેન્દ્રદેવ અથવા ગણુવરદેવે (કહે હૈ) કહ્યું છે
(વિષય ચાહ) પાચ ઇન્દ્રિયોના વિષયોની ઇચ્છા રૂપી
(હવાહ) ભય હરદાવાનજ (જગતજન) સ સારી હવે-
રૂપી (અરનિ) અગ્નિ-ભુના પુરાણા જગતને (હર્ષાવ)
બાળી ગદ્યો છે, (તામ) તેની શાંતિનો (ઉપાય)
ઉપાય (આન) બીજો (ન) નથી, [માત્ર] (જ્ઞાનવનધાન)
જ્ઞાનરૂપી વસાહનો સમૂહ (ખૂઆવૈ) શાંત કરે છે

ભાવાર્થ-ભૂત, વર્તમાન અને ભવિષ્ય એ
ત્રણે ઢાળોમા જે હવે મોદમા ગયા છે,
ભય અને (વર્તમાનમા વિદેહ ક્ષેત્રથી)
ભય છે તે આ મમ્યજ્ઞાનનો જ પ્રભાવ છે એમ
પૂર્વાચાર્યોએ બતાવ્યું છે જેની ગીતે હાવાનવ
(વનમા લાગેલી આગ) ત્યાની બધી વસ્તુઓને
ભસ્મ કરી નાખે છે તેવી ગીતે પાચ ઇન્દ્રિયો સળધી
વિષયોની ઇચ્છા મમારી હવેને બાળે છે-હુ જ
આપે છે, અને જેવી ગીતે ધોધમાર વરસાદ તે
હાવાનજને ખૂઆવી નાખે છે તેવી ગીતે આ મમ્ય
જ્ઞાન તે વિષયોની ઇચ્છાને શાંત કરે છે—નષ્ટ
કરે છે

ગાથા ૮

પુણ્ય-પાપમા હર્ષ-વિષાદનો નિવેધ અને માર માર
વાતો

પુણ્ય પાપ-ફલમાદિ, હરણ વિલસૌ મત માઈ ।
યદ્ પુદ્ગલ પરજાય, અપતિ વિનસૈ ફિર યાઈ ॥

છાત ઘાત કો ઘાત યહૈ, નિશ્ચય રૂર લાગો ।
ઠોરિ સકલ જગ-દદ-ઠદ, નિત આતમ ધ્યાઓ ॥

અન્વયાથ- (ભાઈ) હે આત્મહિતેષી પ્રાણી ।
(પુણ્યફલમાહી) પુણ્યના ફળોમા (હરખ મત) હર
ન કર, અને (પાપફલમાહી) પાપના ફળોમા (વિદુષી
મત) દેષ ન કર (કરણુ કે આ પુણ્ય અને પાપ)
(પુદ્ગલ પરબ્રહ્મ) પુદ્ગલની પથોય છે, (તે)
(ઉત્પન્ન) ઉત્પન્ન થઈને (વિનને) નાશ પામી જાય
છે અને (કિર) કરીને (યાઈ) ઉત્પન્ન થાય છે
(ઉર) પોતાના અતરમા (નિશ્ચય) નિશ્ચયથી-ખરેખર
(સાખ ખાતલી ખાત) સાખો વાતોનો સાર (થઈ)
આ જ પ્રમાણે (સાખો) ચકુણ કરો કે- (સકલ)
બધા-એટલે પુણ્ય અને પાપ સહિત (જગદ કદક)
મ સારના ઝગડા-પ્રપચોને (તોરિ) હઠાવીને (નિત)
હ મેશા (આતમ ધ્યાવો) પોતાના આત્માનુ ધ્યાન
કરો।

સાવાથ-આત્મહિતેષી હૃદય જ્ઞાત્રી છે કે
તે ધનાદિ પુણ્યના ફળોમા હર્ષ અર્થાત્ રાગ,
અને તેના વિયોગઆદિ પાપના ફળોમા શોક
અર્થાત્ દેષ ન કરે, કારણ કે તે પુણ્ય-પાપ પુદ્ગ
લરૂપ કર્મની પથોયો-હાવનો છે, જે ક્રમેક્રમે
રહેતના ઘડાની જેમ (રહેતનો ઘડો ભગવ અને
ફલપાથ છે તેમ) એક પછી એક ઉત્પન્ન થાય છે

અને નાશ પામે છે, અને વળી ફરી ઉત્પન્ન થાય છે લાખો વાતોનો સાર એ જ છે કે સસાર સંબંધી બધા-પુણ્ય અને પાપ સહિત-ઝગડા (પ્રપચો, ગદ્યો, ચિતાઓ)થી સંબંધ તોડીને હમેશા આત્મચિતવન કરો. મહા ગૃહસ્થપણામા દસાધીને આત્મ ક'યાણુ કર્યામા આજમુ થવુ યોગ્ય નથી જેટલો વખત બની શકે તેટલો વખત આત્મચિતવન-સમ્યગ્જ્ઞાનનો અનુભવ કરવો જોઈએ

ગાથા ૯

મમ્યકચારિત્રનો મમય અને ભેદ તથા અતિ ના-
અણુવત અને મત્ય અણુવતતુ લક્ષણ વગેરે
સમ્યગ્જ્ઞાની હોય, બહુરિ દિઢ ચારિત્ર લીજે ।
એકદેશ અરુ સકલદેશ, તમુ ભેદ વહીર્જ ॥
વ્રમહિસા કો ત્યાગ, ઘૃથા ધાવર ન સંધારે ।
પર પથ-કાર કઠોર નિગ્ર, નહિ ઘયન ઉચારે ॥

અન્યથાર્થ - (સમ્યગ્જ્ઞાની) સમ્યગ્જ્ઞાની (હોય) થઈને (બહુરિ) પછી (દિઢ) દેહ (ચારિત્ર) સમ્યક્ચારિત્ર (લીજે) પાળણુ જોઈએ, (તમુ) તેના [તે સમ્યક્ચારિત્રના] (એકદેશ) એકદેશ (અરુ) અને (સકલદેશ) સર્વદેશ [એવા બે] (ભેદ) ભેદ (કહી વે) કહેવામા આવ્યા છે [તેમા] (વ્રમહિસા) વ્રમણવોની હિસાનો (ત્યાગ) ત્યાગ કરવો અને (ઘૃથા) ઘરણુ વગર (ધાવર) ધાવર છવોનો (ન સંધારે) ઘાત ન કરવો

તે અહિસા-અણુવત કહેવાય છે, (પરવધકાર) ખીજાને દુઃખદાયક, (કઠોર) ઢોર-ઢડવા [અને] (નિઘ) નિદાચોગ્ય (વચન) વચન (નહિ ઉચારે) ન બોલવા [તે સત્ય-અણુવત કહેવાય છે]

ભાવાર્થ-સમ્યગ્નાન પ્રાપ્ત કરી સમ્યક્ચારિત્રે ધારણ કરવું જોઈએ તે સમ્યક્ચારિત્રના બે ભેદ છે-(૧) એકદેશ (-અણુ, દેશ, સ્થળ) ચારિત્ર અને (૨) મર્વદેશ (-સંજ્ઞા, મહા, સૂક્ષ્મ) ચારિત્ર, તેમાં સમ્યક્ચારિત્રનું પાલન મુનિરાજ કરે છે અને દેશ ચારિત્રનું પાલન શ્રાવક કરે છે આ ચોથી ઢાળમાં દેશચારિત્રનું વર્ણન હવેમા આપ્યું છે, સંજ્ઞા ચારિત્રનું વર્ણન ૮૬ી ઢાળમાં હવેમા આવશે

નસહયોની સહ પી હિસાનો સર્વથા ત્યાગ કરી નિષ્પ્રયોગન સ્થાવર હયોનો ધાત ન કરવો તે અહિસા-અણુવત કહે છે

ખીજના પ્રાપ્તિને ધાતક, કઠોર અને નિઠનીય વચન ન બોલવા [અને ખીજ પાને ન બોલાવવા] તે સત્ય-અણુવત છે

કૃતિાવ (૧) આ અહિસા અણુવતનો ધાતક હવે હું આ હવે માર' એ પ્રનાલે છું. પૂરક દોષ નસહયની સહ પી હિસા કતો નથી પરંતુ આ વતનો ધાતક આરબી ઉલોનીની અને નિરોપિતિ હિસાનો ત્યાગ હોનો નથી, તે પોતાના ધર્મ અને પ્રાણુ વચોની ક્ષાના

ગાથા ૧૦

અચૌર્યાલુપત, બ્રહ્મચર્યાલુપત, પરિવ્રજપરિમાલુપ્ત
વત, તથા દિગ્મતનુ લક્ષણ

જલ મતિકા વિન ઓર નાહિ કહુ ગહૈ અદત્તા ।
નિજવનિતા વિન સકલ નારિસો ગૃહે વિરત્તા ॥
અપની શક્તિ વિચાર, પરિવ્રજ ગેરો રાજ ॥
દશ શિવ ગમન પ્રમાણ ઠાન, તસુ સીમ ન નારિ ॥

અન્યથાર્થ—(જલ મતિકા વિન) પાણી અને
માત્રી સિવાયની (ઓર કહુ) બીજી કોઈ ચીજ
(અદત્તા) દીધા વિના (નાહિ) ન (અહે) દેવી તિને
અચૌર્યાલુપત કહે છે) (નિજ) પોતાની (વનિતા
વિન) સ્ત્રી સિવાય (સકલ નારિસો) બીજી સર્વ
સ્ત્રીઓથી (વિરત્તા) વિરકત (રહું) રહે તિ બ્રહ્મચર્યા-
લુપત છે) (અપની) પોતાની (શક્તિ વિચાર)
શક્તિ વિચારીને (પરિવ્રજ) પરિવ્રજ (ગેરો) મર્થ

હેતુથી, બીજે ઉપાય ન હોય ત્યાં દશિના વગેરેથી શનુ
ઓનો સાગી પછ કહે છે—એમ પચાધ્યાયી વગેરે જાઓમા
ગપાટ લખ્યું છે

(૨) પ્રમાણ અને કલાપના નિમિત્તથી જ્યાં પ્રાણમાં
કુસામા આવે છે ત્યાં જ દિસાનો નેષ લાગે છે જ્યાં
તેડુ નિમિત્ત નથી ત્યાં પ્રાણમાં હોવા જતાં પશુ દિસાનો
દોષ લાગતો નથી જેમ-વૈષ, ડોહટર અને શિક્ષકી
પ્રાણધાન હોવા જતાં પણ દિસાનું પાપ લાગતું નથી
આ રીતે બીજા પાપોના નિવર્તન પછી સમજી તેડુ

દિત (રાખે) રાખવો તિ પરિગ્રહ પરિમાણાલુપ્ત
છે) (દશ દિશ) દશ દિશાઓમા (ગમન)
જવા-આવવાની (પ્રમાણ) મરોઢા (દાન) રાખીને
(તમ) તેની (ત્રીમા) હલુ (ન નાખે) બિલ્લખન ન
કરવુ તિ દિગ્ગત નામનુ અલુપ્ત છે

સાવાર્ય-જન સમુદાય માટે જ્યા અટકાયત
ન હોય અને કોઈ ખામ વ્યક્તિની માલિકી ન
હોય એવા પાણી અને માટી જેવી વસ્તુ સિવાયની
પોતાની માલિકી ન હોય એવી પારકી વસ્તુને
તેના માલિકના નીધા વગર ન લેવી (તથા ઉપાડીને
બીજાને ન દેવી) તેને અચોખ્ખાલુપ્ત કહે છે

જેની સાથે વિધિપ્રમાણે વિવાહ થયે હોય
એવી પોતાની પરલેહી શ્રી સિવાય બીજી બધી
શ્રીઓથી વિરક્ત રહેવુ (તેની સાથે મા, બહેન
અને પુત્રી સમાન જોવુ, અને શ્રીઓએ પોતાના
સ્વામીને છોડીને બીજા બધા પુરુષોને પિતા, બાઈ
અને પુત્ર સમાન સમજવા) તે બ્રહ્મચર્યાલુપ્ત છે

પોતાની શક્તિ અને પોતાની યોગ્યતાને
ખ્યાલ રાખીને જીવન પરિવર્તને માટે ધન, ધાન્ય
આદિ બાહ્ય પરિગ્રહોનુ પરિમાણ (માપ) કરીને
તેનાથી વધારેની ઈચ્છા ન કરવી તેને પરિગ્રહ
પરિમાણાલુપ્ત* કહે છે

* નોખ-આ પાપ (અહિંસા, સત્ય, અચોખ્ખ, બ્રહ્મ

દશે દિશાઓમા જવા-આવવાની મર્યાદા નક્કી કરીને જિંદગી સુધી તેનું ઉલ્લંઘન ન કરવું તેને દિગ્ગત કહેવાય છે, તેમા દિશાઓની મર્યાદા નક્કી કરવામા આવતી હોવાથી તેને ‘ દિગ્-ગત ’ કહેવાય છે

આથા ૧૧ (પૂર્વાર્ધ)

દેશગત [દેશાવગાશિક] નામના ગુણગતનું લક્ષણ

તાહુમે ફિર પ્રામ, ગલી ગૃહ રાગ ઘજારા ।

ગમનાગમન પ્રમાણ, ઠાન અન સફલ નિવારા ॥

અર્થ- (દિગ્) પછી (તાહુમે) તેમા [દિર્ઘ પ્રસિદ્ધ-પ્રસિદ્ધ] (પ્રામ) ગામ (ગલી) શેરી (ગૃહ) મકાન (ખાગ) ખગીચા અને (ખજારા) ખજાર સુધી (ગમનાગમન) જવા-આવવાનું (પ્રમાણ) માપ (ઠાન) રાખીને (અન) ખીજા (સફલ) બધાને (નિવારા) ત્યાગ કરવો [તેને દેશગત અથવા દેશાવગાશિકગત કહે છે]

સાંચાર્થ-દિગ્ગતમા જિંદગી સુધી ઠરવામા આવેલી જવા-આવવાના ક્ષેત્રની મર્યાદામા પછી (ઘડી, કલાક, દિવસ, મહિના વગેરે કાળના નિયમથી) ટોઈ પ્રસિદ્ધ ગામ, રસ્તો, મકાન અને ખજાર સુધી

ચર્ચા અને પગિયકપગિમાણું અપ્પુનત છે, કારણ કે તે દિશાદિને લોકમા પણ પાપ માનવામા આવે છે, તેના આ મતોમા એક દેશ (રમૂળપણે) ત્યાગ કરવામા આવ્યો- છે અને તેને લીધે જ તે અલગત કહેવાય છે.

જવા-આવવાની મર્યાદા કરીને તેનાથી અધિક હંદમાં
તે જણ તે દેશવત કહેવાય છે

ગાથા ૧૧ (ઉત્તરાધી) તથા ૧૨

પાપ અનર્થદંડવતોનું લક્ષણ

કાઠૂફી ધન હાનિ, કિસી જય હાર ન ચિતે ।
દય ન સો ઉપદેશ, હોય અથ વનજ કૃપીતે ॥૧૧॥
કર પ્રમાદ જલ ભૂમિ, વૃક્ષ પારક ન વિરાધે ।
અસિ ધનુ હલ હિસોપકરણ નહિ દે યશ લાધે ॥
રાગ દ્વેષ-કરતાર, વયા વનહુ ન સુનીજે ।
જોરહુ અનરથ વદ, હેતુ અથ તિન્હે ન ફીજે ॥

અન્વયાર્થ-૧-(કાઠૂફી) કાઠના (ધન હાનિ)
ધનના નાશનો, (કિસી) કોઈની (જય) જીતનો
[અગર] (હાર) કોઈની હારનો (ન ચિતે) વિચાર
ન કરે તો [તેને અપધ્યાન અનર્થદંડવત કહેવાય છે]
૨-(વનજ) વ્યાપાર અને (કૃપીત) ખેતીથી (અથ)
પાપ (હોય) થાય છે, તેથી (ના) એનો (ઉપદેશ)
ઉપદેશ (ન દેય) ન દેવો [તેને પાપોપદેશ અનર્થ
દંડવત કહેવાય છે] ૩-(પ્રમાદ કર) પ્રમાદથી [પ્રયો
જન વગર] (જલ) જલ કાચિક (ભૂમિ) પૃથ્વીકાચિક
(વૃક્ષ) વનસ્પતિકાચિક (પાવક) અગ્નિકાચ [અને
વાયુકાચ]ના લેવોનો (ન વિરાધે) ઘાત ન કરવો
[તે પ્રમાદવ્યર્થો અનર્થદંડવત કહેવાય છે] ૪-(અસિ)
તલવાર (ધનુ) ધનુષ્ય (હલ) હલ [વિગેશ] (હિસો

પકરણ) હિ સા વવામા ઠારણુમૂત પદાર્થોને (ઢ) આપીને (યશ) જશ (નહિ લાધે) ન લેવો તિ હિ સાદાન અનર્થદંડ કહેવાય છે] ૫-(ગાગ-દ્વેષ ઠગતાર) ગાગ અને દ્વેષ ઉત્પન્ન કરવાવાળી (કથા) કથાઓ (કથાઈ) ક્યારે પણ (ન સુની ઈ) માલગવી નહિ તિ હુ ત્વતિ અનર્થદંડનત કહેવાય છે] (ઔર હુ) અને ખીનત પણ (અથ હેતુ) પાપના ઠારણુ (અનરથ દંડ) અનર્થ દંડ છે (તિન્હૈ) તેને પણ (ન કીન્હૈ) કરવા નહિ

ભાવાર્થ-૦ખ્યાંથી ડાઘના ધનનો નાશ, હાગ અથવા શુત વગેરેનો નિઘ વિચાર ન કરવો તે પહેલુ અપાપ્યાન અનર્થદંડનત કહેવાય છે-૧ હિ સાત્તપ પાપજનક વ્યાપાર અને ખેતી વગેરેનો ખિનત-ઈતી ઉપદેશ ન આપવો તે પાપોપદેશ અનર્થદંડનત છે-૨ પ્રમાદને વશ વડને પ્રયોજન વિના પાળી ઢાળવુ, જમીન ખોદવી, ઝાડ કાપવા, આગ લગાડવી [અને હવા લગાડવી] એ વગેરેનો ત્યાગ કરવો [અર્થાત્] પાવ્ય કાચના શુવોની હિ સા ન કરવી] તેને પ્રમાદ ચર્ચો અનર્થદંડનત કહેવાય છે-૩ જશ મેળવવા માટે, તલવાર વગેરે હિ સાના ઠારણુમૂત હથિયારોને ખીનત ઠાઘ માગે તો ન આપવા તેને હિ સાદાન અનર્થદંડ નત કહેવાય છે-૪, રાગ-દ્વેષ ઉત્પન્ન કરવાવાળી વિદ્યા, કિસ્સા

અન્યથાર્થ - જે છવ (બારહ મતકે) બાર મતોના (પન પન) પાચ-પાચ (અતિચાર) અતિચારોને (ન લગાવે) લગાડતો નથી, અને (મરણ સમયે) મરણ વખતે (મન્યામ) સમાધિ (ધાગ) ધારણ કરીને (તથા) તેના (દાપ) દોષોને (નશાવે) દૂર કરે છે તે (યો) આ પ્રકારે (આવક નત) આવકના મનો (પાણ) પાણીને (સોનજ) સોળમા (સ્વર્ગ) સ્વર્ગમુખી (ઉપગતવે) ઉપગ છે, [અને] (તહતે) ત્યાંથી (અથ) મરણ પામીને (નર જન્મ) મનુષ્ય પર્ણ (પાચ) પામીને (અનિ) અનિ (દૃષ્ટ) થઈને (શિવ) શિવ (જાયે) જાય છે

ભાવાર્થ - જે છવ આવકના ઉપર કહેલા બાર મતોને વિધિપૂર્વક છવનપર્યંત પાળતા તેના પાચ-પાચ અતિચારોને પણ ટાળે છે અને મૃત્યુ વખતે પૂર્વ અવસ્થામાં ઉપાજન કરેલા દોષો નાશ કરવા માટે વિધિપૂર્વક સમાધિમંથ (સંકલેખના) *

ત્યાં કોષ વારને નર થનિ નર શત્રુ અથવા અન્ય ત્યાગ વગરથી પ્રાણુ જાત્રામાં આવે છે ત્યાં આપ માત્ર મહેસાવ છે પણ 'સ' નેખતા મા આત્મસ્ત્રાણ (ધમ) ના હંતુથી સરીગ અને કપાળો ફૂટ કરતા ચક્રો સરીગ ત્યાગ કરવામાં આવે છે ત્યાં કપાળમાવ નર્યા નિષમક્ષણ વગેરે નહિ હોવાથી આ મવાત (આપવાત) કહી શકાતો થી

ધારણ કરીને તેના પાંચ અતિયાગેને પણ દર દરે છે તે આયુધ્ય પૂર્ણ થતા મરીને મતોના પ્રભાવથી મોળામા સ્વર્ગ મુખી ઉપજે છે * અને ત્યાં માગરો મુખી મુખો ભોગવે છે અને આયુધ્ય પૂર્ણ થતા ત્યાંથી મરીને મનુષ્ય પચીય પામી મુનિમતોનું પાલન કરે છે અને ઘણું કરીને તે જ ભવે મોક્ષ પ્રાપ્ત કરે છે

ચોથી ઢાળનો આગમ

સમ્યગ્દર્શનના અભાવમા જે જ્ઞાન હોય છે તેને કુજ્ઞાન (મિથ્યાજ્ઞાન) કહેવામા આવે છે સમ્યગ્દર્શન થયા પછી તે જ જ્ઞાનને સમ્યગ્જ્ઞાન કહેવાય છે, આ રીતે જો કે એ બન્ને (સમ્યગ્દર્શન અને સમ્યગ્જ્ઞાન) સાથે જ હોય છે, તોપણ તેના લક્ષણો જુદા જુદા છે અને કારણ-કાર્ય ભાવનો તફાવત છે અર્થાત્ સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાનનું કારણ છે

પોતાને અને પર વસ્તુઓને જેવી રીતે જો તેવી રીતે જાણવું તે સમ્યગ્જ્ઞાન કહેવાય છે, તેનાથી આત્મજ્ઞાન અને કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે સમ્યગ્જ્ઞાન મિલાય મુખદાપક વસ્તુ ખીજી હોય નથી,

* एवमपि प्रा विमलं, सदृष्टियदि कथति दृष्टित ।

तद्विनिर्गदुष्टम्, इदम् प्रपद्यते निदनात् ॥ ૩૭૦ ।

(આમીકર્મનિભાણુમેશા મેલક-૩૭૦)

અને તે જ જન્મ, જરા અને મરણનો નાશ કરે છે મિથ્યાદૃષ્ટિ છૂવે, સમ્યગ્જ્ઞાન વિના, કરોડો જન્મો સુધી તપ તપવાથી જેટલા ઠમો નાશ પામે તેટલા ઠમો સમ્યગ્જ્ઞાની છૂવે ત્રિગુણિથી સહુ માત્રમા નાશ થઈ જાય છે પૂર્વે જે છૂવ મોક્ષમા ગયા છે, ભવિષ્યમા જશે અને હાલ મહાવિદેહ મેત્રથી જઈ રહ્યા છે તે બધા પ્રભાવ સમ્યગ્જ્ઞાનનો છે જેવી રીતે મૂમજઘાર વરસાદ વનની બધી કર અગ્નિને લણમાત્રમા નષ્ટ કરે છે તેવી રીતે આ સમ્યગ્જ્ઞાન વિષય વાસનાઓનો લણમાત્રમા નાશ કરે ॥

પુણ્ય-પાપ તો પુનઃજન્મની પધાર્થો છે રહેટના ઘડાની માફક તે પુણ્ય-પાપ જિવટ-પાલટ થયા કરે છે, તે પુણ્ય-પાપના ફળોમા હપ્ત શોક કરવો તે મૂર્ખતા ॥ તેથી પ્રયોજનમૂલ વાત તો એ છે કે પુણ્ય-પાપ સહિત સાસારિક જ જળોથી છટીને સમ્યગ્જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું જોઈએ

આત્મા અને પરવસ્તુઓનું લોક વિજ્ઞાન (શુદ્ધ પશુનું જ્ઞાન) તે આ સમ્યગ્જ્ઞાનનું કારણ છે તેથી જેમ જને તેમ સશય, વિષયવ અને અનધ્યવસાયનો ત્યાગ કરીને તાન્વના અધ્યાસ વડે સમ્યગ્જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું જોઈએ, કારણ કે મનુષ્ય પધાર્થ,

ઉત્તમ શ્રાવક કુળ અને નિવસણોનું આશ્રય
વગેરે સુયોગ, - જેમ સમુદાય છે તે રત્ન ફરી હાથ
આવતું નથી તેમ, - વારવાર મળતું નથી, એવા
દુર્લભ સુયોગને પાળીને તે બધું રૂપથી રૂપે તે
મૂર્ખતા છે

સમ્યગ્જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરીને કાર્યકારિય ધારણ
ઠરવું જોઈએ તે (સમ્યક્કર્મ) એકદેશ અને
સકલદેશ અર્થાત્ અલગ અલગ મહાનત એવા
લેઈથી બે પ્રકારનું છે, તેમાં સુચરિત્રનું પાલન
મુનિ ઠરે છે અને બારવનનું પ્રગિત્રનું પાલન
સમ્યગ્દષ્ટિ શ્રાવક ઠરે છે

જે શ્રાવક આ બારવનનું નિવાસ પાળીને
મૃત્યુ વખતે ગામ્ભીર્યમાળતાને લીધે નિરાશ નિરતિચાર
મમાધિ મરણને ધારણ કરે છે, તે અગાઉ નિરતિચાર
પૂરું થવાથી યોગ્યતા પ્રમાણ - અગાઉ આયુધ્ય
ઉત્પન્ન થાય છે, અને ત્યાર પછી સર્ગ સુધી
મનુષ્ય પર્વાય પામે છે, ૧૧ પૂર્વે થતા
મોક્ષ પામે છે આથી (સમ્યક્કર્મ) ધારણ કરી

નહિ તમ્યગ વ્યવસ્થા, જાણીને સમ્યક્
જ્ઞાન તરમુક્ત, ચારિત્રાણક લમત ।

૩૮ ॥

અર્થ-અગાઉ પૂર્વક આજિત નિહિ ઉપ
આગિત આરાવન રૂપ થવાનું નથી
તેમ છે

ચારિત્રનુ પાત્રન કરવુ તે ફરક આત્મ હિતેથી
હવનુ કરાવ્ય છે

ચોથી હાળનો ભેદ મગ્નહ

હાળ-નિશ્ચયકાળ અને વ્યવસ્થા હાળ, અથવા શૂન,
ભરિય અને વર્તમાન

ચાલિય-એકેલ (અહતત યુગ, નિઠન) આ
સુચિત (અહતત સુદમ, સ ન)

જ્ઞાનદોષ સરસ નિપર્ણ અને અનધ્યવસાય

દિશા-પૂન પત્તિમ ઉત્તર, દિશુ, ઇશાન વાયવ્ય,
નૈઋત્ય, આગ્રેય રેખ અને ઝરો-એ સ છે

પર અતુલ્ય-એ માસી ભે આ મ ઝો ભે ચોદસ

પાત્ર-હિતમ મ ધમ અને જલન્ય

મુનિ-ન્ય પિ ગિ ઝો માનની ગિ

નિકૃધા-શ્રી ભોજન દેગ અને ગ ત્ય એ આ પિ
કથા તે નિકૃધા છે

નત-પ-અહતત, ન-ગુહુનત અને ડ-શિખાનત
એ બાગ છે

કેગત્રય (૧કુ ગેગ)-જન્મ જગ ઝો મરણ

દિસા-સ પી આગ્રેય, ઉલોમી પી આ ગિરોધિ પી
એ ચાગ અથવા ન્ય દિસા અને ભાવ નિસા એ બે

ચોથી હાળનુ લક્ષણ મગ્નહ

અહતત-પાથ પામેનો સ્વગરૂપ એકદેશ ત્યાગ
ક વો તે

અતિચાર-પતની અપેક્ષા ગળસા છતા તેો એક
દે. જ મ મ થવો તે અતિચાર કહેવાય છે

અનધ્યનસાધ(મોહ)- ' જાઈ છે ' એના નિઝ
યદિત જ્ઞાનને અનધ્યનસાધ કંઠસાધ છે

અનર્થ-ક- પ્રયોજન નગર મન, વચન, કાયાની
અશુભ પ્રવૃત્તિ

અનર્થદ્વંદ્વ ઉત્ત- પ્રયોજન નગર મન, વચન, કાયાની
અશુભ પ્રવૃત્તિો ત્યાગ

અનરિજ્ઞાન- ૬ ય-જ્ઞેન-કાળ-ભાવની મધ્યાનપૂર્વક
પી પદાર્થો ગ્રપટ ગણુ ॥ જ્ઞાન

ઉપભોગ- વારના ભોગની રાજ્ય તેની નસ્તુ

ગુણુ- ૬ યના જના ભાગમા અને ગધી હાનતમા જે
દમેના ને કે તે

ગુણુમત- આપનતો અન મગગુણો પુષ્ટિ જ્ઞાના નત

પર-આત્માધી (ન-ની) જુલો નસ્તુઓને પર હેરાય છે

પરોક્ષ-ઈન્દ્રિયા વગેરે ઈ સદાજ્ઞતાથી ચરાનાગુ જ્ઞાન

પ્રત્યક્ષ-ઈન્દ્રિયો નોગે ઈ સદાજ્ઞતા નગર ચરાનાગુ જ્ઞાન

પર્યાય-ગુણોનો વિકાર (૬ રાગ) અથવા બન

ભોગ-એ- જ નાગ ભોગની સાર તેની નસ્તુ

મતિજ્ઞાન-ઈન્દ્રિયો ઓ મનની મહાપતાથી વગ્તુને

જ્ઞાનચારાગુ જ્ઞાન

મહાનત-દિ સા વગેરે પાચ પાપોનો સર્વથા ત્યાગ

ક ના તે

મન પર્યાય જ્ઞાન-ન્ય, જ્ઞેન કાળ-ભાવની મરો ાથી

મીજના મનના રહેન સન અથવા ગૃ, કપી પત્રોને

જ્ઞાનચારાગુ જ્ઞાન

નિપચંચ-૧૫ જ્ઞાન જેમકે-હીપને ચાહી જાણી,
ચાહીને હીપ જાણી

નત-શુભમાર્ગે ક ના જો અશુભ માર્ગ ઠેકા તે
અથવા હિસા ચોગી નસત્ય અગ્રજ્ઞચરં જો પરિચિત
એ પાચ પાપોથી ભારપૂરવ રિગ્જન થનુ તેો નત કહે
છ (૧૫ ચંચન થરા પડી નત હોય છે)

ગિદ્ધાનત-મુનિનત પાપવાની શિક્ષા દેનાર મત
શ્રુતજ્ઞાન-મતિજ્ઞાનથી જાણેતા પાપો વિશેષ પ્રકારે
જાણનાર જ્ઞાન.

સન્યાસ-(સ નેખતા) આત્માનો ધર્મ સમજીને પોતાની
મુખ્યતાને માટે માપો જો તરીકેને ,ય ક ના (મરીર
તરવનુ લક્ષ ઠેકા દેવુ) તે સમાધિ અથવા સત્નેખના
કહેવાય છે

સમય-વિરોધના સતિ અને પ્રમાણ અનુબંધન
કરના જ્ઞાન જેમકે-આ હીપ દમેકે ચાહી દમેકે આત્મા
પોતાનું કરી રહેતો દમેકે પગનું નીચ નો દરી ?

અ ત્ર - પ્રદર્શન

૧-અતિ મિથ્યાતા તે જગી સુચીને માટે છે, પણ
દેહનના મિથ્યાતા પગી ક નાક વગેરે સુખર કરેલ વખત
રુપીની //

૨-પરિચિત પગિનાનુ નતમા પમિદનુ જેટલુ પ્રમાણ
(મિથ્યાતા) કરવામા આવે તેનાથી પણ ઓછુ પ્રમાણ
ઓળખામ પરિચિતુ નતમા કરવામા આવે છે

૩-પૌષ્પમા તો આ-ભ અને વિષય કપાયાદિનો ત્યાગ
ગ્રવા હતા એ ના બોજન કરવામા આવે છે ઉપવાસમા
બોજનનો સરવા ત્યાગ હોય છે, મો પૌષ્પ-ઉપવાસમા
આમ, વિષય-દ્રવ્ય અને આદ્યોનો ત્યાગ તથા તેની
ધામ્પુ અને પારણાના નિસે એટલે કે આજ પાળના
નિમે પણ એકાસ કે કરવામા આવે છે

૪-ભોગ તો એક જ વાર ભોગવવા ચોગ્ય હોય કે
પણ ઉપભોગ વાર વાર ભોગવી શકાય છે

ચોથી ઢાળની પ્રસ્તાવલી

૧-અર્થોચ્ચત, અપુનત, અતિચાર, અતિથિ
સંવિભાગ, અનર્થવ્યવસાય, અનર્થદંડ, અનર્થદંડનત
અપધ્યાન, અવધિજ્ઞાન, અહિસાણુનત, ઉપભોગ,
ઉવળજ્ઞાન, શુભુનત, દિગ્નત, હુ શ્રુતિ, દેશનત, દેશ-
પ્રત્યક્ષ, પરિગ્રહ પરમાણુનત, પરોક્ષ, પાપોપદેશ,
પ્રત્યક્ષ, પ્રમાદચયા, પૌષ્પ ઉપવાસ, બ્રહ્મચર્યાણુનત
ભોગ-ઉપભોગ પરિમાણુનત, ભોગ, મતિજ્ઞાન, મન
પર્યાવજ્ઞાન, વિપર્યાય, નત, શિક્ષાનત, શ્રુતજ્ઞાન, સકલ
પ્રત્યક્ષ, સમ્યગ્જ્ઞાન, મત્યાણુનત, સામાયિક, સશય,
સ્વસ્તીગતોપનત અને હિમાદાન એ—વગેરેના
લક્ષણ બતાવે

૨-અણુનત, અનર્થદંડનત, કાળ, શુભુનત, દેશ
પ્રત્યક્ષ, દિગ્ન, પરોક્ષ, પર્વ, પાત્ર, પ્રત્યક્ષ, વિક્રયા,

પાંચમી ઢાળ

ગાથા-૧

ભાવનાઓના ચિતવનનું કારણ, તેના

અધિકારી અને તેનું ફળ

મુનિ સકલગતી પદ્મભાગી, ભવ-ભોગનતૈ વૈરાગી ।
વરાગ્ય લપાવન માદ, ચિત્તે અનુપ્રેક્ષા માર્દ ॥

અન્વયાર્થ - (ભા.) હે ભગ્યશ્રી! (સંવચની) મહાશત ॥ ધારક (મુનિ) મુનિરાજ (બડભાગી) વિશેષ ભાગ્યવાન છે, કારણકે તેઓ (ભવ-ભોગનતૈ) સ સાર અને ભોગોથી (રાગી) વિરક્ત થઈ જાય છે અને (વૈરાગ્ય) વરાગ્યરૂપી પુનને (લિપાવન) ઉત્પન્ન કરવા માટે (માદ) માતા સમાન (અનુપ્રેક્ષા) બાવ ભાવનાઓનું (ચિત્તૈ) ચિતવન કરે છે

ભાવાર્થ - પાંચમહાશતોને ધારણ કરનાર મુનિરાજ મહા ભાગ્યશાળી છે, કેમકે તેઓ સ સાર અને ભોગોથી વિરક્ત થઈ જાય છે, અને જેવી રીતે કોઈ માતા પુત્રને જન્મ જાણે છે તેવી રીતે આ બાર ભાવનાઓ વરાગ્યને પેદા કરે છે તેથી તે મુનિરાજ વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન કરવા માટે આ બાર

इन चिन्तत सम सुख जागै, जिमि ज्वलन पवन के लागै ।
जब ही जिय आत्म जाने, तब ही जिय जिससुख ठानै ॥

અન્વયાર્થ—(જિમિ) જેવી રીતે (પવનકે) પવનના (લાગે) લાગવાથી (જ્વલન) અગ્નિ (જાગે) લાગૂં જોઈ છે, [તેવી રીતે આ બાર ભાવનાઓનું] (ચિતન) ચિતવન કરવાથી (સમગ્રુખ) સમતારૂપી મુખ (જાગૃત) પ્રગટ થાય છે [આ ભાવનાઓ દ્વારા] (જળજી) જ્યારે (જિય) હવ (આત્મ) આત્મસ્વરૂપને (જાને) જાણે છે (તળજી) ત્યારે જ (જિય) હવ (ગિવમુખ) મોક્ષમુખને (હાન) પ્રાપ્ત કરે છે

ભાવાર્થ—જેવી રીતે પવન લાગવાથી અગ્નિ એકદમ લાગૂં જોઈ છે તેવી રીતે આ બાર ભાવનાઓનું વાગવાર ચિતવન કરવાથી સમતા (શાંતિ) રૂપી મુખ પ્રગટ થઈ જાય છે—વધી જાય છે (આ ભાવનાઓ દ્વારા) જ્યારે આ હવ આત્મસ્વરૂપને જાણે છે અર્થાત્ જ્યારે પર પદાર્થોથી સંબધ છોડીને સમતારસનું પાન કરે છે—ત્યારે મોક્ષમુખને તે પ્રાપ્ત કરે છે

[તે બાર ભાવનાઓનું સ્વરૂપ કહેવાય છે]

ગાથા-૩

અનિત્ય ભાવના-૧

जोउन गृह मो घन नारी हय गय जन आझाकारी ।
इंद्रीय-भोग जिन धाई, सुरधनु चपला चपलाई ॥

અન્વયાર્થ - (જીવન) યુવાની, (ગૃહ) ઘર, (ગો) ગાય, (ધન) લક્ષ્મી, (નારી) સ્ત્રી, (હથ) ઘોડા, (જય) હાથી (જન) કુટુંબી (આજ્ઞાકામી) નોકર-ચાકર અને (ઇન્દ્રીય-ભોગ) પાચ ઇન્દ્રીયોના ભોગ એ બધા (સુરધનુ) ઇન્દ્રધનુષ તથા (અપહ્તા) વિજળીની (અપહ્તાઈ) અવળતા-સુશુકતાની માફક (છિન યાઈ) હણુમાત્ર રહેનારા છે

ભાવાર્થ - યુવાની, મકાન, ગાય, બેસ, ધન, અવેરાત, સ્ત્રી, ઘોડા, હાથી, કુટુંબી, નોકર અને પાચ ઇન્દ્રીયોના વિષય એ બધી ચીજો હણુક છે-અનિત્ય છે-નાશવાન છે જેમ ઇન્દ્ર ધનુષ અને વિજળી વગેરે જોતજોતામા નષ્ટ થઈ જાય છે તેમ આ યુવાની વગેરે પણ ભોગ વખતમા નાશ પામે છે તે કોઈ પદાર્થ નિત્ય અને સ્થાયી નથી જેમ વિચાર કરવો તે પહેલી અનિત્યભાવના છે

ગાથા-૪

અસરણ ભાવના-૨

સુર અસુર સગાધિપ જીતે, મૃગ જ્યોહરિ, કાલ ફાટે તે ।
મણિ મત્ર તત્ર થદુ હોઈ, મરતેન વચાવે કોઈ ॥

અન્વયાર્થ - (સુર-અસુર અગાધિપ) ઇન્દ્ર, નાગેન્દ્ર અને અગેન્દ્ર-ચક્રવર્તી (જે તે) જે જે છે (તે) તે બધાનો-(મૃહ હરિ જ્યો) જેમ હરણને સિંહ મારી નાખે છે તેમ-(કાલ) મરણ (દલે)

નાશ કરે છે (મણિ) ચિતામણી વગેરે મણિ-રત્નો
(મત્ર) મોટા મોટા રક્ષામત્ર (તત્ર) ત્રાટકડોડી
વગેરે (બહુ હોઈ) ઘણા છે પણ (મરતે) મરણ
પામનારને (કોઈ) તે કોઈ (ન બચાવે) બચાવી
શકતું નથી

ભાવાર્થ—સ સારમા જે જે સુરપતિ (ઇન્દ્ર),
અસુરપતિ (નાગેન્દ્ર) અને ખગપતિ (ખગેન્દ્ર-ચક્ર-
વર્તી) વગેરે છે તે સર્વનો,—જેમ હરણને સિંહ
ભાગી નાખે છે તેમ,—મોત નાશ કરે છે
ચિતામણી વગેરે મણિ, મોટા રક્ષામત્ર અને તત્ર
વગેરે ઘણા છે પણ મરણથી કોઈ પણ બચાવી
શકતું નથી [કહેવાનો આશય એ છે કે—જગતમા
કોઈ શબ્દ નથી, જ્યાં મહા પુરુષોની પણ આવી
દશા છે ત્યાં પછી સાધારણ જીવોનું તો પૂછવું જ
શું ? કોઈથી રક્ષાની આશા કરવી નહીં, નહીં છે,
મરણથી કોઈ બચાવવાવાળું નથી] આવો વિચાર
કરવો તે બીજી અશરણ ભાવના છે

ગાથા—૫

સ માર ભાવન -૩

ચહુંગતિ દુસ જીવ મરે હૈ, પરિવર્તન પચ કરે હૈ
સયવિધિ સ સાર અસારા, ચામે સુસ નાહિ છગારા ॥

અ-વચાર્થ—(જીવ) જીવ (ચહુંગતિ) ચાર
ગતિમા (દુષ્ટ) દુષ્ટ (મરે હૈ) સહન કરે છે, અને

શ્રી વગેરે (મિત્ર) મળીને (ઈક) એક (કચો ફૂલો) કેમ
હોઈ શકે ?

સાવાર્થ—જેમ દૂધ અને પાણી એકમેક યદને
લેખા મળી જાય છે પરંતુ પોત-પોતાના ગુણ વગેરેની
અધેશા મે જાને જુદા જુદા રહે છે, તેમ આ જીવ
અને શરીર પણ એકમેક યદને મળેલા છે તોપણ
તે બે પોતપોતાના સ્વરૂપાદિની અધેશા મે જુદાં
જુદાં છે—એક નથી અને જરાય જુદા નહિ દેખાતા
એવા જીવ અને શરીર પણ જ્યાં જુદા જુદા છે તો
પણ જુદા દેખાતા એવા ધન, મંત્રન, પુન અને
શ્રી વગેરે પોતા નાથે એક કેવી ગીતે હોય ?
એટલે જ પુન, શ્રી વગેરે કોઈપણ વસ્તુ પોતાની
નથી આ ગીતે હું જુદો છું અને તે જ્યાં મારાથી
જુદા છે એવો વિચાર કરવો તે પાંચમી અન્યત્વ
ભાવના છે

મુશ્કના એકત્વભાવના પ્રવૃત્તિરૂપ છે અને અન્ય
ત્વ ભાવના નિવૃત્તિરૂપ છે, અથવા તો એકત્વભાવના
કાર્યરૂપ છે અને અન્યત્વભાવના કારણરૂપ છે, એકત્વ
ભાવનામાં આત્માના એકત્વપણાનું ચિત્તવન કરવામાં
આવે છે અને અન્યત્વભાવનામાં પરપદાર્થથી જુદા
પણાનું ચિત્તવન કરવામાં આવે છે, એટલે કે
એકત્વભાવનામાં એકતાનું અને અન્યત્વભાવનામાં

લુંઠાપણાનું ચિતવન કરવામા આવે છે, તે જે ભાવનાઓમા આ તફાવત છે

ગાથા—૮

અશુચિ ભાવના—૧

પલ નધિર રાધ મલ થૈલી, લીકમ વસાદિતૈ મૈલી ।
નવ દ્વાર વઢૈ ધિનકામી, અસદેહ ફરૈ કિમિ યારી ॥

અન્વચાર્થ— જે (પલ) માસ (અધિર) લોહી (રાધ) પડ અને (મલ) વિષ્ટાની (થૈલી) ઠાથળી છે, (લીકમ) હાડકા (વસાદિતૈ) ચરળી વગેરેથી (મૈલી) અપવિત્ર છે અને જેમા (ધિનકામી) તિરસ્કાર ઉત્પન્ન કરાવવાવાળા (નવ દ્વાર) નવ દરવાજા (વઢૈ) વહે છે (અસ) એવા અપવિત્ર (દેહ) શરીરમા (યારી) પ્રેમ—રાગ (કિમિ) કેમ (કરૈ) કરાય ?

ભાવાર્થ—આ શરીર તો માસ, લોહી, પડ, વિષ્ટા, વગેરેની ઠાથળી છે અને હાડકા ચરળી વગેરેથી ભરેલ હોવાથી અપવિત્ર છે, તથા તિરસ્કાર ઉત્પન્ન કરાવનાર નવ દ્વારોથી મેલને બહાર કાઢે છે એવા અપવિત્ર શરીરમા ગમ કેમ કરાય ? [અર્થાત્ આ શરીર, ઉપગ્રથી તો માખીની પાખ જેવી પાતળી ચામડીથી મઢેલું છે તેથી તે બહારથી સુદર લાગે છે, પણ જો તેની અદરની હાલતનો વિચાર કરવામા આવે તો તેમા ઉપર સુખજ એવી અપવિત્ર વસ્તુઓ ભરી છે કે જેનું નામ લેવાથી પણ ઇન્દ્રિય ઉત્પન્ન

ધાય છે, તેમી તેમા અકર કે રાગ કરવો નમશે
છે) આવો વિચાર કરવો તેછૂટી અથુ િભાવના છે

ગાથા-૬

આત્મવ ભાવના—૭

જો યોગન કી ચપનાદ તારે દે આગર માદ ।
આત્મવ દુઃખર ધનેર, ધુધિવત તિરે નિરવેરે ॥

અન્વયાર્થ - (ભા.) હે સત્ય જીવ ! (યોગનકી)
મન, વચન અને કાયા એ ત્રણ યોગોની (ભે) ને
(ચપકાઈ) અચળતા છે (તારે) તેનાથી (આત્મવ)
આત્મવ (હવે) ધાય છે, અને (આત્મવ) તે આત્મવ
(ધનેર) ધણુ (દુઃખકાર) દુઃખ કરનાર છે, માટે
(ધુધિવત) સમજનાર (તિરે) તેને (નિરવેરે) દૂર કરે !

ભાનાર્થ - હે સત્યજીવો ! મન, વચન, અને
કાયાની અચળતાથી કર્મોનો આત્મરચાય છે અર્થાત્
કર્મો આવે છે, અને તે આત્મવ જીવને બહુ દુઃખ
આપનાર છે, તેથી શુદ્ધિમાન તેને દૂર કરે-તેનાથી
બચે, આવો વિચાર કરવો તે નાતમી આત્મવ
ભાવના છે

ગાથા ૧૦

સ વર ભાવના—૮

જિર પુણ્ય પાપ નહિ કીના, આત્મ અનુભવ ચિત્ત હીના ।
તિનહી વિધિ આયત રોકે, સ વર હિમુગ અલોકે ॥

અન્વયાર્થ—(નિત) જેઓએ (પુણ્ય) શુભભાવ અને (પાપ) અશુભભાવ (નહિ કીના) કયાં નથી, અને માત્ર (આતમ) આત્માના (અનુભવ) ચિતવનમાં [શુદ્ધ ઉપયોગમાં] (ચિત) જ્ઞાનને (દીના) લગાડુ છે (તિનહી) તેઓએ (આવતા) આવતા (વિધિ) કરીને (ગઈ) રોક્યા છે અને (સવર લહિ) સવર પ્રાપ્ત કરીને (મુખ) મુખનો (અવલોકે) ત્રાસાત્કાર થયો છે

ભાવાર્થ—શુભઉપયોગ અને અશુભ ઉપયોગ (વિષયાનુગત) રૂપ ભાવે બધનું કામ્ય હોવાથી તેને જે વિવેકી જીવ કરતો નથી અને માત્ર કર્મ બધને રોકવાવાળા આત્માના ચિતવનમાં (શુદ્ધ-ઉપયોગમાં) જ્ઞાનને લગાવે છે તે આવતા કરીને રોકીને જ સવરને પ્રાપ્ત કરે છે અને મુખ પામે છે—આવે વિચાર કરવો તે આઠમી સ્વર ભાવના છે

ગાથા-૧૧

નિર્જરા ભાવના—૬

નિત કાલ પાપવિધિ સરના, તામે નિજકાજ ન સરના ।
તપ કરિજો કર્મ ચિપાવૈ, સોઈ શિવ સુખ દરસાવૈ ॥

અન્વયાર્થ—જે (નિર્જરા) પોત-પોતાનો વખત (પાપ) પામીને (વિધિ) કરીને (કરના)

જે 'શાસ્ત્ર નિરોધ સવર'—આજીવનું રોકવું તે સવર છે.

ખરી જલુ તિ સવિપાક અર્થોત્ અકામ નિર્જરા છે, (તામે) તેનાથી (નિર્જરા) પોતાનુ કાર્ય [હિત] (ન મરના) થઈ થયુ નથી, પણ (જો) જે નિર્જરા (તપઝરી) તપ કરીને (કર્મ) કર્મોનો (ખિપાવે) નાશ કરે છે (તે અવિપાક અથવા સકામ નિર્જરા છે), તે (શિવમુખ) મોક્ષનુ મુખ (ફરસાવે) દેખાડે છે

ભાવાર્થ—પોતપોતાની સ્થિતિ પૂર્ણ કરીને કર્મોનુ ખરી જલુ તે સવિપાક અથવા અકામ નિર્જરા કહેવાય છે, જો અકામ (નકામી, વ્યર્થ) નિર્જરાથી આત્માનુ કાર્યપણુ ક'યાણુ થયુ નથી કારણ કે તે કર્મ તો ફળ હાંપને જ લુપ્ત પડે છે, પરંતુ તપદ્વારા કર્મોનો નાશ કરવો તે અવિપાક અથવા સકામ નિર્જરા કહેવાય છે, તે સકામનિર્જરા નવા બંધને રોકી, લુપ્ત કર્મોની નિર્જરા કરીને મોક્ષમુખની પ્રાપ્તિ કરાવે છે, તેથી આ

જેનાવ-જેવી રીતે કાંઈ કાંઈ ઉપર પાકેની કેરી પોતાનો પાકવાનો સખત આવે ત્યારે જ પાકે છે અને ખરી પડે છે, તેવી રીતે સવિપાક નિર્જરામા કર્મ પોતાની સ્થિતિ (કાળ) પૂર્ણ થાય ત્યારે જ ફળ આપીને ખરી નાપ છે અને જેમ યાદ મગી રીતે તોડીને તે પોતામા નાખીને તેના પાકવાના સમય પડેના પખરામા આવે છે—તેમ અવિપાક નિર્જરામા કર્મની સ્થિતિ પૂરી થયા વિના તપની સમિતથી તેને નષ્ટ કરવામા આવે છે

મગમ નિર્જરાના ડરણોને બાપ્પીને, [ધ્રુવ નિરોધ
ડપી] તપદ્વારા ડર્મોનો સ્વય નાશ કરવો જોઈએ—
આવો વિચાર કરવો તે નવમી નિર્જરા ભાવના છે

ગાથા-૧૨

લોક ભાવના—૧૦

કિનહૂ ન કરો ન ધરે કો, પદ્મદ્રવ્યમયી ન હરે કો !
સો લોકમાહિ બિન સમતા, દુસ સદે જીવ નિત ભ્રમતા ॥

અન્યથાથ—આ સ સારને (ગિનહૂ) ડોઈએ
(ન ડરી) બનાવ્યો નથી, (કો) ડોઈએ (ન ધરે)
ટકાવી રાખ્યો નથી, (કો) કોઈ (ન હુઈ) નાશ
ડગી શકતો નથી, [અને તે] (પદ્મ-દ્રવ્યમયી) છદ્રવ્ય
સ્વરૂપ છે—છ દ્રવ્યોથી ભરેલો છે (સો) એવા
(લોક-માહિ) સ સારમા (બિન સમતા) સતોપ વગર
(નિત) હ મેશા (ભ્રમતા) ભટકતો થકો (હવ) હવ
(હુ ખ મહૂ) હુખ સહન ડગે છે

ભાવાર્થ—પ્રજ્ઞા વગેરે કોઈએ આ સ સારને
બનાવ્યો નથી, વિપ્લુ અગર તો શેપનાગ વગેરે
કોઈએ ટકાવી રાખ્યો નથી તથા મહાદેવ વગેરે
કોઈથી પણ નષ્ટ ડરી શકતો નથી, પણ તે છ
દ્રવ્યમય છે, [ત્રણ વાતવલય (પવનના યર) થી
ટકેલો છે અને તેનો ડહી અત નથી,] પોતાથી જ
સિધ્ધ છે—એવા આ સ સાર (લોક) મા સમતા
(સતોપ-શાંતિ અર્થોત્ વીતરાગતા) વગર હ મેશા

ભટકેને! છત્ર હેખ સહન કરે છે-એવો વિચાર
કરવો તે દસમી લોકસાવના છે

ગાથા-૧૩

બોધિદુર્લભ ભાવના-૧૧

અતિમ શ્રીષ્ઠ લૌકીય પાપો અનંત વિરિયા પદ ।
પર સમ્યક્જ્ઞાન ન લાધો, દુર્લભ નિજમ મુનિ સાધો ॥

અન્વયાર્થ - (અતિમ) છે. ત્રી-નવમી (શ્રીષ્ઠ
લૌકી હેઠ) શ્રેયેષ્ઠ સુધીના (પદ) પદ (અનંત
વિરિયા) અનંતવાદ (પાપો) પાપો, છતાં (સમ્યક્જ્ઞાન)
સમ્યક્જ્ઞાન ન લાધો) પાપો નહિ, (દુર્લભ)
આવા દુર્લભ સમ્યક્જ્ઞાનને (મુનિ) મુનિરાજેએ-
જ્ઞાનીઓએ (નિજમે) પોતાના આત્મામાં (સાધો)
ધારણ કર્યું છે

ભાવાર્થ - મિથ્યાદષ્ટિ છત્ર ગાઢ કપાલને દારણે
અનેકવાર શ્રેયેષ્ઠ સુધી પેદા થઈને અહમેન્દ્ર પદ
પામ્યો છે, પરંતુ તેણે એક વખત પણ સમ્યક્જ્ઞાન
પ્રાપ્ત કર્યું નથી, દારણ કે સમ્યક્જ્ઞાન પામવું તે
સરલ કામ નથી-અપૂર્વ છે, એવા દુર્લભ સમ્યક્જ્ઞા
નને ભાવ-મુનિ અને આત્મચિંતન કરવાવાળા
જ પ્રાપ્ત કરે છે આવો વિચાર કરવો તે અગિય
યારમી બોધિદુર્લભ ભાવના છે

ગાથા-૧૪

ધર્મ ભાવના ૧૨

જો માત્ર મોહતે ન્યારે દગ-જ્ઞાન વ્રતાદિક સારે ।
સો ધર્મ જર્થે જિય વારે તપ હી સુર અચલ નિહારે ॥

અન્વયાર્થ - (મોહતે) મોહથી (ન્યારે) જુદો,
(સારે) સારરૂપ અર્વાત ઉત્તમ (જો) જે (દગ-જ્ઞાન
વ્રતાદિક) દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રરૂપ ચત્રત્રય આદિક
(ભાવ) ભાવ છે (સો) તે (ધર્મ) ધર્મ કહેવાય છે
(જમ) ત્યારે (જિય) પ્રાણી (ધારે) તેને ધારણ કરે
છે (તપ હી) ત્યારે જ (જિય) પ્રાણી (અચલ સુખ)
અચળ સુખ-મોક્ષ (નિહારે) પામે છે

ભાવાર્થ - મોહ એટલે કે મિથ્યાદર્શન અર્થોત
અતત્ત્વ શ્રદ્ધાન તેનાથી રહિત નિર્મળ સમ્યગ્દર્શન
સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્ર (ચત્રત્રય) જ સાચો
ધર્મ છે ત્યારે જુદા સાચા ચત્રત્રયરૂપ આ
ધર્મને અગીકાર કરે છે ત્યારે જ તે સ્થિર અક્ષય
સુખને (મોહતે) પ્રાપ્ત કરે છે-આવો વિચાર કરવો
તે બારમી ધર્મ ભાવના છે

ગાથા-૧૫

નિશ્ચય ધર્મ અગીકાર કરવાના અધિકારી
અને તેનું ફળ

સો ધર્મ મુનિનકરિ ધરિયે, તિનફી કરત્તિ ઉચરિયે ।
તારો મુનિયે મરિ પ્રાની, અપની અનુભૂતિ વિછાની ॥

અન્વયાર્થ - (સો) એવો-ચત્રત્રય સ્વરૂપ (ધર્મ)
ધર્મ (મુનિન કરી) મુનિઓ દ્વારા (ધરીયે) ધારણ

નિર્જન-એ એ છે (૧) અકામ અથવા સરિપાક અને (૨) સકામ અથવા અરિપાક

ચોખ્ખ-દ્રવ્ય એ જાત, અથવા મન વચન અને કાપા

પરિવર્તન-પાપ પ્રકાર છે-દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, જાત અને ભવ

મયદાર-એ જાન એ આંખ, જે નસકોરા (ફેફસા), એક મોડું અને એ મળ તથા મૂનના દારૂ-કૃત નવ છે રોગાચ્છ-સસાર મરીત અને જોમ-એ ત્રણથી ઉદાસીનતા

કૃષ્ણાતુ-રસી-પત્ત, તાંદી, મગ, પેશાન, ગાસ અને ઢા ઠા વગેરે

પાંચમી ઢાળાનું લક્ષણ મંત્રહ

અત્યુપેક્ષા (જાનના)-સસાર, સરીર, અને જોગો વગેરેના સ્વરૂપનો રાગ વાગ વિચાર કરીને તે અર્થે ઉદાસ જાત કરવો તે

અશુભ ઉપયોગ-કામ, પાપ અને વ્યસન વગેરે નિંદા યોગ મધો તરફ મન, વચન અને કાપાનું લક્ષ હોવું તે

અસુર-અસુર નામની લેખતિ-નામકર્મના ઉપથી યોગ, બીજાને કુખ દેનારા દેવ

કમ-આત્માના શુદ્ધ સ્વભાવો લોકનાના નિમિત્ત કારણરૂપ પ્રદેશન પરમાણુઓ

મતિ-નરક, મનુષ્ય વગેરે અવસ્થાની પ્રાપ્તિ

ત્રેવેયક-મોક્ષમા ગ્વર્ગથી હપ અને પદ્મી અનુદ્વિસથી
ત્રીએના દેવોને રહ્યાના ન્થાન

દેવ-દેવગનિનામકર્મના ઉદ્વેષથી અત્યંત સુદૃઢ સરીગતે
ધા હુ કુન્નાર કુવોને દેવ કહેવાય છે, તેઓ અશ્વિમા
મહિમા, સપ્તિમા, મરિમા, પ્રાપ્તિ, પ્રાકાશ્ય, ધર્મિત્વ અને
વશિત્વ એ આઠ મહિઓવાળા હોય છે તેથી વિનિષ
પદ્મની નિમાધ પ્રવૃત્તિ કરી રહે છે

૧મું-સ સાગના દુ ખથી મુક્તિ અપાવનાર, નિશ્ચય-
રત્નત્રયસ્વરૂપ મોક્ષમાર્ગ લેનારથી આત્મા મોક્ષ પામે છે
ધર્મના જુદા જુદા લક્ષણ-[૧] વસ્તુનો સ્વભાવ
તે ધર્મ [૨] અદિ સા [૩] દમ વશ્યજી [૪] મોળ કારણ
(ભાવના) [૫] ગ્લનત્રય વગેરે

પાપ-હિસા વગેરે લોક નિશ્ચ કાચો

પ્રાપ્ત્ય-ગુપ્ત ભાવનુ દુગ અર્થોત્ મદકષાય

બોધિ-અમ્યગ્ન-લેન-જ્ઞાન-ચાન્નિ

મુનિ-નિવિ-દેવ આત્મસ્વભાવને સાધનાર, નિશ્ચય-
ગતિપના ધાગ્ધ અથવા વ્યવહારથી-પાચ મહાભલ, નણ
ગુણિ, અને પાચ સમિતિના ધાગ્ધ, આગળ-પરિગ્રહ અને
વિપવ ભોગોના ત્યાગી

ચેતન-મન, વચન અને કાયાના નિમિત્તથી આત્માના -
પ્રદર્શન કપન થતુ તેને દ્રવ્ય ચેતન કહેવાય છે મનોવર્ગજ્ઞા
વચનવર્ગજ્ઞા તથા આદારવર્ગજ્ઞાના, અવલગ્નવર્ગી કમ
નોકર્મને પ્રદ્યુ કળ્યાની ખાસ ચામિતે આવયોગ કહેવાય છે
શુભઉપયોગ-દેવપૂજન વ્યાખ્યાય, દયા વગેરે કાર્યો
તે સુ સદ્ય

સકલમત-૫ મનાવત, ૫ સમિતિ, ૩ સુમિ, ૬ આત્મ
સ્વક, ૫ ઇન્દ્રિયજ્ઞ ૭ કેવલોચ વગેરેનું પાતન તે ત્યજ
દારથી સકલમત ને અને રત્નત્રયની એકતાર્થ આત્મસ્વ
ભાવમાં રિચ્છ થતું તે નિશ્ચયથી સકલમત છે

સકલમતી- (સકલમતના ધારક)-રત્નત્રયની એકતાર્થ
સ્વભાવમાં રિચ્છ થેનાર મહાનતના ધારક દિગમ્ય સુનિ
તે નિશ્ચયથી સકલમતી છે

અતર-પ્રદર્શન

૧-અનુમેક્ષા અને ભાવના તે પાંચવાચક શબ્દો છે,
તેમાં કાંઈ તફાવત નથી

૨-ધમ ભાવનામાં તે વારનાં વિચારની મુખ્યતા
નિ અને ધમમાં નિશ્ચયોમાં રિચ્છ થવાની પ્રધાનતા છે

૩-સકલમતમાં તે પાપોનો સર્વદેગ ત્યાગ કરવામાં
આવે છે અને અકલમતમાં તેનો એકદેગ ત્યાગ કરવામાં
આવે છે એટલે એ ત્રણેમાં તફાવત છે

પાત્રમી ઢાળની પ્રત્યાવર્તી

૧-અનિત્યભાવના, અન્યત્વભાવના, અવિધાક
નિર્જેરા, અકામ નિર્જેરા અશરણુ ભાવના, અશુચિ
ભાવના, આસ્રવ ભાવના, એકત્વભાવના, ધર્મ ભાવના
નિશ્ચયધર્મ, જોધિ દુર્લભ ભાવના, લોક, લોકભાવના,
સવર ભાવના, સહાર ભાવના, સકામ નિર્જેગ,
સવિધાક નિર્જેગ વગેરેનું લક્ષણુ સમસ્તવે।

૨-સકલવતમા અને વિ-લ્લવતમા, અનુપ્રેક્ષામા અને ભાવનામા, ધર્મમા અને ધર્મદ્રવ્યમા, ધર્મમા અને ધર્મભાવનામા તથા એકત્વભાવના અને અન્યત્વભાવનામા તફાવત જતાવે।

૩-અનુપ્રેક્ષા, અનિત્યતા, અન્યત્વ અને અસારણુ-પણાનુ સ્વરૂપ દ'ટાત સહિત જતાવે।

૪-અદ્વાય નિર્જ'રાની નિષ્પ્રયોજનતા, અથલ મુખની પ્રાપ્તિ, કર્મના આવવાનો નિરોધ, પુણ્યના ત્યાગનો ઉપદેશ, મૃત્યુરોધક નથી છતા ઔષધિ સેવનથી લાભ અને માસારિક મુખોની અસારતા વગેરેના કાગ્જ જતાવે।

૫-અમુક ભાવનાનો વિચાર અને લાભ, આત્મ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિનો વખત અને લાભ, ઇન્દ્રધનુષ, ઔષધિનેવનનુ સાર્થકપણુ-નિરર્થકપણુ, ખાર ભાવનાઓના ચિતવનથી લાભ, મત્રાદિનુ સાર્થક પણુ અને નિરર્થકપણુ, વૈરાગ્યની વૃદ્ધિનો ઉપાય, વિજી, લોડના ઠર્તા-હર્તા-ધર્તા માનવાથી તુકજ્ઞાન, સમતા ન હોવાથી તુકજ્ઞાન, તામારિક મુખનુ પરિણામ અને મોક્ષમુખ પ્રાપ્તિનો વખત-વગેરેનુ સ્પષ્ટ વર્ણન કરે।

૬-અમુક ગણ્ડ, ચરણુ અને છંદનો અર્થ અથવા ભાવાર્થ કહો લોકનો નકસો જતાવે અને પાંચમી ઢાળનો સારાશ જતાવે।

ઢાળ છઠ્ઠી

આથા ૧

અહિસા, સત્ય, અચોર્ય તથા અક્રયર્થ મહામતના *
અસખ

પદ્માય જીવ ન હનનતૈ, સર્વવિધિ દરવહિંસા ટરી ।
રાગાદિ ભાવ નિવારતૈ, હિંસા ન ભાવિત અવતરી ॥
જિનકે ન રેશ સૂયા ન જલ, મૃણ હૂ વિના દીયો ગઈ ।
અઠદશસહસ્ર વિધ શીલધર, ચિદ્બ્રહ્મમે નિત રમિ રહૈ ॥

અન્વયાથે - [પાત્રથી ઢાળમા કહ્યા તે મુનિ
રાજોને] (પટકાય છવ) છ કાચના છવોને (ન
હનનતૈ) ધાત નહિ કરવાથી (સખ વિધિ) સર્વ
પ્રકારની (દરવ હિંસા) દ્રવ્ય હિંસા (ટરી) દુર
થઈ જાય છે, અને (રાગાદિ ભાવ) રાગ-દ્વેષ, કામ,
ક્રોધ, માન, માય, લોભ વગેરે ભાવોને (નિવારતૈ)
દૂર કરવાથી (ભાવિત હિંસા) ભાવ હિંસા પણ
(ન અવતરી) યતી નથી

(છનકે) તે મુનિઓને (લેશ) જરા પણ (મૃધા)
જુદું (ન) હોતુ નથી (જલ) પાણી અને (મૃણ)
માર્ગ (હૂ) પણ (વિના દીયો) દીધા વગર (ન ગઈ)
અહણુ કરતા નથી તથા (અઠદસ સહસ્ર) અઠાર

* હિંસા અનૃત તત્ત્વરી, અમદ્ય પરિપદ પાત્ર ।

જાન વચ તન ત ત્યાગત્રો, પચ મહાજત યાય ॥

હજાર (વિષ) પ્રકારના (શીલ) શિયળને (ધર) ધારણ કરી (નિત) હમેશા (ચિદ્ પ્રલસમે) ચૈતન્ય સ્વરૂપ આત્મામા (રમિ) લીન [રહે] રહે છે

ભાવાર્થ—છકાય (પૃથ્વી વગેરે પાત્ર સ્થાવરકાય તથા એક ત્રસકાય)ના જીવોનો ધાત કરવો તે દ્રવ્ય હિંસા છે અને રાગ-દ્વેષ, કામ, ક્રોધ, માન ઇત્યાદિ ભાવોની ઉત્પત્તિ થવી તે ભાવહિંસા છે વીતરાગી મુનિ (સાધુ) આ બે પ્રકારની હિંસા કરતા નથી, તેથી તેમને અહિંસામહાવ્રત હોય છે સ્થુળ કે સૂક્ષ્મ એ બન્ને પ્રકારનું જીવું બોલતા નથી તેથી તેને સત્ય મહાવ્રત હોય છે, અને ખીજી કંઈ વસ્તુની તો વાત જ શુ, પરંતુ માટી અને પાણી જેવી વસ્તુ કે જેને સર્વ સાધારણ જનસમૂહાયને માટે લેવામા કંઈ રૂકાવટ કે બધી હોતી નથી તે વસ્તુ પણ હીધા વગર કંઈ મહણ કરતા નથી તેથી તેમને અચોર્યમહાવ્રત હોય છે શિયળના અઢાર હજાર લેહોનું સદા પાલન કરે છે અને ચૈતન્યરૂપ

* અત્ત વસ્તુઓનું પ્રમાણી મહણ કરવું તે જ મોટી કહેવાય છે તેથી પ્રમાણ ન હોનાથી મુનિરાજ નદી અને ઝરણા વગેરેનું પાણી, ભસ્મ (રાખ), તથા એવી મેળ પડી મથેલા પ્રાસુક સેમરના ફળ અને તુભ્મીફળ વગેરેનું મહણ કરી શકે છે એવો મ્હોખવાતિકેમરનો અભિપ્રાય છે.

છયાલીસ દોષ વિના સુકુલ, આવકતને ઘર અશન કો ।
 હૈ, તપ વઢાવન હેતુ, નહીં તન-, પોપતે તનિ રસનકો ॥
 શુચિ જ્ઞાન સઝમ ઉપવરણ, લગિયૈ ગદૈ લગિયૈ ધરૈ ।
 નિર્જંતુ થાન વિલોક તન-, મલ મૂત્ર મ્લેપમ પરિહરૈ ॥

અન્વચાર્થ - [વીતરાગી મુનિ] (મુકુલ) ઉત્તમ
 ફૂલવાળા (આવકતને) આવકના (ઘર) ઘરે અને
 (રસનકો) છ-એ રસ અથવા એક-મે રસને (તજી)
 છાડીને, (તન) શરીરને (નહિ પોપતે) પુષ્ટ નહિ
 કરતા-માત્ર (ત) તપની (વઢાવન હેતુ) વૃદ્ધિ
 કરવાના હેતુથી [આહારના] (છયાલીસ) છેતાલીસ
 (દોષ વિના) દોષોને ટાળીને (અશનકો) ભોજનને
 (હૈ) ગ્રહણ કરે છે * (શુચિ) પવિત્રતાના (ઉપવરણ)
 સાધન-કમ ડગ-ને (જ્ઞાન) જ્ઞાનના (ઉપકરણ) સાધન
 શાસ્ત્રને અને (મયમ) સયમના (ઉપકરણ) સાધન
 ખીછીને (લગિયૈ) ભેષને (ગદૈ) ગ્રહણ કરે છે
 [અને] (લગિયૈ) ભેષને (ધરૈ) રાખે છે [અને]
 (મૂત્ર) પેશાબ (મ્લેપમ) લીટ વગેરે (તન મલ)

* નોંધ-તે આહારના દોષોનું વિવરણ વર્ણવેલ 'અના
 ગાત્ર ધર્મામૃત અને મનાચાર વગેરે જાઓથી જાણ્યું
 તે દોષોને ટાળવાના હેતુથી દિગ્ગજ સાધુઓને કાંઈ કોઈ
 વળત મહિન એ સુધી ભોજન ન મળે છતાં પણ મુનિ
 જગત ખેલ કરતા નથી તેઓની અનાસન્નિ અને નિર્મા
 હતાનો આ એક અપૂર્વ અને આશ્ચર્યજનક આર્થ છે

શરીરના મેલને (નિર્મન્તુ) જીવ રહિત (થાન) સ્થાન (વિલોક) લેઇને (પરિહરે) ત્યાગે છે

ભાવાર્થ—વીતરાગ જૈન મુનિ—સાધુ ઉત્તમ કળવાળા આવડના ઘરે આહારના છે તાલોસ ઢાપોને ટાળીને અને અમુક રનોને છોડીને [અથવા સ્વાદની ધ્વિજા નહિ ડરતા], શરીરને પુષ્ટ કરવાનો અભિપ્રાય નહિ રાખતા, માત્ર તપની વૃદ્ધિ કરવા માટે આહાર લે છે, તેથી તેઓને એવજ્ઞાસમિતિ હોય છે પવિત્રતાના સાધન ડમ ડળને, જ્ઞાનના સાધન શાસ્ત્રને અને સયમના સાધન પીછીને—જીવોની વિરાધના બચાવવા અર્થે, જોડ-સભાળીને રાખે છે, અને ઉપાડે છે, તેથી તેઓને આજ્ઞાન-નિશ્ચેપજ્ઞા સમિતિ હોય છે મળ—મૂત્ર, કફ વગેરે શરીરના મેલને જીવ-રહિત સ્થાન જોડે છે તેથી તેમને બ્યુત્મર્ગ અર્થાત્ પ્રતિષ્ઠાપન સમિતિ હોય છે

ગાથા ૪

મુનિઓની ત્રણ મુક્તિ અને પાંચ ઇન્દ્રિય પર વિનય સમ્યક્ પ્રકાર નિરોધ મનવચ્ચ, કાયઆત્મમ ધ્યાવતે ।
તિન મુયિરમુદ્રા દેસિ મૃગગણ, ડપલ રાજ સુજાવતે ॥
રસ રુપ ગંધ તથા ફરસ અર, શબ્દ શુભ અસુહાવતે ।
તિન મ ન રાગ વિરોધ પચેન્દ્રિય જયન પદ પાવતે ॥

અન્વયાર્થ—[વીતગમીમુનિ] (મન-વચ્ચ-કાય) મન, વચન અને ગ્રાહને (સમ્યક્ પ્રકાર) બની રીતે

-ગરાળર નિરોધ રોકીને, જ્યારે (આતમ) પોતાના આત્માનુ (ધ્યાવને) ધ્યાન કરે છે, ત્યારે (તિન) તે મુનિઓની (સુધિ-) શાત (મુદ્રા) મૂદ્રા (દેખિ) જોઈને, તેને-(હિપલ) પત્થર બાણીને (મૃગ ગણ) હરણુ અથવા ચોપગા પ્રાણીઓ (ખાજ) પોતાની ખજવાળ -ખૂજદીને (પુ ૧વતે) ખજવાળે છે-ખજેળે છે જે (શુભ) પ્રિય અને (અસુહાવને) અપ્રિય [પાચ ઇન્દ્રિય સખધી] (રસ) પાચ રસ, (૩૫) પાચ વર્ણ, (ગધ) જે ગધ, (દરમ) આં પ્રકાર ॥ ત્પશ (અરૂ) અને (શબ્દ) શબ્દ-(તિનમે) તે બધામા (રાગ વિરોધ) રાગ કે દ્વેષ (ન) મુનિને થતા નથી, (તિથી તે મુનિ) (પચેન્દ્રિય જવન) પાચ ઇન્દ્રિયોને છતવાવાળા એટલે કે છતેન્દ્રિય (૫૬) પઢને (પાવને) પામે છે

સાવાર્થ -પરમ પીતરાળી મુનિ જ્યારે રૂડી રીતે મન, વચન અને કાયાની ક્રિયાને રોકીને પોતાના આત્માનુ ધ્યાન કરે છે ત્યારે તેઓની શાત અને અચવ મુદ્રાને જોઈને, તેમના શરીરને પત્થર સમજીને તેની સાથે મૃગોના ટોળા x અથવા ચોપગા જના

x આ સખધમા સુકુમાન મનિનુ જ્ઞાત પછે જ આદર્શ અને સવ છે - જ્યારે તેઓ ધ્યાનમા હતા ત્યારે એક સિપાળી અને તેના બે બચ્ચાઓ તેમનો અધો પગ ખાઈ રહ્યા હતા પણ તેઓ પોતાના ધ્યાનથી જગતપચ્ચ મનાયમાન થતા નહિ જૈન ઇતિહાસમા આ બાબતના ખીજપણ અનેક પ્રમાણો છે

વરો પોતાની ખુબ્બી ખજવાળે છે, તેથી તે મુનિ-
ઓને ત્રણ શુભિ કોય છે, તથા તેઓ પોતાને માટે
પ્રિય [અનુકૂળ] પાચ ધર્મોના પાચ ગ્રંથ, પાચરૂપ,
બે ગ્રંથ, આઠ સ્પર્શ અને શબ્દરૂપ પાચ વિષયોમાં
પ્રેમ કરતા નથી અને અપ્રિય [પ્રતિકૂળ] ઉપર
ક્રોધ તે પાચ વિષયોમાં દ્વેષ કરતા નથી, એ રીતે
પાચ ધર્મોને જીતવાના કારણે [તે મુનિ] જીનેન્દ્રિય
કહેવાય છે

ગાથા ૫

મુનિઓના છ આવશ્યક અને બાકીના સાત મૂળગુણ
સમતા મંદાર, શુભિ ઉચાર, વદના જિનદેવકો ।
નિત કર શ્રુતિરતિ, કરપ્રતિજ્ઞમ, તજૈતન અહમેવકો ॥
જિનકે ન ન્હોત ન દત્તધોવન, દેશ અવર આવરન ।
ભૂમીહિ પિટ્ટી રચનિ મે કટ્ટુ, ગગાએકાસન કરન ॥

અન્વયાર્થ - [વીતગામી મુનિ] (નિત) હું મેથા
(સમતા) મામાચિદ્ધ (સમ્હાર) કરે છે (શુભિ) શુભિ
(ઉચાર) બોલે છે (જિનદેવકો) જિનેન્દ્ર બગવાનને
(વદના) વદન કરે છે (શ્રુતિરતિ) સ્વાધ્યાયમાં પ્રમ
(કર) કરે છે (પ્રતિજ્ઞમ) પ્રતિક્રમણ (કર) કરે છે
(તન) શરીરની (અહમેવકો) મમતાને (તજૈ) છોડે
છે, (જિનકો) જિનમુનિઓને (ન્હોત) સ્નાન અને
(દત્તધોવન) હાતણું (ન) હોતું નથી, (આવરન)
શરીરને હાકવા માટે કપડું (વિશ) જરાપણ તેઓને

(ન) હોતુ નથી, અને (પિછની રચનમે) રાત્રિના પાછળના ભાગમા (ભૂમીહિ) પૃથ્વી ઉપર (એકાસન) એક આસને (ઠધુ) થોડો વખત (શયન) શયન (કરન) કરે ॥

ભાવાર્થ - વીતરાગીમુનિ હ મેશા સામાયિક, સાચા દેવ-શુરે શાસ્ત્રની સ્તુતિ, જિનેન્દ ભગવાનને વહન, સ્વાધ્યાય, પ્રતિક્રમણ (મારા હોય મિથ્યા થાઓ એવું નિવેદન) તથા કાયોત્સર્ગ (શરીર ઉપરની મમતાનો ત્યાગ) કરે છે, તેથી તેઓને છ આવશ્યક હોય છે, અને તે મુનિઓ ક્યારે પણ (૧) સ્નાન કરતા નથી (૨) દાંત સાફ કરતા નથી (૩) શરીરને ઢાકવા માટે જરાપણ કપડું રાખતા નથી તથા (૪) રાત્રિના પાછળના ભાગમા એક આસને જમીન ઉપર થોડો વખત શયન કરે છે

[૨૧૬૧-જો પરિમદત્યાગ મદાનનના ધાગ્યુથી જ જિગ્મર જૈન સાધુને વનોનો ત્યાગ થઈ જાય છે, તો 'વચ્ચ ત્યાગ' એવો મૂળ ગુણ જુઓ. આ માટે રાખો ? ઉત્તર - પુનાક સદાક મુનિને કોઈ વખત કોઈ ક્ષેત્રમા વસાવિત કોઈ મૂળ ગુણમા લૂન થઈ જાય છે પરંતુ વચ્ચ ત્યાગ મૂળગુણમા કમુર થાય તે ચારી શકતો નથી-આ વાત જરાજર સહમા ગ્રહે તે હેતુથી 'વચ્ચ ત્યાગ' એવો જુઓ મૂળગુણ ગણવામા આ થો છે]

ગાથા ૬

મુનિઓના બાકીના ગુણો તથા રાગ-દ્વેષનો અભાવ

કક વાર દિન મે લૈ અહાર, ચડે અલપ નિજ પાનમે ।
 કચલોચ કરત ન ઢરત પરિપહ, -સો લોગે નિજ ધ્યાનમે ॥
 અરિમિત્ર મહલ મસાન કચન, કાચ નિદન ધુતિકરન ।
 અર્ધાગતારન અસિ-ગ્રહારન, -મે સગ સમતા ધરન ॥

અન્વચાર્થ - [તિ વીતરાગી મુનિ] (દિનમે) દિવસમા (એકવાર) એકવાર (ખડે) ઉભા રહીને અને (નિજ પાનમા) પોતાના હાથ ઉપર રાખીને (અલપ) થોડો (આહાર) આહાર (લે) લે છે, (અચલોચ) કેશ લોચ (ઢરત) કરે છે, (નિઝધ્યાનમે) પોતાના આત્માના ધ્યાનમા (લોગે) તત્પર થઈને (પરિસહમે) ખાવીસ પ્રકારના પરિપહોથી (ન ઢરત) ઢરતા નથી, અને (અરિ મિત્ર) શત્રુ કે મિત્ર, (મહલ મસાન) મહેલ કે સ્મશાન, (કચન વચ) સોનુ કે કાચ, (નિદા ધુતિકરન) નિદા કરનાર કે મૃતિ ઢરનાર, (અધવતારન) પૂજા કરનારા અને (અસિ પ્રહાગનમે) તરનારથી પ્રહાર કરવાવાળા—એ સર્વમા (મહા) હંમેશા (સમતા) સમતા ભાવ (ધરન) ધાગ્યુ કરે છે

ભાવાર્થ - [તિ વીતરાગી મુનિ] (૫) દિવસે એકવાર ઉભા ઉભા પોતાના હાથમા રાખીને થોડો આહાર લે છે, (૬) કેશનો લોચ ઢરે છે, (૭) આત્મધ્યાનમા મગ્ન રહી પરિપહોથી ઢરતા નથી અર્થાત્ ખાવીસ પ્રકારના પરિપહો મહન કરે છે,

તથા શત્રુ-મિત્ર, હવે-ની-સ્મશાન, સોનુ-કા ૧, નિહક-
-સ્તુતિ કરનાર અને પૂજા કરનાર કે તરવારથી
પ્રહાર કરનાર-એ બધામા સમતા લાવ (રાગ-દ્રેષનો
અભાવ) રાખે છે અર્થાત્ કોઈના ઉપર રાગ-દ્રેષ
કરતા નથી

ગાથા ૭

મુનિઓના તપ, વર્મ, ચિહ્ન તથા સ્વરૂપાચરણ ચારિત્ર
તપ તપ દ્વાદશ ઘરે ધૃષ્ટ દશ, રતનત્રય સેવે સદા ।
મુનિ માય મે વાળકચિર્ન, વહે નહિ મલમુગ મદા ॥
યો હૈ સકલ મયમચરિત, મુનિયે સ્વરૂપાચરન અત્ર ।
નિસ દોષ પ્રગટે આપની નિધિ, મિટૈ પરતી પ્રવૃત્તિ સય ॥

અ-વચાર્થ - [તિ વીતરાગી મુનિ હ મેશા]
(દ્વાદશ) બાર પ્રકારના (તપ) તપ (તપૈ) ઠરે છે
(દશ) દશ પ્રકારના (ધૃષ) ધમને (ધરે) ધારણકરે
છે અને (રતનત્રય) સમ્યગ્ચિન્-સમ્યગ્જ્ઞાન અને
સમ્યગ્ચારિત્ર (સદા) હ મેશા (નેરે) સેવન ઠરે છે
(મુનિસાધમે) મુનિઓના સદ્ભા (વા) અથવા
(એક) એકલા (વિચરે) વિચરે છે, અને (કદા) કોઈ
પણ વળત (ભવ મુખ) સસારના મુખોને (નહી
ગહે) ચાહતા નથી (યો) આ પ્રકારે (સકલ મયમ
ચરિત્ર) સકલ સયમ ચારિત્ર (હૈ) છે, (અત્ર) હવે
(સ્વરૂપાચરન) ૧ રૂપાચરણચારિત્ર-સાબળો (નિસ)

જે સ્વરૂપાચરણચારિત્ર [સ્વરૂપમા ગમણતારૂપ ચારિત્ર]
(હિત) પ્રગટ થતા (આપની) પોતાના આત્માની
(નિષિ) જાનાદિ સ પત્તિ (પ્રગટે) પ્રગટ થાય છે,
તથા (પરકી) પર વસ્તુઓ તરફની (સખ) બધા
પ્રકારની (પ્રવૃત્તિ) પ્રવૃત્તિ (મટૈ) મટી જાય છે

સાવાર્થ - વીતગમી મુનિ-સાધુ હમેશા
[અણુગન, દિવ્યોદયી વગેરે] બાર પ્રકારના તપ તપે છે,
[ક્રમા, માર્દવ, આજ્ઞવ વગેરે] દસ પ્રકારના ધર્મો
ધારણ કરે છે, સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્ય
ચારિત્રનું મેવન કરે છે, મુનિઓના સઘ સાથે
અગર તે એકલા વિહાર કરે છે અને સસારના
મુખની ડોઈ પણ વખતે ઇચ્છા કરતા નથી, આ
રીતે સકલસયમચારિત્રનું સ્વરૂપ કહ્યું

હવે સ્વરૂપાચરણ ચારિત્રનું વર્ણન માબળો
જે પ્રગટ થવાથી પોતાના આત્માની અનનજ્ઞાન,
અનત દર્શન, અનતમુખ અને અનત વીર્ય વગેરે
શક્તિઓ પ્રગટ થાય છે અને પર વસ્તુ તરફની
બધા પ્રકારની પ્રવૃત્તિ ફર થાય છે [તે સ્વરૂપાચરણ
ચારિત્ર છે]

ગાથા ૮

સ્વરૂપાચરણ ચારિત્ર (આત્મ ચારિત્ર)નું વર્ણન
જિન પરમ પૈની સુબુધિ દૈની હારિ અતર મેદિયા. ૧.
વરગાનિ અર રાગાદિર્તૈ નિજ માયલે ન્યારા કિર્યા

નિજમાદિ નિજ કે દેતુ નિજકર, આપવો આપે ગહ્યો ।
ગુણ ગુણી જ્ઞાતા જ્ઞાન જ્ઞેય, મૈયાર કતુ ભેદ ન રહ્યો ॥

અનન્યાશ્રી—(નિજ) જે વીતરાગ મુનિરાજ
(પરમ) અત્યંત (પેની) તીક્ષ્ણ (મુખુધિ) સમગ્રજ્ઞાન
અર્થાત્ તે વિજ્ઞાનરૂપી (છેની) છીછીફ્ફ (હારિ) નાખીને
(અતર) અતરગમા (ભેદિયા) ભેદ કરીને (નિજ
ભાવકો) આત્માના વાસ્તવિક સ્વરૂપને (વરણાદિ)
વણ, રસ, ગંધ તથા સ્પર્શરૂપ દ્રવ્યકર્મથી (અરૂ)
અને (રાગાદિ તે) રાગ-દ્વેષાદિરૂપ ભાવ કર્મથી
(ન્યાસ ક્રિયા) જુદા કરી લે છે-જુદા બાંધે છે, તેથી
(નિજમાદિ) પોતાના આત્મામા (નિજકે હેતુ)
આત્મા માટે (નિજકર) આત્મા વડે (આપકો)
આત્માને (આપે) સ્વયં પોતાથી (ગહ્યો) ગ્રહણ
કરે છે-ત્યારે (ગુણ) ગુણ, (ગુણી) ગુણી, (જ્ઞાતા)
જ્ઞાતા-જાણનાર, (જ્ઞેય) જ્ઞાનનો વિષય અને (જ્ઞાન
મંજાર) જ્ઞાનમા (કહુ) જરાપણ (ભેદ) ભેદ (ન
રહ્યો) રહેતો નથી

ભાવાર્થ—ત્યારે સ્વરૂપાચરણ આરિત્ર આચર
રતી વળતે વીતરાગ મુનિ, જેમ કેમ પુરુષ તીક્ષ્ણ

* જેવી રીતે છીછી લોગો કાપે છે અને બે કટકા
કરી નાખે છે, તેવી રીતે શુદ્ધોપયોગ (સમન્યાગ્રિ) કર્મોને
કાપે છે અને આત્માથી તે કર્મોને જુદા કરી નાખે છે.

છીણી વડે પત્થર વગેરેના બે ભાગ પાડી નાખે છે તેમ, પોતાના અતરંગમા ભેદવિજ્ઞાનરૂપી છીણી નાખીને ભેદવિજ્ઞાન ઉત્પન્ન કરે છે અને તે ભેદ વિજ્ઞાન વડે પોતાના આત્માના સ્વરૂપને રૂપ, રસ, ગંધ અને સ્પર્શરૂપ દ્રવ્યકર્મથી તથા રાગ-દ્વેષાદિરૂપ ભાવ કર્મોથી જુદો કરીને-જાણીને, પોતાના આત્મામા આત્મા માટે, આત્મા વડે, આત્માને, પોતાની મેળે જાણે છે-ત્યાં તેના શુદ્ધ (જ્ઞાન વગેરે), શુદ્ધી (શુદ્ધોના સ્વામી આત્મા), જ્ઞાતા (જાણનાર), જ્ઞાન (જાણવું) અને જ્ઞેય (જાણાય તે વસ્તુ) તેઓમા કંઈ પણ ભેદ રહેતો નથી (જરણુ કે અહીં આત્મા, આત્માથી, આત્મામા, આત્માનો જ અનુભવ કરવા માટે છે, તેમા બીજા સહાયક વગેરેની આવશ્યકતા હોતી નથી) આ પ્રમાણે (મુનિને ચારિત્ર દશા વખતે) અને પશુના અલૌકિક સામ્રાજ્યની સ્થાપના થાય છે

ગાથા ૯

સ્વરૂપાચરણ ચારિત્ર (નિશ્ચયચારિત્ર) તુ વર્ણન
જહૈં ધ્યાન ધ્યાતા ધ્યેય કો, ન ત્રિપ વચ ભેદ ન જહૈં
ચિદ્ભારૂકર્મ ચિદશ કરતા, ચેતના કિરિયા તહા ॥
તીનો અભિન્ન અસ્તિત્વ સુધ ઉપ-યોગકી નિશ્ચલ દસા ।
પ્રગટી જહા દગ-જ્ઞાન-મત ચે, તીનવા—एकै रत्ना ॥

અન્યાર્થ—(જહ) જે સ્વરૂપાચરણ ચારિત્રમા (ધ્યાન) ધ્યાન (ધ્યાતા) ધ્યાતા અને (ધ્યેયક્રો) ધ્યેય એ ત્રણના (વિકૃપ) બેદ (ન) હોતા નથી—અને (જહા) ત્યા (વચ) વચનનો (બેદ ન) વિકૃપ હોતો નથી, (તહા) ત્યા તો (ચિદ્રુણાવ) આત્માનો સ્વભાવ જ (કર્મ) કર્મ (ચિદેશ) આત્મા જ (કરતા) કર્તા, (ચેતના) ચેતન્યસ્વરૂપ આત્મા જ (કિરિયા) ક્રિયા હોય છે—અર્થોત કર્તા, કર્મ અને ક્રિયા એ ત્રણે (અભિન્ન) સે. રહિત—એક, (અખિન્ન) પરસ્પર બાધા રહિત થઈ જાય છે, (શુદ્ધ ઉપયોગકી) શુદ્ધ ઉપયોગની (નિશ્ચય) નિશ્ચય (હમા) પર્માય થાય છે, અને (જહા) જેમા (દગ-જ્ઞાન-વન) સમ્યગ્જ્ઞાન, સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્ર (યે ત્રીનધા) એ ત્રણે (એકે) એકરૂપથી—અભેદરૂપથી (લમા) શોભાયમાન હોય ॥

ભાવાર્થ—લીનગતી મુનિરાજ સ્વરૂપાચરણ વળને જ્યારે આત્મધ્યાનમા મગ્ન થઈ જાય છે, ત્યારે ધ્યાન [ચિતવન], ધ્યાતા [ધ્યાન કરનાર] અને ધ્યેય [ધ્યાન કરવાયોગ્ય પદાર્થ] એ ત્રણમા કાર્ષ્ણ્ય હો રહેતો નથી, વચનનો વિકૃપ હોતો નથી, ત્યા (આત્મ ધ્યાનમા) તો આત્મા જ કર્મ, જ આત્મા જ કર્તા જ અને આત્માનો ભાવ તે ક્રિયા જ હોય

૪ નોંધ— મ્મ=કર્તા હાગ ખાસ ઇચ્છવામા આવેતુ,
કર્તા=કાર કરનાર ક્રિયા=કર્તા દ્વારા કરવામા આવે તે

અર્થાત્ કર્મ અને ક્રિયા એ ત્રણે તદ્દન અલિપ્ત-એક તથા પરસ્પર અવિરોધી થઈ જાય છે શુદ્ધોપયોગની અટળ દશા પ્રગટ થઈ જાય છે અને સમ્યગ્દર્શન સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્ર પણ એક સાથે એકત્ર થઈને પ્રકાશમાન થાય છે

ગાથા ૧૦

સ્વરૂપાચરણ ચારિત્ર્ય લક્ષણ અને નિર્વિકલ્પ ધ્યાન
પરમાણ નય નિશ્લેષ જો, ન ઉગ્રોત અનુભવમે દિગ્દે ।
દગ-જ્ઞાન-સુખ-ગલ મય મન, નહિ આનંદભાવ જુ મો વિગ્દે ॥
મેં સાધ્ય સાધક મેં અગ્રાધક, કર્મ અરુતમુ ફલનિતે ।
ચિત્તપિ હ ચ હ અરુ હ મુગુણ-કર હ વ્યુત પુનિ ફલનિતે ॥

અન્વયાર્થ-[તિ સ્વરૂપાચરણ ચારિત્ર વળતે
અનિઓના] (અનુભવ મે) આત્મઅનુભવમા (પરમાણ)
પ્રમાણ (નય) નય અને (નિશ્લેષકો) નિશ્લેષનો (ઉદ્ધોત)
પ્રકાશ (ન દિગ્દે) લેવામા આવતો નથી, [પરંતુ
એવો વિચાર-ધ્યાન વાય છે કે] હુ (સદા) સદાય
(દગ-જ્ઞાન-સુખ-ગલ-મય) અનંત-દર્શન-અનંત
જ્ઞાન અનંતસુખ અને અનંતપીય સહિત છુ
(મો વિગ્દે) મારા સ્વરૂપમા (આન) અન્ય-રાગદ્વેષ
દિક (ભાવ) ભાવ (નહિ) નથી, (મેં) હુ (સાધ્ય)
સાધ્ય [આત્મ વિશુદ્ધિરૂપો (માધક) સાધક [આત્મ
વિશુદ્ધિ કરનાર] તથા (કર્મ) કર્મ (અરુ) અને (તમુ)

તેના (કલ્પનિત) કૃષોમા (અભાષક) બાધારહિત
 (ચિત્પિંડ) જ્ઞાન-દર્શનચેતનાસ્વરૂપ (અંક) નિર્મળ
 તેમ જ અશ્વર્યાવાન (અખંડ) અદ્વિતીય-લેહ રહિત
 (સુગુણ કરંડ) મારા-સારા ગુણોનો ભંડાર (પુનિ)
 અને (કલ્પનિત) પાપ અને કર્મ [અશુદ્ધતા]થી
 (મ્યુત) રહિત હું

ભાવાર્થ-આ સ્વરૂપાચરણ ચારિત્ર વળતે
 મુનિઓના આત્મ-અનુભવમા પ્રમાણ, નય અને
 નિષ્કેપનો પ્રકાશ-ઉદય હોતો નથી, અર્થાત્ તેઓને
 તે જુના જુના જણાતા નથી, પણ સંત એવો વિચાર
 (ધ્યાન) હોય છે કે-હું અનતદર્શન, અનતજ્ઞાન,
 અનતગુણ અને અનતવીર્યરૂપ હું, મારામા ખીન
 ઠોઈ-રાગાદિ ભાવો નથી હું જ સાધ્ય, હું જ
 સાધક, કર્મ અને તેનું ફળ [સંસાર-ચક્ષિમણ]
 તેનાથી જુદો, જ્ઞાન-દર્શનચેતનાસ્વરૂપ નિર્મળ
 તેમજ અશ્વર્યાશાળી, ખંડ રહિત, મંકુડ શુદ્ધ
 શુભાનો ભંડાર અને કર્મો તથા પાપોથી રહિત
 હું આશય એ છે કે સર્વ પ્રમાણના વિકલ્પોથી
 રહિત-નિર્વિકલ્પ આત્મસ્થિરતાને સ્વરૂપાચરણ ચારિત્ર
 કહે છે, તે સ્વરૂપાચરણ-ચારિત્ર દર્શનમોહનીય,
 અનતાગુણથી તથા સ્વાનુભૂતિ-આવશ્યક કર્મના
 અભાવથી જ હોય છે.

ગાથા ૧૧

સ્વરૂપાચરણ ચારિત્ર અને અવિહત અવસ્થા

યોચિન્ત્યનિજમે ચિરમયે, તિનઅકુપજો આનદલહો ।
સો ઇન્દ્રનાગ નરેન્દ્રસા, અમહિન્દ્રકે નાહી કહ્યો ॥
તપહી શુક્લધ્યાનાગ્નિ કરિ, ચંડધાતિવિધિ કાનનદહો ।
સથ લક્ષ્મીચેત્તલજ્ઞાનકરિ, મનિલોકકો શિવમગકહ્યો ॥

અન્યથાર્થ—[સ્વરૂપાચરણ ચારિત્રમા] (યો) આ
પ્રમાણે (ચિન્ત્ય) વિચાર કરીને (નિજમે) આત્મ
સ્વરૂપમા (ચિત્ર) ભયે લીન થતા (તિન) તે મુનિ
ગણેને (જો) જે (અકુપ) હ્રદી ન શકાય એવો—
વચનથી પાર (આનદ) આનદ (લહ્યો) થાય છે (નો)
તે આનદ (ઇન્દ્ર) ઇન્દ્રને, (નાગ) નાગેન્દ્રને (નરેન્દ્ર)
ચક્રવર્તીને (વા અહમિન્દ્રકે) હ અહમિન્દ્રને (નાહી
હ્યો) કહેવામા આવ્યો નથી—વતો નથી (તળહી)
તે સ્વરૂપાચરણચારિત્ર પ્રગટ થયા પછી, ભયારે
(શુક્લધ્યાનાગ્નિ કરી) શુક્લધ્યાનરૂપી અગ્નિવડે
(ચંડધાતિ વિધિ કાનન) ચાંડ ધાતિકર્મોરૂપી જંગલ
(દહ્યો) બાળવામા આવે છે ત્યારે (કેવલજ્ઞાન કરિ)
કેવલજ્ઞાનથી (મણ) તણુકાળ અને તણુલોકમા હોવા-
વાળા બધા પદાર્થોના ગુણ અને પર્યાયને (લખ્યો)
જાણવામા આવે છે, અને ત્યારે (ભવિલોકકે) સસા
રના ભવ્ય છવેને (શિવમગ) મોક્ષમાર્ગ (દહ્યો)
પતાવવામા આવે છે.

ભાવાર્થ - આ સ્વરૂપાચ્ચક્ષુ ચારિત્ર વળતે
 મુનિરાજ ઉપર પ્રમાણે વિચાર કરી જ્યારે આત્મ
 ચિંતવનમાં લીન થઈ જાય છે ત્યારે તેમને વચના
 તીત આનંદ પ્રાપ્ત થાય છે, તે આનંદ ધંદ્ર,
 નાગેન્દ્ર, નરેન્દ્ર (ચક્રવર્તી) કે અહમિન્દ્ર (અપાતીત
 દેવ) ને પણ મળતો નથી આ સ્વરૂપાચ્ચક્ષુચારિ-
 ત્રના પ્રગટ થનાથી જ તેના પ્રજ્ઞાનથી શુદ્ધધ્યાન
 (જીજ્ઞાસા) ઉપી અગ્નિવડે ચાર ધાતિકર્મનો
 નાશ કરવામાં આવે છે-તેથી તેમને કેવળજ્ઞાનની
 પ્રાપ્તિ થઈ જાય છે ત્યારે તે નણ્ણલોક અને ભુલોક
 બની સર્વે વાતોને જાણીને સસાગના ભવ્ય છત્રોને
 મોક્ષમાગનો ઉપદેશ આપે છે-અર્થાત્ તેમને અરિ
 હિત અવસ્થાની પ્રાપ્તિ થાય છે

ગાથા ૧૨

સિદ્ધ અવસ્થા [સિદ્ધ ૨૪૩૫] તુ વળત
 પુનિ પાતિ દોષ અપાતિવિધિ, હિનમાહિ જપ્તમ મૂલસૈ ।
 વસુકર્મ ધિનસ સુગુણવસુ, સમ્યક્ત્વ આદિક મય લ્લમૈ ।
 સમાર ગ્ગર અપાર પારાગર તરિ તીરહિ ગયે ।
 અગ્રિકાર અકલ અમ્પ શુચિ, ચિદ્રૂપ અગ્નિનાર્ગી ભયે ॥

અન્વયાર્થ - (પુનિ) અરિહિત અવસ્થા અથવા
 કેવળજ્ઞાન પામ્યા પછી (શિવ) જાગીના ચાર
 (અધાતિ વિધિ) અધાતિયા ઈર્મોનો (ધાતિ) નાશ
 કરીને (હિનમાહિ) થોડા સમયમાં (અપ્તમ ભૂ)

આઠમી પૃથ્વી-ર્ધપત્તિ પ્રાગ્ભાગ-મોક્ષ મા(વર્ગ) નિવાસ
કરે છે, ત્યાં તેમને (વસુ) આઠ(કર્મ) કર્મોના (વિનયે)
નાશ થવાથી (સમ્યક્ત્વ આદિ) સમ્યક્ત્વ વગેરે
(સળ) ગદ્યા (વસુ મુગુપ્ત) આઠ મુખ્ય ગુણ (લને)
શોભાયમાન વાય છે, [આવા સિદ્ધ થનાર જીવ]
(સ સાર પાર અપાર પારાવાર) સ સારકર્મી જાગ
અને અગાધ સમુદ્રને (તગિ) તરીને (તીરહિ) ખીલ
કિનારાને (ગચે) પ્રાપ્ત થાય છે અને (અવિકાર)
નિકાર રહિત, (અકલ) શરીર રહિત, (અરૂપ) રૂપ
રહિત, (શુચિ) શુદ્ધ-નિર્દોષ (ચિદ્રૂપ) દર્શન-જ્ઞાન
ચેતનાનરૂપ તથા (અવિનાશી) નિત્ય-કાયમી (ભયે)
થાય છે

ભાવાર્થ -અગ્નિન અવસ્થા અવવા ઢેવજ્ઞાન
પામ્યા પછી તે જીવ ખાકી રહેલા ચાર અધાતિ
કર્મોની ખાકીની ટપ પ્રકૃતિને પશુ નાગ કળીને
ક્ષણ માત્રમા આઠમી પૃથ્વી (ર્ધપત્તિપ્રાગ્ભાગ-મોક્ષ)
ને પામે છે આઠ કર્મોને નાશ થવાથી સિદ્ધદશામા
સમ્યક્ત્વ આદિ આઠે ગુણો પ્રગટ થઈ જાય છે
એવા જીવો સ સારકર્મી હુ ખદાયી અને અગાધ
સમુદ્રથી પાર થએ ન છે (અને થાય છે અર્થાત્
સ સારથી છીને મોક્ષ પામે છે), તથા તે જ જીવ
નિર્વિકારી, અશરીરી, અમૂર્તિક, શુદ્ધ ચેતન્યરૂપ
અને અવિનાશી થઈને સિદ્ધ થઈ જાય છે

ગાથા ૧૩

મોક્ષ અવસ્થાનુ વર્ણન

નિજમાદિ હોઈ જહોઈ ગુણ, પરનાય પ્રતિરિમ્લિત ધર્મે ।
રહિઈ અનતાત ત સાહ, ચમ તમ શિવ પરણયે ॥
ધનિ ધન્ય હે જે તોય નરમય, પાય ચહકારન ક્રિયા ।
તિનહી અનાદિધમણ પચ, પ્રસાર નનિશ્વર મુગ લિયા ॥

અ-અર્થ - (નિજમાદિ) તે સિદ્ધભગવાનના
આત્મામા (હોઈ અહોઈ) હોઈ અને અહોઈના
(ગુણ પરનાય) ગુણ અને પર્ણય (પ્રતિરિમ્લિત ધર્મે)
જાહેવા લાગે છે અર્થાત્ જણાય છે, તે (ધર્મા) જેમ
(શિવ) મોક્ષ (પરણયે) નયા છે (તમા) તેમ
(અનન્તાનત-કાલ) અનત-અનતકાળમુધી (રહિને)
રહેશે

જે (જીવ) જીવોએ (નરભવ પાય) મનુષ્ય
પયાય પામીને (યહ) આ મુનિપદ વગેરેની પ્રાપ્તિ
રૂપ (કારણ) કાર્ય (ક્રિયા) કર્યું, તે જીવ (ધનિ
ધન્ય હે) ઘણા ધન્યવાદને પાત્ર છે, અને (તિનહી)
તેવા જ જીવોએ (અનાદિ) અનાદિકાળથી આદ્ય
આવતુ (પચ પ્રકાર) પાચ પ્રકારના પરિવતનરૂપ
(સમણ) સંસારમા રખવાનુ (તજી) છોડી દઈને
(વર) ઉત્તમ (મુખ) મુખ (નિયા) પ્રાપ્ત કર્યું છે

બાવાર્થ - જે સિદ્ધભગવાનના આત્મામા હોઈ
-અને અહોઈ (સમસ્ત પદાર્થો) પોતપોતાના ગુણ અને

પર્યાયો સહિત એક સાથે, અગીસામા જેમ વસ્તુઓ દેખાય છે તેમ, જણાય છે, અને તેઓ જેમ મોક્ષ ગયા છે તેમ જ ત્યા રહેવાળા અન્ય મિદ્ધ જીવોની માફક અનત-અનતકાળ ક્ષી સુધી રહેશે, અર્થાત અપરિમિત કાળ આદ્યો જાય હતા પણ તેની અખંડ શાંતિ વગેરેમા જરાપણુ જાધા આવની નથી આ મનુષ્ય પર્યાય પામીને જે જીવેએ આ શુદ્ધ ચિત્તન્યની પ્રાપ્તિરૂપ ઝાંઝું છે તે જીવો અત્યંત ધન્યવાદને (પ્રશસાને) પાત્ર છે, અને તેઓએ અનાદિકાળથી આત્મા આવતા પાશ્વ પરાવર્તનરૂપ સંસારના પન્થિમળનો ત્યાગ કરી ઉત્તમ મુખ-મોક્ષ પ્રાપ્ત કર્યું છે

[નોંધ-જેમ મોનામાથી મેન માગી વગેરે ગુણ થઈ જાય છે, તે વસ્તુઓ મોનામા ફરીથી બેગી થતી નથી તેમ જ આત્મામાથી કર્મરૂપી (અનુદતારૂપી) મેન નાશ પામે છે તે આત્મા ફરી ફેણ પણ વખત કર્મ સહિત થતો નથી તેથી તે મુક્ત થયેલો જીવ ફરીને સંસારમા આવતો નથી અથવા માખણમાથી ઘી થવા પડી ફરીને ધીનુ માખણ થાય હો તેમ આત્માની સંપૂર્ણ પરિવ્રતાગ્રમ મોક્ષરૂપ પ્રગટ કર્યો પછી તેમાં કદી અનુદતા આવતી નથી-સંસારમા જગી આવતુ પડતુ નથી]

ગાથા ૧૪

રાત્રનયનુ ફેણ અને આત્મહિતમા પ્રવૃત્તિનો ઉપદેશ

મુદયોપચાર દુભેદ થો ઘટ-ભાગિ રત્નત્રય ધરે ।
 અરુ ધરે ગે તે શિવ હૈ તિન, મુચક-જલ જગમલ હરે ॥
 હમિ જાનિ આલસહાનિ સાહમ, ઠાનિ ચહ સિર આદરો ।
 જવલો ન રોગ જગ ગઠૈ તન, લૌ ક્ષતિતિ નિવહિત કરો ॥

અન્યાર્થ—(ગડભાગિ) જે મહાભાગ્યશાળી
 જીવ (થો) આ પ્રમાણે (મુખ્યોપચાર) નિશ્ચય અને
 વ્યવહાર (દુભેદ) એ જે પ્રકારના (રત્નત્રય) રત્ન
 ત્રયને (ધરે અરુ ધરે જે) ધારણ કરે છે અને કરશે (તે) તે
 (શિવ) મોક્ષ (લહે) પામે છે, તથા પામશે, અને
 (તિન) તે જીવના (મુચકજલ) સુકીર્તિરૂપી જલ
 (જગ-મલ) સ સારરૂપી મેવને (હરે) નાશ કરે છે
 અને કરશે—(ધમિ) એમ (ઠાનિ) બાળીને (આલસ)
 પ્રમાદ (હાનિ) છાડીને (સાહમ) હિમત-પુરવાર્થ
 (હાનિ) કરીને (ચહ) આ (મિખ) શિખામણ-કપડેશ
 (આદરો) શ્રદ્ધા કરે છે (જખતો) જ્યાં સુધી
 (રોગ જરા) એમ છે ઘડપણ (નગરો) ન આવે
 (તખતો) ત્યાં સુધીમા (ક્ષતિતિ) શીઘ્ર જલ્દી (નિવહિત)
 આત્માનુ હિત (કરો) કરી લેવું બેધએ

ભાવાર્થ—જે ભાગ્યશાળી જીવ ઉપર કયા
 પ્રમાણે નિશ્ચય અને વ્યવહાર એવા જે પ્રકારના
 રત્નત્રયને ધારણ કરે છે તથા ધારણ કરશે તે જીવ મોક્ષ
 પામે છે તથા પામશે, અને તેની સુકીર્તિરૂપ જળ
 સ સાર અર્થોત્ કર્મરૂપી મેવને હરે છે-તથા હરશે,

આમ જાણીને પ્રમાદને છોડી સાહસ-પુરપાર્થ-
રાખીને આ ઉપદેશને અગીકાર કરો કે-જ્યાં સુધી
રાગ અને ઘડપત્તે શરીરને ઘેરું નથી ત્યાં સુધીમા
(આયુષ્ય પૂર્ણ થવા પહેલાં) ગીમ્મ આત્માનું હિત
કરી લેવું જોઈએ

ગાથા ૧૫

હે વી જલામખ

યદ રાગ આગ વહે મદા, તાતે સમામૃત સેકયે ।
ચિર મજે વિપય કપાય અવ તો, ત્યાગ નિજ પદ વેદયે ॥
વહા રખ્યો પર પદ મે નસેરો, પદ યદૈ ક્યો દુઃખ રાહૈ ।
અવ જૌલ ! દોઝ મુલી સ્પપદ રહિ, દાર મત જૂકો યદૈ ॥

અન્યથાર્થ - (યદ) આ (ગાગ આગ) રાગરૂપી
અગ્નિ (સદા) અનાદિ કાળથી-હ મેચા (દહ) જીવને
જાગી ગૂંધી છે (તાતે) તેથી (સમામૃત) મમતારૂપી
અમૃતનું (સેકયે) નેવન કરવું જોઈએ (વિપય કપાય)
વિપય બપાયનું (ચિર મજે) અનાદિ કાળથી નેવન
કરું છે (અખ તો) હવે તો (ત્યાગ) તેનો ત્યાગ
કરીને (નિજ પદ) આત્મ સ્વરૂપને (બિધયે) આજાણવું
જોઈએ-પ્રાપ્ત કરવું જોઈએ, (પર પદમે) પર
પદાથીમા-પર જાવોમા (જહા) કેમ (રખ્યો) રાચી
રહ્યો છે ? (યદ) તે (પદ) પદ (તેરે) તારૂં (ન)
નથી તું (દુ ખ) દુ ખ (કયો) કેમ (ગૂંધ) સહન
કરે છે ? (જૌલ) હૈ જૌલતગમ ! (અખ) હવે (સ્પ-

૫૦) તારૂ આત્મપદ-સિદ્ધપદ-તેમા (રચિ) લાગીને (સુખી) સુખી (હોઈ) થાવ ! (ચક્ર) આ (દાવ) અવસર (મત ચૂકો) ગુમાવો નહિ

ભાવાર્થ - આ રાગ [મોહ, અજ્ઞાન] રૂપી અગ્નિ અનાદિ કાળથી હું મેશા સ સાગી જીવને હું ખી કરી રહી છે તેથી [આ શાસ્ત્રની ગ્યનાનો મુખ્ય ઉદ્દેશ છે કે] જીવોએ મમતારૂપી અમૃતનું પાન કરવું જોઈએ કે જેથી રાગ-મોહ-અજ્ઞાનનો નાશ થાય, વિષય કષાયોનું સેવન તું ધણા કાળથી કરી ગયો છો, હવે તેનો ત્યાગ કરી આત્મપદ [મોક્ષ] પ્રાપ્ત કરવું જોઈએ તું હું જ શા માટે સહન કરે છે ? તારૂ વાસ્તવિક સ્વરૂપ અનંત દર્શન-જ્ઞાનસ્વરૂપ છે, તેમા હીન થવું જોઈએ તેમ કરવાની જ સાચું મુખ્ય - મોક્ષ મળી શકે છે, તેથી હે હૃદયતરામ ! હે જીવ ! હવે આત્મસ્વરૂપની પ્રાપ્તિ કર ! જોળખાણુ કર ! આ ઉત્તમ શ્રાવકકુળ વગેરેનો મુયોગ વાગવાર મળતો નથી તેથી આ અવસર ગુમાવ નહિ સ સારના મોહનો ત્યાગ કરીને મોક્ષ પ્રાપ્તિનો ઉપાય કર !

અથ રચનાનો વખત તથા આધાર

इक नव वसु डक वर्ष की तीन सुफुल वैसाख ।
फर्यौ तत्त उपदेश यह, लगि बुधजन की भाग्य ॥

લઘુ વી તથા પ્રમાદતૈ શબ્દ અર્થ કી મૂલ ।

સુધી સુધાર પદો સદા, જો પાયાં ભવ ફૂલ ॥

ભાવાર્થ -મે -દૌલતરામે પડિત યુવજન કુત ક્ક
 હઢાળાની દુધનીનો આધાર લઈને વિક્રમ મવત
 x ૧૮૯૧ ના વૈશાખ સુદ ૩ [અક્ષય ત્રીજ] ના
 દિવમે આ હઢાળાક્કે પ્રથની રચના ઢગી છે મારી
 અ.પ બુદ્ધિ તથા પ્રનાદથી તેમા ક્યાય શબ્દની કે
 અર્થની ભૂલ ઘણ ગણ હોય તો બુદ્ધિમાન તેને
 સુધારીને વાચે, જેવી ઢગીને જીવ આ સસાર સમુદ્ર
 તરવામા શકિતમાન થાય

ક્કે પડિત યુવજને પણ આમિ નિંદ્યાનુપ્રેક્ષાના
 આધારે જાગા નના યુ દસે એમ આ કા નુ અરનોકન
 કરતા સારી રીતે સમનય છે

x 'જવાના વામના ગતિ'

* આ મયમા જ પ્રમારના જદ અથવા પ્રકરણ છે,
 તથા આ ન થ કુર્મોના આશ્રવને રોકવા માટે લાય (દક્ષિનારના
 પ્રદારને રાખવાનુ સાધન) સમાન છે તેથી તેને 'હઢાળા'
 દહેવાય છે

છઠ્ઠી ઢાળનો મારાશ

૫ મહામત, ૫ સમિતિ, ૩ ગુપ્તિ, ૫ ઇન્દ્રિય
જય, ૬ આવરયક, ૭ શેષગુણ, ૧૨ તપ, ૧૦ ધર્મ
અને ૩ રતનરૂપ આદિનું એવન તે સકલસયમ
અથવા સકલચારિત્ર કહેવાય છે

જે ચારિત્રના હોવાથી સમસ્ત પર પદાર્થોથી પ્રવૃત્તિ
હટી જાય છે, વશોદિ અને રાગાદિથી ચેતન્યભાવને
બુદ્ધો કરી લેવામાં આવે છે, પોતાના આત્મામાં
આત્મા માટે, આત્મા વડે, પોતાના આત્માનો જ
અનુભવ થવા માટે છે ગુણ-ગુણી, જ્ઞાન-જ્ઞાતા-
જ્ઞેય, ધ્યાન-ધ્યાતા ધ્યેય અને કર્તા-કર્મ-ક્રિયાતા
લેઈને જરાપણ વિકલ્પ રહતો નથી, શુદ્ધ-ઉપયોગ,
રતનરૂપ તથા શુદ્ધ ચેતન્યનો જ અનુભવ થવા માટે
છે તેને સ્વરૂપાચરણ ચારિત્ર કહે છે, આ સકલ
અને સ્વરૂપાચરણ ચારિત્ર વીતરાગ મુનિઓને જ
હોય છે

ત્યારપછી કુલધ્યાન વડે ચાર ઘાતિ કરીને
નાશ થતા તે છવ કેવળજ્ઞાન પામીને અરિહતપદ
પામીને મોક્ષમાર્ગનો ઉપદેશ જાણે છે, પછી
જાડીના ચાર અઘાતિ કરીને પણ નાશ કરીને
ક્ષણમાત્રમાં મોક્ષ પામીને સંસારથી કાયમને માટે
વિદાય ધર્મ બંધ છે, ત્યારે તે આત્મામાં અનંત
ઠાળ સુધી અનંત ગતુષ્ટયનો એક સરખો અનુભવ

ધયા કરે છે, પછી તેને પચપરાવર્તનરૂપ સ સારમા લટકવું પડતું નથી

જે જીવ મોક્ષની પ્રાપ્તિ માટે આ રત્નત્રયને ધારણ કરે છે અને કર્યો તે મોક્ષ પામે છે અને પામશે હરેક જીવ વિષયોનું એવન તો અનાદિ-કાળથી કરતો આવ્યો છે પણ તેનાથી તેને જરાપણ શાંતિ મળી નથી, શાંતિનું એક માત્ર કારણ જે મોક્ષમાર્ગ તેમા જ તે જીવે તત્પરતાપૂર્વક પ્રવૃત્તિ કરી નથી, તેથી હવે પણ જો શાંતિ (આત્મહિત) ની ઇચ્છા હોય તો આજન્મ છોડીને, આત્મ-કર્તાવ્ય સમજીને ગગ અને ઘડપણ વગેરે આવ્યા પહેલા જ મોક્ષમાર્ગમા પ્રવૃત્ત થવું જોઈએ, કેમકે આ મનુષ્યપર્યાય સત્સમાગમવગેરે સુયોગ વાર વાર પ્રાપ્ત થતા નથી, માટે તેને પામીને વ્યર્થ ગૂમાવવો ન જોઈએ—આત્મહિત સાધી લેવું જોઈએ

છઠ્ઠી ઢાળનો લેદ મ ગ્રંથ

અ તર ગ તપ-પ્રાયશ્ચિત, વિનય, વૈયાવચ્ચ, અવાધ્યાય વ્યુત્સર્ગ અને ધ્યાન એ છ છે

ઉપયોગ-શુદ્ધઉપયોગ, ગુભઉપયોગ અને અશુભઉપયોગ—એ ત્રણ છે

છતાલીસ દોષ-દાતાને આશ્રિત ૧૬ ઉદ્દા ૧૮ દોષ, પાત્રને આશ્રિત ૧૬ ઉત્પાદન દોષ તથા આદ્ય સળધી ૧૪ દોષ—એમ કુલ ૪૬ છે

ગ્રહરત્ન-સમ્યગ્ ગત, સમગ્ગત અને સમ્યક્ચારિત્ર
તેર પ્રકારનું ચારિત્ર- ૫ મહાનત, ૫ સમિતિ અને
૩ રૂપિ

ધર્મ-દામા માર્ગ, આર્મ, સત્ય, શૌભ, સધર્મ,
તપ, ત્યાગ, આર્કિચન્ય અને હ્રદયર્થ-એ દસ પ્રકાર છે
મુનિની ક્રિયા (મુનિના ગુણ)-૧૧૫૫ ૨૮ છે
રત્નનય-નિશ્ચય અને વ્યવહાર નયના મુખ્ય અને
ઉપચાર-એ બે પ્રકાર છે

સિદ્ધ ગુણ-૧-નાનાનરણીના અમાનથી બધું જાણે
(દિવગતન) ૨-દનનાનરણીના અમાનથી બધું દેને
(નિગદશન) ૩-વે નીચ કર્મના અમાનથી નિરાનાથ મુખ
(અનતમુખ) ૮-મોહની કર્મના અભાવથી શુદ્ધ ચારિત્ર,
૫-આયુકર્મના અમાનથી અનગદન અટક થાય, ૬-નામ
કર્મ ૧૧ અમાનથી અમૂર્તિકપ ૭-ગો ૧ કર્મના અમાવથી
અપુરનધુકપ ગ્રહે અને ૮-અતગત કર્મના અમાનથી અનત
વીર્યબળ હોય-એ બાક ગુણ [સમવસાર ૧૮કમા]
પવહારથી કલા છે નિશ્ચયથી અનતમુખ સમગ્ગવા

શીલ-અગેન સ્ત્રી-સાકાંતી, પત્યગ્ની કે ચિતરેલી
એ ૩ x મન વચન, કાયા કરતુ, કરાવતુ કે અનુમોદતુ
એ ૬=૧૮ x પાત્ર દ્ર વેન્દ્રિય અને પાત્ર ભાવેન્દ્રિય એ
૧૦=૧૮૦ x ક્રોધ, માન માયા, લેખ-એ ૪=૭૨૦

ચેતન સ્ત્રી-દેવાગના, મનુષ્યીણી-સ્ત્રી, નિર્મીયા ૧૧ એ
૩ x મન, વચન, કાયા એ ૩ x કરતુ કરાવતુ કે
અનુમોદતુ એ ૩ x પાત્ર દ્ર વેન્દ્રિય તથા પાત્ર ભાવેન્દ્રિય
એ ૧૦ x આદાર પત્રિહ, ભય અને મૈથુન એ ચાર સહા

૪ x અનતાનુગ્રધી, પ્રત્યાખ્યાનાવગ્ધ, અપ્રત્યાખ્યાનાવગ્ધ
અને સંસ્કરણ એ ૪ x ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ
એ ૮=૧૭૭૮૦ આ રીતે અત્યેનન ખોના ૭૭૦ અને
ચેતનઓના ૧૭૭૮૦ મળી કુલ ૧૮૦૦૦ બે ગીતના ૩

તથ-નિયમ અને વ્યવહાર

નિદોષ-નામ, ગ્યાપના દ્રવ્ય અને ભાવ —એ ચાગ છે

પ્રમાણ-પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ

બહિરગતપ-કેવવાસ, એકામક, શૂદ્ધનિયમ, ગમ
પરિવાગ, એકા તથા પ્રાચીન અને કાવકતેય એ ૮ પ્રકાર છે

છઠ્ઠી ઢાળનું લક્ષણ સંગ્રહ

અતરંગ તપ-ષ્ટાઓનો નિગ્રહ

અનુસન-સુખનુ ગ્સાન્વાલન-અનુભવ

" વગ્નુ વિચારત ધ્યાવતે, મન પાવે વિશ્રામ

ગમ ગ્વાલન સુખ હિતે, અનુભવ યાકો નામ."

આવગ્ધક-મુનિઓએ અવમ્મ કવચોગ્ધ નિક

કર્તવ્ય

કાવગુપ્તિ-મયાની કિયાઓને (તે તરંગના સમને)

રોગનુ તે

ગુપ્તિ-મન, વચન, કાયાની પ્રગતિને સારી રીતે

એકને કે આ મમાન પૂર્વકે રોગી તે

તપ-ષ્ટાઓને ગાંધી તે અથવા અન્યન વગેરે ખાર

પ્રમાણ તપ ન,

ધ્યાન-સર્વ રિક્તપેને છોડી પોતાના ચિત્તને એક
લક્ષ્યમાં ધ્યેય કરવું તે

નય-વસ્તુના એક અંશને જાણનારે જ્ઞાન

નિદોષ-યુક્તિઓથી વ્યાધારહિતપણે ત્રસગરજાત
નામાદિ વગેરેમાં પાયાની સ્થાપના કરી તે

પરિમલ્લ=પરવસ્તુમાં અમત્તાજ્ઞાન (મોલ્લ અથવા અમત્વ)

પરિપક્વ=ક્રમોની નિજગ કરવા માટે, સમતાભાસથી
જૂઝવણ વગેરે પ્રતિકૂળતા સ્તબ્ધ કરવી તે

પ્રતિક્રમણ-માગ અપગ્રાધ મિત્રના ચાચો એવા
પ્રકારે શુરુ વગેરે પામે નિવેડા કાઢવું

પ્રમાણ-વસ્તુનું સાચું જ્ઞાન

બહિરગતય-મધ્ય જોડે થઈ એવા પર પડાથોથી
સબંધ ગળનારાગો છૂટા-નિરોધ

મનોગુપ્તિ-મનની વજ કરત તેને મનોગુપ્તિ કહે છે

મહાનન-તેણે યોગથી [મન-વચન-ત્યાગી] દ્વિસાદિ
પાપ પાપોનો સર્વથા ત્યાગ તે મહાનન કહેવાય છે

રતનનય-સમ્યગ્વર્ણન-જ્ઞાન-આદિ

વચનગુપ્તિ-મોતરાના રાગભાવો ગોપવલો તે
વચનગુપ્તિ

શુદ્ધધ્યાન-અત્યંત નિમજા અને ઊનરાગતાપૂર્ણ
ધ્યાન

શુદ્ધક્રિયયોગ-શુભ-અશુભ ગમ-દ્વારથી ગદિન આત્મ
પરિણતિ

સમિતિ-પ્રમા તદિત મત્તાયા પૂર્વક તદ્દર્શિને સમિતિ
કહે છે

૨-કહાંત/તેન શાસ્ત્રમાળા ' છઠી ઢાળ ' ૧૭૧

અવરૂપાયરણુચારિત્ર-આત્મઅરૂપમા - એકાગ્રતા
પૂર્વક ગમણતા-તીનતા તેને સ્વરૂપાયરણુચારિત્ર કહે છે

અ તર-પ્રદર્શન

૧-‘નય તો નાતા એટલે નજીના છે આ નિર્દોષ’
નય અર્થમાં નાનમા જણાનાયોગ્ય છે

૨ પ્રમાણુ તો વસ્તુના બધા ભાગને જાણે છે પણ
૧૧ વસ્તુના એક ભાગને જાણે છે

૩ શુભઉપયોગ તો નયનુ અથવા સ સાગ્રુ કા થ
છે પણ દુષ્ટઉપયોગ તે નિર્જગ આ મોક્ષનુ કાગ્રુ છે

છઠી ઢાળની પ્રશ્નાવલી

૧-અ તરંગ તપ, અનુભવ, આવશ્યક, શુદ્ધિ,
શુદ્ધિઓ, તપ, દ્રવ્ય હિ સા-અહિ સા, ધ્યાનસ્થ
મુનિ, નય, નિશ્ચય આત્મચારિત્ર, પરિશ્રદ્ધ, પ્રમાણુ,
પ્રમાદ, પ્રતિક્રમણુ, બહિરંગ તપ, ભાવહિ સા-
અહિ સા, મહાનત, મહાવ્રતો, રત્નત્રય, શુદ્ધાત્મ
અનુભવ, શુદ્ધ ઉપયોગ, શુદ્ધધ્યાન, સમિતિઓ
અને સમિતિ વગેરેના લક્ષણુ બતાવો

૨-અધ્યાતિયા, આવશ્યક, ઉપયોગ, ગાયશુદ્ધિ,
છેતાંદ્રીશ દોષ, તપ, ધર્મ, પરિશ્રદ્ધ, પ્રમાણુ,
મુનિક્રિયા, મહાવ્રત, રત્નત્રય, ગીલ, શેષગુણુ,
સમિતિ, સાધુગુણુ અને ચિદ્ગુણુના લેહ કહેા

૩-નય અને નિષેધમા, પ્રમાણ અને નયમા,
જ્ઞાન અને આત્મામા, શુભઉપયોગ અને શુદ્ધ
ઉપયોગમા તકાવત બતાવો

૪-આકાંક્ષી પૃથ્વી, અથ, અથકાર, અથકર્ક,
અથ પ્રવરણ, સર્વોત્તમ તપ, સર્વોત્તમ ધર્મ, અથ
મત્ર ઉપકરણ, શુચિત્ર ઉપકરણ અને જ્ઞાનત્ર ઉપ
કરણ વગેરેના નામ જતાવે.

પૃ-ધ્યાનસ્થ મુનિ, સમ્યક્જ્ઞાન અને સિદ્ધિ
મુખ્ય વર્ગરેના દ્વારા બનાવેલ

૬-છહ્ ઢાળા નામ, પીછી વગેરેનુ અપરિશ્ક
પણુ, રતનત્રય નામ અને આવકને નગ્નતાનો અભાવ
વગેરેના રૂકત કારણ જતાવે।

૭-અરિહંત અવસ્થાનો વખત, અતિમ ઉપ
દેશ, આત્મસ્થિરતા વખતનું સુખ, કેશયોગનો
વખત, કર્મના નાશથી ઉત્પન્ન થતા શુદ્ધાનો વિભાગ,
શ્રદ્ધા સ્વનાનો કાળ, જીવની નિત્યતા તથા અમૃતિ
કપાલ, પરિપક્વ જયનું ફળ, રાગરૂપી અગ્નિની શાંતિ
નો ઉપાય, શુદ્ધ આત્મા, શુદ્ધ ઉપયોગનો વિચાર
અને હાલત, સકલ ચારિત્ર, સિદ્ધોનું આયુષ્ય-
નિવાસસ્થાન તથા વખત અને સ્વરૂપાચરણચારિત્ર
વગેરેનું વર્ણન કરે.

८-सम्यग्दर्शन, सम्यग्ज्ञान, सम्यग्धारित्र,
देशधारित्र, सकलधारित्र, न्यायप्रति, स्वतृप्तासङ्ग

ચારિત્ર, પારવત, ખાર ભાવના, મિથ્યાત્વ અને
મોક્ષ વગેરે વિષયો ઉપર લેખ લખે

૯-દ્વિગ ખર જૈનમુનિના ભોજન-સમતા-વિહાર
નગ્નતાથી હાનિ-લાભ, દિં૦ જૈનમુનિને રાત્રિગમનનો
વિધિ અગર નિષેધ, દિં૦ જૈનમુનિને ઘડીઆળ,
ચટાઈ (આસનીયુ) કે ચરમા વગેરે રાખવાનો વિધિ
અગર નિષેધ વગેરે બાબતોનો ખૂલાસો કરે

૧૦ અમુક શબ્દ ચરણુ અને છદનો અર્થ
અથવા ભાવાર્થ કહો, છટ્ટી ઢાળનો સારાશ્ય ખતાવો

ધતિ કવિવર પદ્ધિત દોલતરામ વિરચિત
છ ઢાળાનો ગુજરાતી અનુવાદ
સમાપ્ત

છ હ ઢાળા ની મૂળ ગા થા એ

ઢાળા-૧

મ ગ લા ચ ં છુ

તીન-શુન મે યાન, વીતરાગ વિજ્ઞાનના,
શિવસ્વરૂપશિવકાર, નમ હુ ત્રિયોગ મમ્હારિકે
ચોપાઈ છ દ

ગાથા ૧

જેત્રિભુવન મે જીવ અનન્ત મુખ ચાહેં દુખતં ભયવન્ત,
તાતં દુખહાની મુખકાર, કહે મીખ શુરુકુણાધાર

ગાથા ૨

તાહિ મુનો ભવિ મનધિર આન, જોચાહો અપનો ક યાન,
મોક નજામં પિયો અનાદિ, ભૂવ આપકો ભરમત વાદિ

ગાથા ૩

તાસ ભમનકીહે જહુ યા, પકડુ કહુ વડી મુનિ યથા,
દાવ અનન્ત નિગોહ મેંત્રાર, વી યો એકે દ્રી તન ધાર

ગાથા ૪

જોડ રવાસ મે અહસ વાર, જન્મ્યો મયોં લયોં દુખસાર,
નિકસિ ભૂમિ જલ પાવક લયો, પવન પ્રત્યેક વનરૂપતિ યયો

ગાથા ૫

દુત ભ લહિ ચ્યો રિન્તામણી, ત્યો પર્યોલ લહી ત્ર મતણી,
લંપિપીલ અલિ આદિ શરીર, ધર ધર મયોં ગહી જહુપીર

ગાથા ૬

કમલ પ ચેન્દ્રિય પશુ સયો, મનવિનનિષટ અનાની થયો,
સિદ્ધાદિક મેની હૈ કુર, નિખલ પશુ હતિ ખાયે ખૂર

ગાથા ૭

કમલ આપ સયો જલકીન, મળલનિ નરિ ખાયો અતિદીન,
દેહન લેહન ખૂબ પિયામ, ભાર-વહન હિમ આનપ નામ

ગાથા ૮

વધ જ ધન આદિક દુખ ધને, ઠોટિ છમને જાત ન બને,
અતિમ કલેશ ભાવતે મયો, ઘોર અજસાગર મે મયો

ગાથા ૯

તહા ભૂમિ પગમત દુખ ધનો, વિચર મહમ કમે નહિ તિસે,
તહા ગર-શ્રોણિતવાહિની, કમિકુલકલિત દેહદાહિની

ગાથા ૧૦

મેમરતરુ દલજીત અમિપત્ર, અમિલ્યો દેહ વિદાગે તન,
મેરમમાન લોહ ગલિજય, એમી ગીત ઉ જીતા થાય

ગાથા ૧૧

તિલ તિલ કં દેહકે જ ક, અમુર સિદાવ, કુષ્ટ પ્રચ દ,
સિન્ધુનીરતે ખ્યામ ન જાય, તો પલુ એક ન ખૂદ લડાય

ગાથા, ૧૨

તીન લોક કો નાજ જી ખાય, મિટ્ટે ન બુખખુ ન લડાય,
યે દુખ બહુ માગર વૌ સહે, કમ જોગન નરનિ લહે

ગાથા ૧૩

જનની ઉદરવસ્યો નવમાસ, અગસ કુચતે પાઈ ત્રાસ,
નિકસત જે દુખ પાયે ઘોર, તિનકો કહત ન આવે ઘોર

ગાથા ૧૪

બાલપને મે જ્ઞાનનલહો તરુણસમય તરુણીરત રહ્યો,
અધામૃતક સમ બૂદાપનો, કેસે અપલખે આપનો

ગાથા ૧૫

હબી અઠામનિર્જરા કરે, ભવનત્રિક મે સુરતન ધરે,
વિષય ચાલદાવાનલહ્યો, મરતવિલાપ કરત દુખ સહો

ગાથા ૧૬

જો વિમાનવાસી હુ યાચ, સમ્યગ્દર્શનવિન દુખ પાચ,
તહતે અય યાવર તન ધરે, યો પરિવર્તન પૂરે કરે

ઢાળી—૨

ગાથા ૧ (૧૭)

એસે મિથ્યાનદગજાનચર્ચુ, વશ જમત ભરત દુખ જન્મમણ્ડુ
તાતે ઇતકો તણયે સુખન, સુન તિન સક્ષેપ રહૂ વખાન

ગાથા ૨ (૧૮)

જીવાહિ પ્રયોજનમૃત તત્ત્વ, સરધે તિનમાહિ વિપર્ણત્વ,
ચેતનકો હે ઉપયોગ રૂપ, જિન મૂરતિ ચિનમૂરતિ અનૂપ

ગાથા ૩ (૧૯)

પુદ્ગલનનભધર્મ અધર્મ કાલ, ઇતલે ન્યારી હે જીવ ચાલ,
તાકો નજનવિપરીતમાન, કરિ કરે ફેલમે નિજ પિછાન

ગાથા ૪ (૨૦)

મે સુખી દુખી મે ર કરાવ, મેરે ધન ગૃહ ગોધન પ્રભાવ,
મેરે સુત નિયમ સખવદીન, બેરુપ સુભગ મૂરખ પ્રવીન

ગાથા ૫ (૨૧)

તન ઉપજત અપની ઉપજ જન તન નશત આપકો નાશમાન
રાગાદિ પ્રગટ થે હુ ખદેન, તિનહીકો મેવત ગિનત ચેન

ગાથા ૬ (૨૨)

શુભ અશુભ બ ધકે મ ઝાર, રતિ અગતિ કર નિજપદ વિસાર,
આતમહિત હેતુ વિરાગ જ્ઞાન, તે લખે આપકુ કષ્ટદાન

ગાથા ૭ (૨૩)

રોકે ન ચાહું નિજ શક્તિ ખોય, શિવરૂપ નિરાકુલતા ન જોય
ચાહી પ્રતીતિભુત કષ્ટકશાન, સો દુઃખદાયક અજ્ઞાન જાન

ગાથા ૮ (૨૪)

ઇનભુત વિષયનિમે જે પ્રવૃત્ત, તાકો જાનો મિથ્યાચરિત્ત,
યો મિથ્યાત્વાદિ નિસર્ગ જેહ, અળ જે ગૃહીતસુનિયે મુતેહ

ગાથા ૯ (૨૫)

જે કુચુર કુદેવ કુધર્મ સેવ, પોષે ચિર દર્શનમોહ એવ,
અ તર રાગાદિક ધરે જેહ, બાહર ધન અ ધરતે સનેહ

ગાથા ૧૦ (૨૬)

ધારં કુલિંગ લહિ મહતભાવ, તે કુચુર જન્મજલ ઉપવનાવ
જે રાગદ્વેષમલ કરિ મલીન, વનિતાગદાદિભુત ચિહ્ન ચીન

ગાથા ૧૧ (૨૭)

તે હે કુદેવ તિનકી જી નેવ, શક દરત ન તિન ભવખમણ છેવ,
રાગાદિ ભાવહિ સા સમેત, દર્શિત નમ આવર મગજ ખેન

ગાથા ૧૨ (૨૮)

જે ક્રિયા તિન્ને જાનહું દુધર્મ, તિન સરધૈ જીવ લહે અશર્મ,
ધાકુ ગૃહિત મિથ્યાત્વ જાન, અણ મુન ગૃહીત જો હૈ અજાન

ગાથા ૧૩ (૨૯)

એકાન્તવાદ દુષિત સમજન, વિચારદિ પોષક અપ્રસરન,
કપિવાદિરચિત શ્રુતકો અભ્યાસ, સોહ કુખોધ જાહુદેન ત્રાસ

ગાથા ૧૪ (૩૦)

જો ખ્યાતિ લાભ પુજાદિ આક, ધરિ કગ્ન વિવિધવિધ દેહદાહ
આત્મ અનાત્મ કે જ્ઞાનહીન, જે જે દરની તન કરન છીન

ગાથા ૧૫ (૩૧)

તે સજ મિથ્યા આરિન ત્યાગ, અણ આત્મ કે હિત પદ લાગ
જગજન જમણુ કો દે, ત્યાગ અન જોનન નિમ આત્મ સુપાગ

ઢાળી-૩

નરેન્દ્ર છંદ (જોગીરાસા)

ગાથા ૧ (૩૨)

આત્મકો હિત હું સુખ નો મુખ, આકુલતા વિન કહિયે,
આકુલતા સિવમાહિ ન તાતે, જિવ મગ લાગ્યો અહિયે
સમ્યકદર્શન જ્ઞાન ચરન સિવ, મગ સો દુવિધ વિચારો,
જો સત્યારથ રૂપ સો નિશ્ચય, કારણ નો વ્યવહારો

ગાથા ૨ (૩૩)

પગ્દવ્યનતૈ શિન્ન આપમે, રુચિ સમ્યક્ત્વ લલા હૈ
આપ રૂપકો જાનપનો મો, સમ્યગ્જ્ઞાન કલા હૈ,
આપ રૂપમે લીન રહે ચિત્ત, સમ્યકચારિત્ત મોઈ,
અમ વ્યવહાર મોક્ષ મગ સુનિયે, હેતુ નિયતકો હોઈ

ગાથા ૩ (૩૪)

શુભ અશુભ તત્ત્વ અરુ આશ્રય, જાધરુ સવર જાનો,
નિર્જર મોક્ષ કહે જિનતિનકો, જ્યોત્સ્ના ત્યો સરધાનો,
હૈ મોડ સમકિત વ્યવહારી, અજ ઇત રૂપ વખાનો,
તિનકો શુભ સામાન્ય વિશેષ, દિઠ પ્રતીત ઉર આનેક

ગાથા ૪ (૩૫)

બહિરાતમ અન્તરઆતમ પગ, —માતમ શુભ ત્રિધા હૈ,
કેહ શુભકો ઐકગિને બહિ-ગતમ તત્ત્વ મુધા હૈ,
ઉત્તમ મધ્યમ જ્ઞાન ત્રિવિધકે, અન્તર આતમ જ્ઞાની,
દિવિધસગ વિન નુષ ઉપયોગી, મુનિઉત્તમ નિર્જધ્યાની

ગાથા ૫ (૩૬)

મધ્યમ અન્તર આતમ હૈ જે, દેશવતી અનગારી,
જ્ઞાન કહે અવિરત સમગ્ધિ, તીનો શિવમગચારી,
મકલ નિકલ પરમાતમ દ્વૈવિધ, તિનમે ઘાતિ નિવારી,
શ્રી અગ્નિ ત સકલ પરમાતમ, લોગલોગ નિહારી

ગાથા ૬ (૩૭)

જ્ઞાનશરીરી ત્રિવિધકર્મ, —મવ વર્જિત મિદ્ધ મહતા,

તે હું નિકવ અમલ પરમાત્મ, બોલે શર્મ અનતા,
જહિરાતમતા હેય જાનિ તજિ, અન્તર આતમ હુજે,
પરમાત્મકો ધ્યાય નિરન્તર, જો નિત આન દ પુજે

ગાથા ૭ (૩૮)

ચેતનતા વિન સો અણવ હૈ, પથ લેઈ તાઠે હૈ,
પુફલ, પથ વરન-રસ, ઝધ-હો કરસ વત્ત જાઠે હૈ,
જિય પુફલકો ચલન સહાઈ, ધર્મદ્રવ્ય અનરૂપી,
તિષ્ઠત હોય અધર્મ સહાઈ, જિન વિનમૂર્તિ નિરૂપી

ગાથા ૮ (૩૯)

સંકલ દ્રવ્યકો વાસ જામમે, મો આઝશ પિછાનો,
નિયતવર્તના નિશિદિન સો વ્યવ-હાર કાત પરિમાનો,
યો અણવ અજ આમવ મુનિયે, મત વચ કાય ત્રિયોગા,
મિથ્યા અવિરત અરૂં વાય પર માદ સહિત ઉપયોગા

ગાથા ૯ (૪૦)

ચે હી આતમકો કુખમરણ, તાતે ઇનકો તજિયે,
ણવ પ્રદેશ બધે વિધિસો મો, બધન જાહુ ન સણમે,
શમ હમતે જો કર્મ ન આવે, સો સવર આદરિયે,
તપજવતે વિધિ ઝરન નિરજરા, તાહિ સદા આચરિયે

ગાથા ૧૦ (૪૧)

સકલ કર્મતે સહિત અવસ્થા, સો શિવ ચિત્ત મુખકારી,
હિ વિધિને સરધા તત્ત્વનકી, મો સમઘિત યવહારી;

દેવ જિનેન્દ્ર ગુરુ પરિગ્રહ વિન, ધર્મ દયાશ્રુત સારો,
ચેહુ માન સમકિતકો ઝરણુ, અષ્ટ અગ-શ્રુત ધારો

ગાથા ૧૧ (૪૨)

વસુ મહ ટારિ નિવારિ ત્રિશઠતા, પટ અનાયતન ત્યાગો,
શઢાદિક વસુ દોષ વિના, સવેગાદિક ચિત પાગો,
અષ્ટ અગ અરુ દોષ પચીગો, તિન સક્ષેપે કહિયે,
વિન બનેતે દોષ ગુનનકો, કેસે તણયે ગહિયે

ગાથા ૧૨ (૪૩)

જિન વચ્ચમે શકાન ધાર, વૃષ, ભવ સુખ વાછા ભાનૈ,
સુનિ તન મલિન ન દોષ ધિનાવૈ, તત્ત્વકુતત્ત્વ પિછાને
નિજગુણ અરુ પરઔગુણ દાકૈ, વા નિજધર્મ બઢાવૈ,
કામાદિકકં વૃપતૈ ચિગતે, નિજ પરકો સુ દિઢાવૈ

ગાથા ૧૩ (૪૪)

ધર્મીઓ ગૌ બચ્છ પ્રીતિ સમ, કરિ, જિનધર્મ દિપાવૈ
ધન શુભુતે વિપરીત દોષ વસુ, તિનકો અતત ખિપાવૈ
પિતા ભૂષ વા માતુલ નૃપ ભે, હોય, ન તો મહ કાનૈ
મહ ન રુપકો મહ ન જ્ઞાનકો, ધન બલકો મહ ભાનૈ

ગાથા ૧૪ (૪૫)

તપકો મહ ન મહ બુ પ્રભુતાકો, કરૈ ન સો નિજ જાનૈ
મહ ધારૈ તૌ થહી દોષ વસુ, અમકિતકો મહ કાનૈ
કુશુરુ કુદૈવ-કુવૃષ સેવકકી, નહિ પ્રશસ ઉચરૈ હૈ
જિનસુનિ જિનશ્રુત જિનકુશુરાદિક, તિન્હૈ ન નર્મન કરૈ

ગાથા ૧૫ (૮૬)

દોષરહિત ગુણસહિત મુખી જે, સમ્યક્-રથ સ-રે છે,
અરિતમોહવશ લેશ ન સજમ, પૈ મુગ્ધાથ જ-રે છે
ગેહી, પૈ ગૃહમે નરથે જ્યો, જલને લિપ કમવ છે,
નગરનારિકો ખાર ચયા કા, દે મે હેમ અમલ છે

ગાથા ૧૬ (૪૭)

પ્રથમ નરક વિન પટ જૂન્યોતિપ, વાન લવન થડ નાગી,
થાવર વિકવનય પશુમે નહિ, ઉપગત સમ્યકધારી
તીનયોક તિહુ કાલમાહિ નહિ, દર્શન સો મુખકારી,
સઠવ ધરમકો મૃવ થડી ઇમ, -વિા કરની દુખમરી

ગાથા ૧૭ (૪૮)

મોક્ષમહવત્રી પરથમ મીની, યા વિન જ્ઞાન અરિના,
સમ્યક્તા ન લડે, નો દર્શન, ધારો ભય પવિના
'દ્વીપ' સમજ મુનચેત સયાને, કાલ વૃથા મત જોતે,
યહ નરભવ કિર મિનન ક્રંતિ હે, જે સમ્યક્નહિ હોવે

ઢાળી-૪

સમ્યક્શ્રદ્ધા ધારિ પુનિ, મેવહુ સમ્યક્જ્ઞાન,
સ્વપર અર્થ ગહુ ધર્મજીન, જે પ્રમગાવન જ્ઞાન
(રોલા છ૬)

ગાથા ૧ (૪૯)

સમ્યક સાધે જ્ઞાન હોય, પૈ લિન્ન અરાધો,
લક્ષણ શ્રદ્ધા જ્ઞાન, દુહુ મે લેઈ અવાધો

સમ્યક કારણ જ્ઞાન, જ્ઞાન કારણ હે મોહ,
યુગપત હોતે હું, પ્રકાશ હીપજી હોઈ

ગાથા ૨ (૫૦)

તાસ ભેદ હો હે પરોક્ષ પરતછિ તિન માહી,
મતિ શ્રુત દોષ પરોક્ષ અન્ય મનતે ઉપજાહી
અવધિજ્ઞાન મનપર્જય હો હે દેશ-પ્રતગ્ઠા,
૬ ધર્મેત્ર પગિમાણુ લિયે જાને નિય સ્વચ્છા

ગાથા ૩ (૫૧)

સદય ૬ ય હે શુન અનત, પરબલ્ય અનતા,
જાને એકે કાલ, પ્રગટ કેવલિ ભગવન્તા
જ્ઞાન સમાન ન આન જગત મે સુખ હો વારન,
ધર્મિ પરમામૃત જન્મજરામૃતુ-ગેગ-નિવારન

ગાથા ૪ (૫૨)

ઠોટિજન્મ તપ તપૈ, જ્ઞાન વિન કર્મ જરે જે,
જ્ઞાની કે છિનમાહિ, ત્રિશુભિ તે સહજ દરે તે
મુનિવ્રત ધાર અનત વાગ ઓવક ઉપજાયો,
પે નિજ આતમજ્ઞાન વિના, સુખ લેશ ન પાયો

ગાથા ૫ (૫૩)

તાને જિનવર કથિત તત્ત્વ અભ્યાસ કરીને,
મથય વિશ્રમ મોહ ત્યાગ, આપો લખ લીને
યહ માનુષ પર્યાય, સુકુલ, સુનિવો જિનવાની,
હહ વિધ જયે નમિત્રે, સુમહિજયો ઉદધિ મમા રી

ગાથા ૬ (૫૮)

ધન સમાજ ગજ બાજ, રાજ તો કાજન આવે
જ્ઞાન આપકો રૂપ લયે, ફિર અચર રહાવે
તાસ જ્ઞાનકો કારન, સ્વપર વિવેક વખાનો,
ઢોટિ ઉપાય વનાય ભવ્ય તાકો ઉર આનો

ગાથા ૭ (૫૫)

જે પૂરવ શિવ ગયે, જાહિ, અરુ આજે જે હે,
સો સખ મહિમા જ્ઞાનતની, મુનિનાથ કહે હે
વિશ્વ-આહ દય-દાહ, જગત-જન અરુનિ દઝાવે,
તાસ ઉપાય ન આન, જ્ઞાન ધનધાન બુઝાવે

ગાથા ૮ (૫૬)

પુણ્ય પાપ-ફલમાહિ, હરખ વિલખો મનભાઈ,
યહ પુઝ્ગલ પરબય ઉપજિ વિનનૈ ફિર યાઈ
લાખ ખાત કી ખાત યહે, નિશ્ચય ઉર લાઓ,
તોરિ સકલ જન-દદ-કદ, નિત આતમ ધ્યાઓ

ગાથા ૯ (૫૭)

સમ્યગ્નાની હોય, બહુરિ દિઠ આરિત લીજે,
ચોકદેશ અરુ સમલદેશ, તમુ લેદ કહીને
ત્રસહિસા ઠો ત્યાગ, વૃથા યાવર ન સધારે,
પર વધ-સર કઠોર નિય, નહિ વચન ઉચારે

ગાથા ૧૦ (૫૮)

જલ મૃતિયુ વિન ઔર નાહિ કશુ ગમે અદતા,
નિજવનિતા વિન સકલ નારિસો રહુ વિરતા

અપની શક્તિ વિચાર, પરિવ્રજ ઘોરો રાખે,
દશ દિશ ગમન પ્રમાણુ ઠાન, તમુમીમન નાખે
ગાથા ૧૧ (૫૯)

તાહુમે ફિર ગ્રામ ગલી ગૃહ ભાગ ગભરા
ગમનાગમન પ્રમાણુ ઠાન અન સંલ નિવારા
ઠાહુડી ધન હાનિ, કિમી જય હાર ન ચિતે,
દેવ ન મો ઉપદેશ, હોય અથ વનજ કૃપીતે
ગાથા ૧૨ (૬૦)

કર પ્રમાદ જલ ભૂમિ, વૃક્ષ પાવક ન વિરાધે,
અમ્મિ ધનુ હલ હિમોપકળુ નહિ દેવશલાધે
રાગ-દ્રેષ-હૃતાર, કલા કમહુ ન મુનીજે,
ઔરહુ અનરથ હક, હેતુ અથ તિ હં ન કીજે.
ગાથા ૧૩ (૬૧)

ધર ઉર મમતાભાવ, સદા સામાયિક કરિયે,
પરવ ચતુષ્ટયમાહિ, પાપ તજ પ્રોપધ ધરિયે
ભોગ ઔર ઉપભોગ, નિયમધરિ મમત નિવારે,
મુનિકો ભોજન દેવ ફેર નિજ કરહિ અહારે
ગાથા ૧૪ (૬૨)

બારહ વ્રત કે અતીચાર, પન પન ન લગાવે,
મરણુ સનં મન્યામ ધારિ, તમુ દોષ નશાવે
યો શ્રાવક મત પાલ સ્વર્ગ મોક્ષમ ઉપજાવે,
તહતે ચય નરજન્મ પાપ, મુનિ હુવે શિવ જાવે

ઢાળ-૫

(વ્યાસ છદ)

ગાથા ૧ (૬૩)

મુનિ સકલમની બડભાગી, ભવ ભોગનતે વૈરાગી,
વૈરાગ્ય ઉપાવન માઈ, ચિતે અનુમેશા ભાઈ

ગાથા ૨ (૬૪)

ધન ચિન્તત મમમુખ ભાગે, નિમિશ્વલન પવનડે ભાગે,
જન હી નિય આતમ જાને, તખ હી નિય શિવમુખ ઠાને

ગાથા ૩ (૬૫)

જોખન ગૃહ ગો ધન નારી, હય ગય જન આજ્ઞાકારી,
ધન્વીય-ભોગ-છિન યાઈ, મુરખનુ અપવા અપલાઈ

ગાથા ૪ (૬૬)

મુર અમુર ખગાધિપ જેતે, મૃગજ્યૌ હરિ કાલ દલેતે,
મણિ મત્ર તત્ર બહુ ઢોઈ, મરતે ન જાચાવે ઢોઈ

ગાથા ૫ (૬૭)

ચહુ ગતિ દુખ જીવ બરે હે, પરિવર્તન પથ કૌ હે,
સખ વિધિ સ સાર અસારા, યાએ મુખ નાહિ લગારા

ગાથા ૬ (૬૮)

શુભ અશુભ કરમ કૃત જેતે, ભોગે નિય એકદિ તેતે,
મુત દારા હોય ન ભીંગી, સજ સ્વાચકે હ ભીંગી

ગાથા ૭ (૬૬)

જલ પયલ્યોજિય તન મેલા, પેલિત્તલિત્તનહિ લેલા,
તો પ્રગટ જુદે ધન ધામા, કયો હોઈ ઇંડ મિલ મુત રામા

ગાથા ૮ (૭૦)

પલ રુધિર રાધ મલ યેલી, કીકસ વસાદિતે મેલી,
નવ દ્વાર વહે ધિનઝારી, અસ દેહ કં કિમિ ચારી

ગાથા ૯ (૭૧)

જો યોગનકી અપહાર, તાતે હવે આસવ ભાઈ,
આસવ દુખકાર ધનેરે, ભુધિવન્ત તિન્હે નિરવેર

ગાથા ૧૦ (૭૭)

જિન પુણ્ય પાપ નહિ કીના, આતમ અનુભવ ચિત દીના,
તિનહી વિધિ આવત રોકે, અવગ લહિ મુખ અવહોકે

ગાથા ૧૧ (૭૩)

નિજ કાલ પાય વિધિ જરના, તાનો નિજકાજ ન સરના,
તપકરિ જો કર્મ જિપાવે, મોઈ શિવમુખ હગસાવે

ગાથા ૧૨ (૭૪)

કિનહુ ન કરો ન ધરે કો, પટદ્રવ્યમયી ન હરે કો,
સો લોકમાહિ જિન સમતા, દુખ સહિ જીવનિત સમતા

ગાથા ૧૩ (૭૫)

અન્તિમ મીવકલો કી હદ, પાયો અનન્ત વિરિયા પદ,
પર સમ્યગ્જ્ઞાન ન લાધો, દુર્લભ નિજમે મુનિ સાધો,

ગાથા ૧૪ (૭૬)

જો ભાવ મોહતે ન્યારે, દગજ્ઞાનમતાદિક સારે,
સો ધર્મ જો જિવ ધારે, તખ હી મુખ અચલ નિહારે

ગાથા ૧૫ (૭૭)

સો ધર્મ મુનિનકરિ ધરિયે, તિનકી જરતૂતિ ઉચરિયે,
તાકો મુનિયે ભવિ પ્રાની, અપની અનુભૂતિ પિછાની

ઢાળા-૬

(હરીગીતા ૭૬)

ગાથા ૧ (૭૮)

પદ્માય જીવ ન હનનત, સખ વિધિ દરવહિ સા ટરી,
રાગાદિ ભાવ નિવારતે, હિ સા ન ભાવિત અવતરી
જિનકે ન લેશ મૃપા ન જલ, મૃચુ હિ વિના હીયો ગહે,
અઠ્ઠશસહસવિધગીલ ધર, ચિદ્રાક્ષમે નિત રમિ રહે

ગાથા ૨ (૭૯)

અ તર અતુલસ ભેદ બાહર, સગ દસધા તે ટલે,
પરમાદ તજિ ચૌકર મહી લખિ, સમિતિ ઇંધોતે ચત્રે
જગ મુદિતક સગ અદિતકર શ્રુતિ, સુખદ સગ સસા હરે
ભમરોગ હર જિનકે વચન મુખ, ચન્દ્રતે અમૃત ઝરે

ગાથા ૩ (૮૦)

છયાલીસ દેશ વિના મુકુલ, આવકતને ધર અશન કો,
લે, તપ બઢાવન હિતુ, નહી તન-, પોપતે તજિ રસનકો,

શુચિ જ્ઞાન સુજમ ઉપકરણ, લખિકે ગઈ લખિકે ધરે,
નિર્ગુ યાન—વિલોકે તન, મલમૂત્ર સ્ત્રેષમ પરિહરે

ગાથા ૪ (૮૧)

સમ્યક્ પ્રકાર નિગેધ મનવચ, કાયઆતમ ધ્યાવતે,
તિન સુધિરમુદ્રા દેખિ મૃગગણ, ઉપલ ખાજ ખુલવતે
રત ડુપ ગાધ તથા ફરસ અરુ શબ્દ શુભ અમુકાવતે,
તિન મે ન રાગ વિરોધ પચેન્દ્રિય જયન પદ પાવતે

ગાથા ૫ (૮૨)

સમતા સમ્હારે શુતિ ઉચારે, વદના જિનકેવકો,
નિત કરે શુતિરતિ, કરે પ્રતિકમ, તજે તન અહમેવ ઠો,
જિનકે ન ન્હોન નહ તપોવન, લેશ અખર આવરન,
ભૂમાહિ પિછલી રથનિ મે ઠહુ, શયન એકાસન ઠરન

ગાથા ૬ (૮૩)

ઈકે વાર દિન મે લં અકાર, ખડે અલપ નિજ પાનમે,
કચલોચ કરત ન કરત પરિપહ, સો લગે નિજ ધ્યાનમે
અરિ મિત્ર મહલ મસાન કેચન, કાય, નિહન શુતિઠરન
અર્ધાનતારન અસિ—મહારન,—મે સદા સમતા ધ્યન

ગાથા ૭ (૮૪)

તપ તપે દ્વાદશ ધરે વૃષ દશ, રતનત્રય સેવે સદા,
મુનિ સાધ મે વા એકવિચરે, ચર્હ નહિ લવમુખ કદા,
ચો હે સજ્જ સયમચરિત, સુનિચે સ્વરુપાચરન અખ,
જિસ હોત પ્રગટે આપની નિધિ, મિટે પરકી પ્રવૃત્તિ સખ

ગાથા ૮ (૮૫)

જિન પરમ પેની મુખુધિ ઝેની ડારિ અતર મેહિયા,
વરણાદિ અનુ રાગાદિનં નિજ ભાવડો ન્યારા કિયા
નિજમાહિ નિજ કે હેતુ નિજર, આપકો આપે ગહો,
શુભ શુભી સાતા જ્ઞાન જ્ઞેય મ આજ ઠહુ લેહ નરહો

ગાથા ૯ (૮૬)

જહુ ધ્યાન વ્યાતા ધ્યેયકો નવિન્ય વચ્ચલેહ ન જહા,
ચિદ્વાવડમં ચિદેગ ડરતા, ચેતના કિરિયા તહા
તીનો અભિન અખિન્ન મુધઉપ-યોગડી નિશ્ચલ હસા,
પ્રગતી જહા દગ જ્ઞાન મત ચે, તીન-ધા એકે લસા

ગાથા ૧૦ (૮૭)

પરમાણુ નય નિચેપકો ન ઉત્રોન, અનુભવમે દિખિ,
દગ જ્ઞાન મુખ જવમય સદા, નહિ આન ભાવશુ મો વિષે
મૈ સાધ્ય સાધક મૈ અભાધક, કમં અરુતમુ ફલનિતે,
ચિતપિ ડ અ ડ અખ ડ મુગુલ કરુ અચુત પુનિ ઠવનિતે

ગાથા ૧૧ (૮૮)

ચો ચિન્તય નિજમે ચિર ભયે તિન અકથ જો આન હ લહો,
સો ઇન્દ્ર નાગ નરેન્દ્ર વા, અહનિન્દ્રકે નાહી હો
તળહી શુભધ્યાનાગ્નિ કરિ, ચઉ ઘાતિ વિધિ જનન હહો,
સગ લખ્યો કેવળ જ્ઞાનકરિ, ભવિલોકકો શિવમગ ડહો

ગાથા ૧૨ (૮૯)

પુનિ ઘાતિ ચો અઘાતિવિધિ, ઝિનમાહિ અષ્ટમ ભૂવન,
વસુ કમં વિનસૌ મુગુલુ વસુ, સમ્યક, વ આદિક સગ લસૌ

નસાર ખાગ અપાગ પાગવાગ તરિ તીગહિ ગયે,
અવિગાગ અન્ન અરુપ શ્રુતિ ચિદ્રુપ અવિનાશી ભયે

ગાથા ૧૩ (૬૦)

નિર્ગમાહિ લોકઅલોકગુણ, પરબ્રહ્મપ્રતિબિમ્બિતથયે,
રહિહૈઅનન્તાનન્તઝલ, યથા તથા શિવ પગ્ણયે
ધનિ ધન્ય હૈ જે છવનરભવ, પાય યહ ઝગજ ક્રિયા,
નિનહી અનાદિ ભ્રમણુ પચ પ્રઝર, તજિ વગ મુખ લિયા

ગાથા ૧૪ (૬૧)

મુખ્યોપચાર દુભે' યો, જાણાજિ રન્નત્રય ધર્મ,
અરુ ધરે જેતેશિવલહે, નિનમુયશજગજગમલહૈ
ઈમિ જાનિઆલમહાનિ સાહમ જાનિયહમિખ આદગૈ,
જગતૌ ન ગેગ જરાગહૈતખ, હૌ ઝટિતિ નિર્ગહિતકૌ

ગાથા ૧૫ (૬૨)

યહ જગ આગ હહૈ સદા, તાતૈ સમામૃત સે'યે,
ચિર ભજે વિપયકપાય અગ તો, ત્યાગનિર્મપદ બેઇયે
ઠહા ગયો પગ પદમે નતેગે, પદચહૈ યો દુખ સહૈ,
અખદૌલ હોહિમુખી અપ' રચિ, દાવમત ચૂકોયકૈ

ઈક નવ વસુ ઈક વર્ષકી, તીજ શુકલ વૈનાખ,
ત્યૌ તત્ત ઉપદેશ યહ, લખિ ભુધજનગી સાખ
લગુ-પી તથા પ્રમાદત, શખ અર્ધકી ભૂલ,
મુધી મુધા પઠો સદા, ભે - પાવૌ ભવત્ત.

સ્વાધ્યાય એ મહાન

તપ છે

અને એ માટે સત્ગુણો

જરૂરી છે

શ્રી સમયસાર-પ્રવચનો ૧	૩-૦-૦
શ્રી મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશક	૩-૦-૦
શ્રી આત્મસિદ્ધિ શાસ્ત્ર પર પ્રવચનો	૩-૮-૧
શ્રી સત્તા સ્વરૂપ	૦-૮-૧
શ્રી જૈન સિદ્ધાન્ત પ્રવેશિકા	૦-૮-૧
શ્રી દ્રવ્ય સામય	૧-૭-૧
શ્રી અપૂર્વ અવયવ પર પ્રવચનો	૧-૮-૧
શ્રી સર્વ સામાય પ્રતિક્રમણ	૧-૮-૧
શ્રી આત્મધર્મની ફાઈલ	૩-૪-૧
શ્રી આત્મવૃદ્ધિ	૦-૪-૦
શ્રી અનુભવ પ્રકાશ	૧-૭-૧
શ્રી ખાર ભાવના	૧-૪-૧
શ્રી સમયસાર (હરિગીત)	૦-૨-૧
શ્રી મમયમાર (ગુટકે)	૦-૫-૧
શ્રી મોક્ષની ક્રિયા	૧-૧-૧

દરેકનું ટપાલ ખર્ચ નુદન

પ્રાપ્તિ સ્થાન

શ્રી જૈન સ્વાધ્યાય

સુવર્ણપુત્રી-સોનગઢ

